

निदान कथा

1126

6.1.1

कृपया इस ग्रन्थको निम्नांकित तिथि पर या उसके पूर्व
लौटा दें। विलम्बसे लौटानेपर ५ पैसे
प्रतिदिन दण्ड देना होगा।

J. N. Jyoti Prast

पा ४३

कृपया इस ग्रन्थको निम्नांकित तिथि पर या उसके पूर्व

निदान - कथा (जातकट्टकथा)

By

PROF. N. K. BHAGWAT

Revised Edition 1953

Published by S. R. DONGERKERY, B.A., LL.B., Registrar,
University of Bombay, Fort, Bombay.
Printed by V. G. MOGHE, B.A., at the Bombay University Press.

7082 9924

PREFACE TO THE SECOND EDITION

The Pāli Text of the Nidānakathā or The story of the Epochs, that is now re-edited in the Devanāgarī and published by the University is an Introduction to the Pāli book of the Jātakatṭhakathā or the commentary on the Jātakas. The Jātakas or the birth-stories of the Bodhisatta, five hundred and fifty in number, relate to the anterior existences of Gotama Buddha, while he had not yet attained Buddhahood. This book was for the first time, edited by Fausböll in 1877 and translated by Dr. Rhys Davids in 1880 under the title of "Buddhist Birth Stories." The Nidānakathā was published in the Devanāgarī by Kosambi in 1915, but as the book was out of print a new Text of the Nidānakathā had been re-modelled and published by the University in 1935. I am indebted to Kosambi's edition for the numbering of the paragraphs, which is not done in the original book of Fausböll. The University has prescribed this book for the Pāli students of the F.Y. class this year and to remove the difficulty of the student-world, the University has come forward with this second edition. As the first was long exhausted.

1. *Method followed in this Text.*—Over and above the editions of the Nidānakathā, mentioned above, the Burmese edition also has been of great service to me in editing this Text. I have found several readings quite important and I have incorporated them either in the body of the Text or in the footnotes. Prof. Kosambi has not included the Narasihagāthās (para 149) in the body, but I have followed the Burmese edition in regarding those verses as forming a part of the Text. I have further numbered all the verses,

occurring in the commentarial and exegetical part, or otherwise not numbered in the serial order; but I have regarded this as necessary for the purpose of counting and therefore numbered the verses. According to my calculations the number is 312, while those in Fausböll's edition it has come up to 298. In editing the Devanāgarī Text, I have diverged from Kosambi in the fact that I have done away with the avagraha(s). Instead I have freely used comma(,). This symbol represents either the punctuation, or the dropping of a letter or the merging of a letter in the process of Sandhi or the completion of the direct speech. The free use of the comma is a peculiarity of this edition. Further, I have dropped as far as possible the Anuswāra (◌̣) (Pāli-Niggahita) and taken the corresponding nasal and joined it to the next letter; e.g. in the word. संपत्ति, I have omitted the Anuswāra on स, but the corresponding nasal of म् is joined to प and so सम्पत्ति has been arrived at. In Burmese editions this is a common feature of the Text and I have accepted this in my edition. The introduction of bold type is by way of facilitating the study of the Pāli student. Proper names, subjects or topics, enumerations, or any technical words is for the first time, printed in bold type, but small type is used in their case, if such is repeated. The use of the comma and the bold type have been generally attended to; but it does not profess to be absolutely faultless. It is an attempt and may admit of lapses in the Text.

2. ✓ *The Title and the Scope of the Nidānakathā.* The word निदान suggests something serial or connected in a line. दा to bind, tying down, source, origin, cause and नि means 'along' which means a chain or series of astonishing events and miracles in the life of one individual, here The Buddha. It is a life story of Gotama from his first being Sumedha Brahmin to his being the Buddha or the Fully-Enlightened

One, the Master and the Head of the Sangha. The Epochs during the continuous life of Gotama are taken as three : दूरे—distant, अविदूरे—not distant and सन्तिके the proximate.

I. दूरे निदान starts with the Sumedha brahmin during the time of Dipankara Buddha down to his birth in the Tusita Heaven. pp. 2-61.

II. अविदूरे निदान commences with the 'Buddha Up-roar' in Heaven and ends with the attainment of Bodhi. pp. 61-98.

III. सन्तिके निदान deals mainly with the weeks after the attainment of Buddhahood when the Buddha spends a week in meditation and also mentions to us how the Buddha was at his wit's end, whether to proclaim the doctrine or not—wondering whether his doctrine will be understood by all people. In the meanwhile, we have Brahmā Sahampati appearing before the Buddha requesting the latter to proclaim the noble doctrine, which he had acquired. Thereupon, the Buddha intends proclaiming the doctrine to the first Five Bhikkhus and thus set into motion, the Wheel of the Law. The wheel moves on till the acceptance of Anātha-piṇḍika's gift of the Jetavana Vihāra, which is described in great details till the Nidānakathā narrative somewhat abruptly ends. pp. 98 - 122.

The very fact that the Nidānakathā ends with Anātha-piṇḍika's dedication of the Jetavana to the Buddha's Sangha goes to show that the author of the Nidānakathā seems to be of opinion that Gotama's life as an individual person could not be pursued further inasmuch as the third Great Entity viz. Sangha had received a local habitation and a name. Gotama's individuality as a free agent ceased to exist and the consummation of the life of the brahmin Sumedha into the

Fully-Enlightened Buddha, took place at this stage. This seems to be the view with which the author of the *Nidānakathā* seems to have started his Historical Introduction (*Nidāna Kathā*).

This will also further explain as to why the *Parinibbāna* of the Buddha was not mentioned, if at all a complete life of the Buddha was to be written. The life that was to be written was not that of the Buddha, but of the brahmin *Sumedha*; and inasmuch as the latter had developed himself into the Buddha, he could have no death because the Buddha never dies.

3. ✓ *Date of the Nidānakathā.*—Whilst reading through the three sections we find that the miracles and supernatural events that accompany the life and birth of the Buddha, we are made to think that the Real Master was more legendary than real. This may be due to the fact that his disciples were more devoted than discerning. This mere legendary treatment brings us to another question viz. the period of the Texts. Unfortunately we have no clue for a definite determination in the particular enquiry. *Nidānakathā* as such forms the introduction of the *Jātakā Commentary* and as the date of the *Jātaka Commentary* has not been fixed, there is no surety of the date of the *Nidānakathā*. But, certain it is, that it belongs to a period when the *Mahāyāna* had not yet developed and the *Hinayāna* was fast fading. And the simple human life of Gotama was becoming far more complicated by a process of deification and scientific explanation (धम्मता) and that works like the *Apadāna* were being composed to satisfy the craving of the popular mind.

So, we will not be wrong in saying that it belongs to a period when the Hinayāna was on its decline and the Mahāyāna was in the making. Nidānakathā, as such represents an earlier phase in the development of the Budha Legend, than the Lalita Vistara and other cognate works.

Also, the ornate supernatural elements and unhistorical idealistic narratives, such as those about the birth of Gotama show that the treatment of the Buddha Legend had undergone considerable changes.

A further proof that the Nidānakathā belongs to the first stages of the Mahāyāna leaving behind the Hinayāna Ideal of Arhatship, which is rarely mentioned in the book itself; ³⁸ The Mahāyāna ideal of the Bodhisattva stands out clearly and forms the nucleus round which the Story of the Epochs was written.

The above line of thinking clearly shows that the Nidānakathā at any rate can be located between 1 B.C. and 1 A.D. The mention of "Mahinda's Cankama in Ceylon" on the Cetiya-giri points to the same conclusion.

Mahinda - 224 A.B - 284 A.B = 259 B.C. - 199 B.C.

4. *✓ Difference between the Arhatship Ideal and the Bodhisattva Ideal.*—Arhatship—the distinguishing mark of the Hinayāna—is herein reflected in the reflections of the Sumedha brahmin, who treats with a degree of aloofness the ideal of self-complacent, self-regarding and unsocial recluse who is keen only on solving his own personal problems and does not think of others. A Bodhisattva, on the other hand, does not rest with solving his own personal problems, but in his immeasurable compassion wishes to extend the benefit of his realisation to others as well.

As Zimmer¹ aptly puts it "The Mahāyāna is 'the Big Ferryboat'—the ferry in which all may ride in contrast to the 'Little Ferry boat'—the way of the lonely ones, 'lights unto themselves', who steer the difficult strait of individual release."

5. ✓ *The conditions for the attainment of Buddhahood—the Pāramitās.*—Buddhahood is the sum-total or the accumulated perfection of all powers of head and heart and this cannot be expected in one or two existences. It is in fact a striking analogy with the modern view that "True Growth in moral and intellectual power is the result of the labours not of one only but of many successive generations." ²Bodhisattva's career is a process of long training (अनन्ते बोधिसम्भारे परिपाचेसि नायको) and the Pāramitās form a stepping stone to this consummation.

Philologically the word Pāramitā is traceable to पारं इत् (गत) which means something that is carried to the farthest limit of perfection or completeness, admitting of no further improvement. It is a virtue *par excellence*. The term Pāramitā has been variously translated as 'transcendental virtue, perfect, highest perfection' etc. T. W. Rhys Davids and T. W. Stede translate it as 'completeness, perfection, highest state'.

The following are the ten Pāramitās or virtues required to be fulfilled (1) दान—Charity, (2) सील—Virtue, (3) नेकखम्म—Renunciation, (4) पञ्चा—Wisdom, (5) विरिय—Energy, (6) क्षन्ति—Forbearance, (7) सच्च—Truthfulness, (8) अधिदृढान—Stern Resolution, (9) मेत्ता—Love, (10) उपेक्षा—Equanimity.

These virtues are mentioned as being located not anywhere outside man, but in the man himself, showing

¹ Philosophies of India by Zimmer. Page 509.

² Introduction : Buddhist Birth Stories, Vol. I, 1880, page iii.

according to modern trend of science that the perfection of Personality has its basis in man's own self, making man thus responsible for, and an architect of his own destiny and fortune. It is a very interesting point to note that the development of Pāramitās cannot be achieved by Human Beings alone but by life in other species as well. Buddha thus has a larger and wider concept of the development of the Self. He does not confine his statement regarding the development of Self to only intelligent beings; but even to the half-developed species of animals, birds and creation in general.

6. ✓ *Style of the Nidānakathā.*—Regarding the style of the Nidānakathā it may be remarked that the author of the Book wants to make the work absolutely clear and free from any difficulty of understanding. He is pledged in one word to a clear presentation of the story. So, according to him, perspicuity or clarity of presentation should be the first feature of the style, and to this end he has largely succeeded. ✓ But, wherever he tries to introduce commentarial or exegetical matter, he is always rugged and obscure. (Pages 9-14).

Secondly, when he goes on describing the details of the twenty-four Buddhas, the repetitions bring on monotony and one thinks of skipping over them. (Pages 38-56).

✓ Generally, the portion covered by the अविदूरे निदान and the सत्तिके निदान is taken up by narration of the life of the Bodhisatta and therefore is simple, continuous and interesting. ✓ There are no long-winding sentences. ✓ The vocabulary also is simple, explanatory and ✓ details are sufficient and satisfying. ✓ The author knows the art of abbreviation as could be seen in the case of the stories from the Cariyā-Piṭaka and incidents narrated from the Mahāvagga, the Cullavagga and the Dīgha Nikāya. ✓ He tries to

collect material from all available sources of information on a particular point and after examining the same gives his own opinion. (Vide: Pages 76, § 92 & 80 § 98).

Many a time he purposely adapts his style to the incident presented or described, where the occasion demands lofty style, for example: Buddha's fight with Māra. ✓ The descriptions are accurate, telling and calculated to produce the desired effect, for example: (i) The description of वप्पमङ्गल; (ii) Gotama's progress in the city, (iii) Kisāgotami, struck by the beauty of Gotama, (iv) the night on which the Boddhisatta attains Buddhahood. ✓ It would not be out of place to make a mention of the apt and appropriate similes that are strewn throughout the Nidānakathā, for example: The Sumedha brahmin's arguments to demonstrate the existence of Nirvāṇa will amply bear out our statement.

It is impossible to do full justice to the question of style unless we make mention of paragraphs containing noble sentiments and possessing literary value. The following paragraphs are mentioned to illustrate this: 18, 20, 23, 35, 36, 42-44, 45-47, 72, 75, 77, 79-80, 84, 89, 93, 95, 104, 112-116, 119-123, 130-131, 135, 138, 143, 146-151, 154, 156. = 44 in all.

The style is in fine admirably suited to an original and unified book with a compilation drawn upon various source from Pāli Literature.

7. ✓ *Sources of the Nidānakathā.*—The 1st Section is directly connected with the Buddhavaṃsa¹ and the Cariyāpiṭaka,²

¹ Buddhavaṃsa. P.T.S. by Morris 1882 Verse No. 1—188.

² Cariyā Piṭaka. P.T.S. by Morris 1882. From दानपारमिता almost to the end.

and is, in the main, a mere commentary on extracts from these two works. Only the narrative of Sumedha, out of pp. 2-36. Chapter II of the Buddhavaṃsa is completely included. The author has not however restricted himself to any particular book; but has freely drawn upon works like the Mahāvagga, Jātakas, Sutta Nipāta, Dighā Nikāya, Majjhima Nikāya, Dhammapada, Theragāthā and Cullavagga.³

The Nidānakathā thus covers a very wide range. It must be said to the credit of the author that he has mentioned the important events and has not neglected the essential parts of the life of Gotama. The book contains no doubt supernatural element, incredible matter, digressions, and tedious repetitions, but with all these he has drawn upon available material and tried to sift and express his own view. (*Vide*: Paras 128, 131). If in point of details there are two views, he has expressed both of them (*vide*: Paras 92, 98). This book in fact indicates an attempt to write a comprehensive life of the Buddha, as based upon all available sources of information and written records.

I feel very happy that the time has come for the reprint of the Nidānakathā and the work is entrusted to me by the University as they had done before, when at my instance the University started the 'Devanāgarī Pāli Texts Series' in 1935. The necessity of publishing the Pāli Texts of the Tipiṭaka in Devanāgarī is now accepted on all hands, and attempts are made in this direction by various literary bodies and institutions in India. Much of the Textual Literature, has in this manner come to be published. But, there remains much to be done in this direction. The Bombay University which has been first in this field should

³ Cullavagga of Vol. II, by Oldenbag Ch. VI, the story of Anāthapiṇḍika.

take up the work of publishing an authoritative Tipiṭaka in the Devanāgarī Script on a systematic plan by appointing editorial board and including budding young scholars, who are anxious to do their bit in this direction. The University should also make adequate financial provision for carrying out the scheme, and I feel certain, that this pioneer work will add to the glorious literary traditions, that are built up by this University so long.

While preparing the Press Copy of this book particular mention must be made of two of my students of Pāli—Miss Hansa Shome and Miss Minaxi Salvi, both of them post-graduate students. They sat with me for hours together reading and correcting and thus greatly facilitating my work of the publication of this book.

In the writing of this preface, which is definitely an improvement upon the old published in 1935, I derived immense help from Miss Shome, who is now a lecturer in the local Siddhartha College. To both of them I am grateful.

It will be seen on reading this book that this edition is not a mere reprint of the original text; but its usefulness is enhanced by the fact that an Index is now added on at the end. The credit of doing this goes to my friend and colleague Prof. R. D. Vadekar, who is a Professor of Pāli in the Fergusson College, Poona. He very kindly offered his good offices for preparing an index and in a short time sent it to me for which my best thanks are due to him. Prof. Vadekar has already included his Milindapañha in the Devanāgarī Pāli Text Series of this University and thus, his interest in our Series is further attested by this act of courtesy.

It is a curious chance that the reprint of this book, should have coincided with a time, when Sir V. N. Chandavarkar had been the officiating Vice-Chancellor of this University. It was during his Vice-Chancellorship, that the Devanāgarī Pāli Text Series was started and the present volume formed the first of that Series.

I regret very much the late publication of this work; but I cannot adequately thank the Bombay University Press which has, in spite of many handicaps, helped me in publishing this work as expeditiously as it was possible for them to do.

BOOKS SUGGESTED FOR FURTHER READING

1. The Nidānakathā (included in the Jātaka Text Vol. I)
—By Fausböll. Ed. 1877.
2. The Nidānakathā, in Devanāgarī Script by Kosambi.
Ed. 1915.
3. The Nidānakathā, in Burmese Script Sakkarāja 1271.
Rangoon.
4. The Buddhavaṃsa, Part I (P.T.S. Edition) by Morris.
- ✓ 5. A History of Pāli Literature Vol. I and Vol. II—B. C.
Law (1933).
- ✓ 6. A History of Indian Literature Vol. II—Winternitz
1933.
- ✓ 7. History of Buddhist Thought. E. J. Thomas 1933.
8. The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit
Literature—Hara Dayal (1932).
9. The Cariyā Piṭaka—Devanāgarī Edition, B. C. Law.
Ed. 1924.
- ✓ 10. Buddhist Birth Stories or Jātaka Tales—Translated
by T. W. Rhys Davids. Ed. 1880 (The Nidānakathā is
fully translated. Pp. 1-133). *New ed. by same. Rhys Davids*
192
11. Introduction to the Jātaka Kathā Samoha published
by Bhagwat. Ed. 1929.
- 12. 'Buddhism in Translations' by Warren (The Nidāna-
kathā partially translated). Ed. 1922. Pp. 5-83.
13. The Mahāvagga (Vinaya Piṭaka) Vol. I. By Oldenberg.
Ed. 1879.
14. The Sutta Nipāta—Devanāgarī Edition by Bapat.
Ed. 1924.
15. The Digha Nikāya Vol. II (P.T.S.) by Rhys Davids and
Carpenter. Ed. 1903.
16. The Cullavagga (Vinaya Piṭaka) Vol. II, (Chapter VI)
by Oldenberg. Ed. 1880.

N.B.—Other books are mentioned in the Preface.

1. पूरे निदानम् — pp. 2-61.
2. उग्वेदरे निदानम् — pp. 61-98.
3. सान्निध्ये निदानम् — pp. 98-122.

निदान-कथा

The "Narrative of the Beginnings"
or The "Story of the Epochs"
 (जातकटुकथा)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

१. जातिकोटिसहस्सेहि पमाणरहितं हितं ।
 लोकस्स लोकनाथेन कतं येन महेसिना ॥ १ ॥
 तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धमस्स च'ञ्जलि ।
 सङ्घश्च पटिमानेत्वा सब्बसम्मानभाजनं ॥ २ ॥
 नमस्सनादितो^१ अस्स पुञ्जस्स रतनत्तये ।
 पवत्तस्सानुभावेन भेत्वा^२ सब्बे उपद्दवे ॥ ३ ॥
 तं तं कारणमागम्म देसितानि जुतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥ ४ ॥
 यानि येसु चिरं सत्था लोकनित्थरणत्थिको ।
 अनन्ते बोधिसम्भारे परिपाचेसि नायको ॥ ५ ॥
 तानि सब्बानि एकज्झं आरोपेन्तेहि सङ्गहं ।
 जातकं नाम सङ्गीतं धम्मसङ्गाहकोहि यं ॥ ६ ॥
 बुद्धवंसस्स एतस्स इच्छन्तेन चिरट्ठिति ।
 याचितो अभिगन्त्वान् थेरेन अत्थदस्सिना ॥ ७ ॥

१ नमस्सनादिनो. २ छेत्वा.

असंसद्विहारेन सदा सद्धिविहारिना^१ ।

तथेव बुद्धमित्तेन सन्तचित्तेन विञ्जुना ॥ ८ ॥

महिंसासकवंसं हि सम्भूतेन नयञ्जुना ।

बुद्धदेवेन च तथा^२ भिक्खुना सुद्धबुद्धिना ॥ ९ ॥

महापुरिसचरियानं आनुभावं अचिन्तियं ।

तस्स विज्जोतयन्तस्स जातकस्स^३ त्थवण्णनं ॥ १० ॥

महाविहारवासीनं वाचनामगानिस्सितं ।

भासिस्सं, भासतो तं मे साधु गण्हन्तु साधवो^४ति ॥ ११ ॥

२. सा पनायं जातकस्स अत्थवण्णना दूरे निदानं, अविदूरे निदानं, सन्तिके निदानं^५ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयमाना ये नं सुणन्ति तेहि समुदागमतो पट्टाय विञ्जातत्ता यस्मा सुद्ध विञ्जाता नाम होति, तस्मा तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम । तत्थ आदितो ताव तेसं निदानानं परिच्छेदो वेदितव्वो ।

दीपङ्गरपादमूलस्मिं हि कताभिनीहारस्स महासत्तस्स याव वेस्सन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितपुरे निव्वत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरे निदानं नाम । तुसितभवनतो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुत्तप्पत्ति^६ ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरे निदानं नाम ।
३ सन्तिके निदानं पन तेसु तेसु ठानेसु विहरतो तस्मिं तस्मिं येव ठाने लब्धमिति ।

३. तत्रिदं दूरे निदानं नाम । इतो^७ किर कप्पसत्तसहस्साधिकानं चतुस्रं असङ्ख्येयानं मत्थके अमरवती नाम नगरं अहोसि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राम्हणो पटिवसति, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, संसुद्धगहणिको, याव सत्तमा कुलपरिवट्टा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन, अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय

१ सुद्ध.^०

२ चेतसा for च तथा.

३ सब्बञ्जुतं अधिगतं.

४ Add : भद्दकप्पतो इतो for इतो.

समन्नागतो । सो अञ्जं कम्मं अकत्वा ब्राम्हणसिप्पमेव उग्गण्हि । तस्स दहरकाले येव मातापितरो कालमकंसु । अथ'स्स रासिवड्डको' अमच्चो आयपोत्थकं आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमृत्तादिभरिते गम्भे विवरित्वा—एत्तकं ते कुमार, मातुसन्तकं, एत्तकं पितुसन्तकं, एत्तकं, अय्यकपय्यकानं'ति याव सत्तमा कुलपरिवट्टा धनं आचिक्खित्वा 'एतं पट्टिजग्गाही'ति' आह । सुमेधपण्डितो चिन्तेसि — इमं धनं संहरित्वा मय्हं पितुपितामहादयो परलोकं गच्छन्ता एकं कह पणम्मि गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारणं कातुं वट्ठती'ति । सो रञ्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि चरापेत्वा महाजनस्स दानं दत्वा तापसपब्बज्जं पब्बजि ।

४. इमस्स पन'त्थस्स आविभावत्थं इमस्मि ठाने सुमेधकथा कथे-
तब्बा । सा पने'सा किञ्चा'पि बुद्धवंसे निरन्तरमागता येव, गाथा-
बन्धनेन पन आगतत्ता न सुट्ट पाकटा, तस्मा तं अन्तरन्तरा गाथाबन्ध-
दीपकेहि' वचनेहि सद्धि कथेस्साम । कप्पसतसहस्साधिकानं हि चतुन्नं
असङ्खेय्यानं मत्थके दसहि सदेहि अविवित्तं अमरवती'ति च अमरं'ति
च लद्धनामं नगरं अहोसि, यं सन्धाय बुद्धवंसे वुत्तं—

कप्पे च सतसहस्से च चतुरो च असङ्खिये ।

अमरं नाम नगरं दस्सनेय्यं मनोरमं ।

दसहि सदेहि अविवित्तं अन्नपानसमायुतं'ति ॥ १२ ॥

तत्थ 'दसहि सदेहि अविवित्तं' हत्थिसद्देन, अस्ससद्देन, रथसद्देन,
भेरिसद्देन, मुदिङ्गसद्देन, वीणासद्देन, गीतसद्देन, सम्मसद्देन, तालसद्देन
'अस्नाथ पिवथ खादथा'ति' दसमेन सद्देना'ति इमेहि दसहि सदेहि

१ सिरिवड्डको. २ पटिप्पज्जाहि. ३ गाथाय सम्बन्धदीपकेहि ; गाथा-
सम्बन्धेन पन अनागतत्ता. ४ सङ्खसद्देन. ५ अन्न पानेहि पिवथ, खादथा'ति.

अविवित्तं अहोसि । तेसं पन सद्दानं एकदेसमेव गहेत्वा—

हत्थिसहं अस्ससहं भोरिसद्धरथानि च ।

खादथ पिवथ चे'व अन्नपानेन घोसितं'ति ॥ १३ ॥

बुद्धवंसे इमं गाथं वत्वा—

नगरं सब्बङ्गसम्पन्नं सब्बकाममु'पागतं ।

सत्तरतनसम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ।

समिद्धं देवनगरं'व आवासं पुञ्जकम्मिनं ॥ १४ ॥

नगरे अमरवतिया सुमेधो नाम ब्राम्हणो ।

अनेककोटिसन्निचयो पहुतधनधञ्जवा ॥ १५ ॥

अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदान पारगू ।

लक्खणे इतिहासे च सद्धम्मे पारमिं गतो'ति ॥ १६ ॥ वुत्तं ।

५. अथेकदिवसे सो सुमेधपण्डितो उपरि पासादवरतले रहोगतो हुत्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तेसि—पुनब्भवे पण्डित पटि-सन्धिगहणं नाम दुक्खं, तथा निव्वत्तनिव्वत्तट्टाने सरीरभेदनं, अहञ्च जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवंभूतेन मया अजातिं अजरं (अमरं) अव्याधिं अदुक्खमसुखं सीतलं (खेमं) अमत-महानिब्बाणं परियेसितुं वट्टति । अवस्सं भवतो मुञ्चित्वा निब्बान-गामिना एकेन मग्गेन भवितव्वं'ति । तेन वुत्तं—

रहोगतो निसीदित्वा एवं चिन्तेस'हं तदा ।

दुक्खो पुनब्भवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥ १७ ॥

जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो च'हं तदा ।

अजरं अमरं खेमं परियेसिस्सामि निव्वुत्ति ॥ १८ ॥

यन्नूनि'मं' पूत्तिकायं नानाकुणपपूरितं ।

ट्टडुयित्वान गच्छेय्यं अनरेक्खो अनत्थिको ॥ १९ ॥

१ यन्नूना'हं.

अत्थि होही'ति सो मग्गो न सो सक्का न हेतुये ।

परियेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया'ति ॥ २० ॥

६. ततो उत्तरिम्पि एवं चिन्तेसि—'यथा हि लोके दुक्खस्स पटिप-
क्खभूतं सुखं नाम अत्थि, एवं भवे सति तप्पटिपक्खेन विभवेना'पि
भवितव्वं; यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूतं सीतम्पि' अत्थि एवं
रागादीनं अग्गीनं वूपसमेन निब्बानेना'पि भवितव्वं । यथा च नाम
पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-
धम्मो'पि अत्थि येव एवमेव पापिकाय जातिया'सति सब्बजातिक्खेपनतो
अजातिसङ्घातेन निब्बानेना'पि भवितव्वमेवा'ति । तेन वुत्तं—

यथा'पि दुक्खे विज्जन्ते सुखं नाम'पि विज्जति ।

एवं भवे विज्जमाने विभवो'पि इच्छितव्वको ॥ २१ ॥

यथा'पि उण्हे विज्जन्ते अपरं विज्जति सीतलं ।

एवं तिविधग्गी विज्जन्ते निब्बानं इच्छितव्वकं ॥ २२ ॥

यथा'पि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।

एवमेव जाति विज्जन्ते अजातिम्पि इच्छितव्वकं'ति ॥ २३ ॥

७. अपरम्पि चिन्तेसि—'यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन
पुरिसेन दुरतो'व पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्नं महातळाकं दिस्वा कतरें न
खो मग्गेन एत्थ गन्तव्वं'ति तळाकं गर्वेसितुं युत्तं । यं तस्स अगवेसनं न
सो तळाकस्स दोसो । एवं किलेसमलधोवने अमतमहानिब्बानतळाके
विज्जन्ते तस्स अगवेसनं न अमतमहानिब्बानतळाकस्स दोसो । यथा
च चोरेहि सम्परिवारितो पुरसो पिलायनमग्गे विज्जमाने'पि सचे न
पलायति, न सो मग्गस्स दोसो, पुरिसस्सेव दोसो । एवमेव किलेसेहि
परिवारेत्वा गहितस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बानगामिम्हि सिवे
मग्गे मग्गस्स अगवेसनं नाम न मग्गस्स दोसो, पुग्गलस्सेव दोसो । यथा
च व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सचे तं

वेज्जं गवेसित्वा व्याधिं न तिकिच्छापेति, न सो वेज्जस्स दोसो^१ ।
 एवमेव यो किलेसव्याधिपीळितो कलेसवूपसममग्गकोविदं विज्ज-
 मानमेव आचरियं न गवेसति, तस्सेव दोसो, न किलेसविनासकस्स
 आचरियस्सा^२ति । तेन वुत्तं—

- (१) यथा गूथगतो पुरिसो तळाकं दिस्वान पूरितं ।
 न गवेसति तं तळाकं न दोसो तळाकस्स सो ॥ २४ ॥
 एवं किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमतंतळे^३ ।
 न गवेसति तं तळाकं न दोसो अमतंतळे^३ ॥ २५ ॥
- (२) यथा अरीहि परिरुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
 न पलायति सो पुरिसो न दोसो अज्जसस्स सो ॥ २६ ॥
 एवं किलेसपरिरुद्धो विज्जमाने सिवे पथे ।
 न गवेसति तं मग्गं न दोसो सिवमज्जसे ॥ २७ ॥
- (३) यथापि व्याधितो पुरिसो विज्जमाने तिकिच्छके ।
 न तिकिच्छापेति तं व्याधिं न सो दोसो तिकिच्छके ॥ २८ ॥
 एवं किलेसव्याधीहि दुक्खितो पटिपीळितो ।
 न गवेसति तं आचरियं न सो दोसो विनायके^४ति^५ ॥ २९ ॥

८. अपरम्पि चिन्तेसि—‘यथा मण्डनजातिको पुरिसो कण्ठे
 आसत्तं कुणपं छुट्टेत्वा सुखं^१ गच्छति, एवं मया^२पि इमं पूतिकायं छुट्टेत्वा
 अनपेक्खेन निब्बाननगरं पविसितव्वं । यथा च नरनारियो उक्कार-
 भूमियं उच्चारपस्सावं कत्वा न तं उच्छङ्गेन वा आदाय दुस्सन्तेन वा
 वेठेत्वा^३ गच्छन्ति, जिगुच्छमाना पन अनपेक्खा^४व छुट्टेत्वा गच्छन्ति, एवं
 मया^२पि इमं पूतिकायं अनपेक्खेन छुट्टेत्वा अमतं (महा) निब्बाननगरं
 पविसितुं वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जरं नावं अनपेक्खा
 छुट्टेत्वा गच्छन्ति, एवं अहम्पि इमं नवहि वणमुखेहि पग्घरन्तं
 कायं छुट्टेत्वा अनपेक्खो निब्बाननगरं पविसिस्सामि । यथा च

१ Add : पुरिसस्सेव दोसो. २ अमतत्तळे. ३ विनासके. ४ सुखी.
 ५ वन्धित्वा.

पुरिसो नानारतनानि आदाय चोरेहि सद्धिं मग्गं गच्छन्तो अत्तनो
रतननासभयेन' ते छड्ढेत्वा खेमं मग्गं गण्हाति, एवं अयम्पि करजआयो
रतनविलोपकचोरसदिसो । सचा'हं एत्थ तण्हं करिस्सामि अरि-
यमग्गकुसलधम्मरतनं मे नस्सिस्सति । तस्मा मया इमं चोरसदिसं
कायं छड्ढेत्वा निब्बाननगरं पविसितुं वट्ठती'ति । तेन वुत्तं-

यथा'पि कुणपं पुरिसो कण्ठे बद्धं जिगुच्छियं ।

मोचयित्वान गच्छेय्य सुखी सेरी सयंवसी ॥ ३० ॥

तथेवे'वि'मं पूतिकायं नानाकुणपसञ्चयं ।

छड्ढयित्वान गच्छेय्य अनपेक्खो अनत्थिको ॥ ३१ ॥

यथा उच्चारठानम्हि करीसं नरनारियो ।

छड्ढयित्वान गच्छन्ति अनपेक्खा अनत्थिका ॥ ३२ ॥

एवमेवा'हं इमं कायं नानाकुणपपूरितं ।

छड्ढयित्वान गच्छिस्सं वच्चं कत्वा यथा कुटिं ॥ ३३ ॥

यथा'पि जज्जरं नावं पलुगं उदकगाहिनीं ।

सामी छड्ढेत्वा गच्छन्ति अनपेक्खा अनत्थिका ॥ ३४ ॥

एवमेव इमं कायं नवच्छिद्दं धुवस्सवं ।

छड्ढयित्वान गच्छिस्सं जिण्णं नावं'व सामिका ॥ ३५ ॥

यथा हि पुरिसो चोरेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।

भण्डच्छेदभयं दिस्वा छड्ढयित्वान गच्छति ॥ ३६ ॥

एवमेवं अयं कायो महाचोरसमो विय ।

पहायि'मं गमिस्सामि कुसलच्छेदना भया'ति ॥ ३७ ॥

५. 2. 2. 1. 1.

९. एवं सुमेधपण्डितो नानाविधाहि उपमाहि इमं नेक्खम्मु'-
पसंहितं अत्थं चिन्तेत्वा सकनिवेसने अपरिमितं भोगक्खन्धं हेट्ठा
वुत्तनयेन कपणद्धिकादीनं विस्सज्जेत्वा महादानं दत्वा वत्थुकामे च
किलेसकामे च पहाय अमरनगरतो निक्खमित्वा एकको'व हिमवन्ते
धम्मिकं नाम पब्बतं निस्साय अस्समं कत्वा तत्थ पण्णसालञ्च

१ रतनविलोपभयेन. २ नेक्खम्मुपायसहितं.

Ms. ९-14. Here the author is rugged and obscure.

१०. इमाय पन पाळिया सुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालाचङ्कमा सहत्था मापिता विय वुत्ता । अयं पनेत्थ अत्थो । महासत्तो हिम-
वन्तं अज्झोगाहेत्वा 'अज्ज धम्मिकं पव्वतं पविसिस्सती'ति निक्खन्तं
दिस्वा सक्को विस्सकम्मदेवपुत्तं आमन्तेत्वा आहः—गच्छ तात,
सुमेधपण्डितो पव्वजिस्सामी'ति निक्खन्तो । एतस्स वसनट्टानं मापे-
ही'ति । सो तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा रमणीयं अस्समं सुगुत्तं पण्ण-
सालं मनोरमं चङ्कमञ्च मापेसि । भगवा पन तदा अत्तनो पुञ्ञानु-
भावेन निप्फन्नं तं अस्समपदं सन्धाय सारिपुत्तं तस्मि धम्मिकपव्वते—

अस्समो सुकतो मय्हं पण्णसाला सुमापिता ।

चङ्कमं तत्थ मापेसि पञ्चदोसविज्जितं'ति ॥ ४५ ॥ आह

११. तत्थ सुकतो मय्हं'ति सुकतो मया । पण्णसाला सुमापिता
'ति पण्णच्छदनसाला'पि मे सुमापिता अहोसि । पञ्चदोसविज्जितं'
ति पञ्चि'मे चङ्कमदोसा नाम,—थद्धविसमता, अन्तोस्खता, गहन-
च्छन्नता, अतिसम्बाधता, अतिविसालता'ति । थद्धविसमभूमि-
भागस्मि हि चङ्कमे चङ्कमन्तस्स पादा रुज्जन्ति, फोटा उट्टुहन्ति, चित्तं
एकगतं न लभति, कम्मट्टानं न सम्पज्जति । मुदुसमतले पन फासु
विहारमागम्म कम्मट्टानं सम्पज्जति, तस्मा थद्धविसमभूमिभागता
एको दोसो'ति वेदितव्वो । चङ्कमस्स अन्तो वा मज्झे वा कोटियं वा
स्खे सति पमादमागम्म चङ्कमन्तस्स नलाटं वा सीसं वा पटि-
हञ्जती'ति, अन्तोस्खता दुतियो दोसो । तिणलतादिगहनच्छन्ने
चङ्कमे चङ्कमन्तो अन्धकारवेलायं उरगादिके पाणे अक्कमित्वा
वा मारेति तेहि वा दट्टो दुक्खं आपज्जती'ति, गहनच्छन्नता ततियो
दोसो । अतिसम्बाधे चङ्कमे आयामतो' रतनिके वा अड्डतरनिके
वा चङ्कमे चङ्कमन्तस्स परिच्छेदे पक्खलित्वा नखा'पि अङ्गुलियो'पि
भिज्जन्ती'ति अतिसम्बाधता चतुत्थो दोसो । अतिविसाले चङ्कमे चङ्क-
न्तस्स चित्तं विधावति, एकगतं न लभती'ति, अतिविसालता पञ्चमो

१ विपज्जति. २ वित्थारतो.

दोसो । पुथुलतो पन दियडुरतनं द्वीसु पस्सेसु रतनमत्तं अनुचङ्कमनं दीघतो सट्ठिहत्थं मुदुतलं समविप्पकिण्णवालुकं चङ्कमनं वट्टति । चेतियगिरिम्हि दीपप्पसादकमहिन्दत्थेरस्स चङ्कमनं तादिसं अहोसि । तेनाहः—‘चङ्कमं तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जितं’ति । अट्ठगुणसमुपेतं’ति अट्ठहि समणसुखेहि उपेतं । अट्ठिमानि समणसुखानि नाम । ‘धनघञ्जपरिग्गहा’भावो, ‘अनवज्जपिण्डपातपरियेसनभावो, निब्बुतपिण्डपातभुञ्जनभावो, रट्ठं पीळेत्वा धनसारं वा सीसकहापणादीनि वा गण्हन्तेसु राजकुलेसु रट्ठं (पीळन) किलेसाभावो, उपकरणेसु निच्छन्दरागभावो, चौरविलोपे निब्भयभावो, राजराजमहामत्तेहि असंसट्ठभावो, चतुसु दिसासु अप्पटिहतभावो’ति । इदं वुत्तं होति—यथा तस्मिं अस्समे वसन्तेन सक्का होन्ति इमानि अट्ठ सुखानि विन्दितुं, एवं अट्ठगुणसमुपेतं तं अस्समं मापेसि’ति । अभिञ्जावलमाहरि’ति—पच्छा तस्मिं अस्समे वसन्तो कसिणपरिकम्मं कत्वा अभिञ्जानञ्च समापत्तीनञ्च उप्पादनत्थाय अनिच्चतो दुक्खतो विपस्सनं आरभित्वा थामप्पत्तं विपस्सनावलं आहरि । यथा तस्मिं वसन्ते तं वलमाहरितुं सक्कोमि, एवं तं अस्समं’ मापेसि’ति अत्थो ।

१२. साटकं पजहिं तत्थ नवदोसमुपागतं’ति एत्थायं अनुपुब्बिकथा—तदा किर कुटिलेणचङ्कमादिपटिमण्डितं पुप्फूपगफलूपगरुक्खसञ्छन्नं रमणीयं मधुरसलिलासयं अपगतवाळमिगभिसनकसकुणं पविवेकक्खमं अस्समं मापेत्वा, अलङ्कतचङ्कमस्स उभोसु अन्तेसु आलम्बनफलकं संविधाय निसीदनत्थाय चङ्कमवेमज्झे समतलं मुग्गवण्णसिलं मापेत्वा, अन्तोपण्णसालायं जटामण्डलवाकचीरतिदण्डकुण्डिकादिके तापसपरिक्खारे, मण्डपे पानीयघट^१—पानीयसङ्घ—पानीयसरावानि, अग्गिसालायं अङ्गारकपल्लदारुआदीनी’ति, एवं यं यं पव्वजितानमुपकाराय संवत्तति, तं तं सब्बं मापेत्वा, पण्ण-

१ B. adds : तस्स अभिञ्जत्थाय विपस्सनावलस्स अनुच्छविकं कत्वा.
२ पानीयकुट for पानीयघट.

सालाभित्तियं, 'ये केचि पब्बजितुकामा इमे परिक्वारे गहेत्वा पब्बजन्तू'ति अक्खरानि छिन्दित्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मे देवपुत्ते सुमेधपण्डितो हिमवन्तपब्बतपादे गिरिकन्दरानुसारेण अत्तनो निवासानुरूपं फासुकट्टानं ओलोकेन्तो नदीनिवत्तने विस्सकम्म-
निम्मितं सक्कदत्तियं रमणीयं अस्समं दिस्वा चङ्क्रमनकोटिं गन्त्वा पदवलञ्जमपस्सन्तो 'ध्रुवं पब्बजिता धुरगामे भिक्खं परियेसित्वा किलन्तरूपा आगन्त्वा पण्णसालं पविसित्वा निसिन्ना भविस्सन्ती'ति चिन्तेत्वा थोकं आगमेत्वा 'अति विय चिरायन्ति जानिस्सामी'ति पण्णसालकुटिद्वारं विवरित्वा अन्तो पविसित्वा इतो चित्तो च ओलो-
केन्तो महाभित्तियं अक्खरानि वाचेत्वा मय्हं कप्पियपरिक्वारा एते, इमे गहेत्वा पब्बजिस्सामी'ति अत्तनो निवत्थपारुत्तं साटकयुगं पजहि । तेना'ह—'साटकं पजहि तत्था'ति । 'एवं पविट्ठो अहं सारिपुत्त तस्सं पण्णसालायं साटकं पजहि' । नवदोसमुपागतं'ति साटकं पजहन्तो नवदोसे दिस्वा पजहि'ति दीपेति । तापसपब्बज्जं पब्बजि-
तानं हि साटकास्मि नवदोसा उपट्ठहन्ति—'महग्घभावो एको दोसो;
२ परपटिबद्धताय उप्पज्जनभावो एको; ३ परिभोगेन लहुं किलिस्सन-
भावो एको, किलिट्ठं च धोवितब्बो च रजितब्बो च होति; ४ परिभोगेन
जीरणभावो एको; जिण्णस्स हि तुन्नं वा अग्गलदानं वा कातब्बं होति;
५ पुन परियेसनाय दुरभिसम्भवभावो एको; ६ तापसपब्बज्जाय असारूप-
भावो एको; ७ पच्चत्थिकानं साधारणभावो एको, यथा हि तं पच्च-
त्थिका न गण्हन्ति तथा गोपेतब्बं होति; ८ परिभुञ्जन्तस्स विभुसनट्टान-
भावो एको; ९ गहेत्वा चरन्तस्स खन्धभारमहिच्छभावो एको'ति ।

१३. वाक्कीरं निवासेसि'ति—'तदा'हं सारिपुत्त इमे नवदोसे दिस्वा साटकं पहाय वाक्कीरं निवासेसि; मुञ्जतिणं हीरहीरं कत्वा गन्थेत्वा कतवाक्कीरं निवासनपारुपनत्थाय आदियि'ति अत्थो । द्वादसगुणमुपागतं'ति द्वादसहि आनिसंसेहि समन्नागतं । वाक्कीरस्मि हि द्वादसानिसंसा—'अप्पग्घं, सुन्दरं, कप्पियं'ति अयं ताव एको आनि-
संसो; सहत्था कातु सक्का'ति अयं दुतियो; परिभोगेन सणिकं

किलिस्सति धोवियमाने'पि पपञ्चो नत्थी'ति अयं ततियो; परि-
भोगेन जिण्णे'पि सिव्वितव्वाभावो चतुत्थो; पुन परियेसन्तस्स सुखेन
करणभावो पञ्चमो; तापसपव्वज्जाय सारुप्पभावो छट्ठो; पच्च-
त्थिकानं पटिरूपभोगाभावो सत्तमो; परिभुञ्जन्तस्स विभूसनट्टाना-
भावो अट्ठमो; धारणसल्लहुकभावो नवमो; चीवरपच्चये अप्पिच्छ-
भावो दसमो; वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो;
'वाकचीरेनट्ठे'पि अनपेक्खभावो द्वादसमो'ति ।

१४. अट्ठदोससमाकिण्णं पजहिं पण्णसालकं'ति, कथं पजहि ?
सो किर वरसाटकयुगं ओमुञ्चित्वा चीवरवंसे लग्गितं अनोजपुप्फ-
दामसदिसं रत्तं वाकचीरं गहेत्वा निवासेत्वा तस्सु'परि अपरं सुवण्ण-
वण्णं वाकचीरं परिदहित्वा पुन्नागपुप्फसन्थरसदिसं सखुरं अजिनचम्मं
एकंसं कत्वा जटामण्डलं पटिमुञ्चित्वा चूळाय सट्ठि निच्चलभाव-
करणत्थं सारसूचि पेवेसेत्वा मुत्ताजालसदिसाय सिक्काय पवालवण्णं
कुण्डिकं ओदहित्वा तीसु ठानेसु वड्ढं काजमा'दाय एकिस्सा काज-
कोटिया कुण्डिकं एकिस्सा अङ्कुसपच्छित्तिदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा'
खारिभारं अंसे कत्वा दक्खिणेन हत्थेन कत्तरदण्डं गहेत्वा पण्णसालतो
निक्खमित्वा सट्ठिहत्थमहाचङ्कमे अपरापरं चङ्कमन्तो अत्तनो वेसं
ओलोकेत्वा 'मय्हं मनोरथो मत्थकं पत्तो, सोभति वत मे पव्वज्जा,
बुद्धादीही सब्बेहि' वीरपुरिसेहि वण्णिता थोमिता अयं पव्वज्जा नाम;
पहीणं मे गिहिवन्धनं; निक्खन्तो'स्मि नेक्खम्मं, लद्धा मे उत्तम पव्वज्जा,
करिस्सामि समणधम्मं, लभिस्सामि मग्गफलसुखं'ति उस्साहजातो
खारिकाजं ओतारेत्वा चङ्कमवेमज्जे मुगवण्णसिलापट्टे सुवण्णपटिमा
विय निसिन्नो दिवसभागं वीतिनामेत्वा सायण्हसमयं पण्णसालं
पविसित्वा विदलमञ्चकपस्से' कट्ठत्थरिकाय निपन्नो सरीरं उत्तुं
गाहापेत्वा बलवपच्चूसे पवुज्झित्वा अत्तनो आगमनं आवज्जेसि-
अहं धरावासे आदीनवं दिस्वा अमितभोगं अनन्तं यसं पहाय अरञ्जं

१ ओलगेत्वा. २ B. reads: बुद्धपच्चेकबुद्धादीहि. ३ विरल for विदल.

पविसित्वा नेक्खम्मगवेसको हुत्वा पव्वजितो, इतो दानि पट्ठाय
 पमादचारं चरितुं न वट्ठति, पविवेकं हि पहाय विचरन्तं मिच्छा-
 वितक्कमक्खिका खादन्ति, इदानीं मया विवेकमनुब्रूहेतुं वट्ठति,
 अहं हि घरावासं पळ्ळिवोधतो दिस्वा निक्खन्तो, अयं च मनापा
 पण्णसाला, वेलुवपक्कवण्णपरिभण्डकता भूमि, रजतवण्णा सेत-
 भित्तियो, कपोतपादवण्णं पण्णच्छदनं, विचित्तत्थरणवण्णो बिदल-
 मञ्चको,^१ निवासफासुकं वसनट्टानं, न एत्तो अतिरेकतरा विय मे
 गेहसम्पदा पञ्जायतीति पण्णसालाय दोसे विचिनन्तो अट्ठ दोसे
 पस्सि । पण्णसालापरिभोगस्मि हि अट्ठ आदीनवा—महासमारम्भेन^२
 दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करणपरियेसनभावो एको आदीनवो ;
 तिणपण्णमत्तिकासु पतितासु तासं पुनप्पुन ठपेतव्वताय निवद्वज्जगन-
 भावो दुतियो ; सेनासनं नाम महल्लकस्स पापुणाति अवेलाय
 वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति उट्ठापनियभावो ततियो ;
 सीतुण्हपटिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो चतुथो ; गेहं पविट्ठन
 यं किञ्चि पापं सक्का कातुंति गरहपटिच्छादनभावो पञ्चमो ;
 मय्हंति परिग्गहकरणभावो छट्ठो ; गेहस्स अत्थिभावो नामे^३स
 दुतियकवासोति सत्तमो ; ऊकामङ्कणघरगोलिकादीनं साधारणताय
 बहुसाधारणभावो अट्ठमो । इति इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो
 पण्णसालं पजहि । तेनाह—‘अट्ठदोससमाकिण्णं पजहि पण्णसाल-
 कं’ति ।

१५. उपागमिं रुक्खमूलं गुणे दसहु^१पागते^२ति । छन्नं पटिक्ख-
 पित्वा दसहि गुणेहि उपेतं रुक्खमूलं उपगतो^३स्मीति वदति । तत्रि^४मे
 दसगुणा—अप्पसमारम्भता एको गुणो ; उपगमनमत्तकमेव हि तत्थ
 होतीति । अप्पजगनता दुतियो ; तं हि सम्मट्ठम्पि असम्मट्ठम्पि
 परिभोगफासुकं होति येव । अनुट्ठापनीयभावो ततियो ; गरहं न
 पटिच्छादेति, तत्थ हि पापं करोन्तो लज्जतीति गरहाय अपटिच्छन्न-

१ विरळं for विदळ. २ सम्भारेन for समारम्भेन. ३ परिग्गहभावो.

१४ - ३८. दीपङ्करो

भावो चतुर्थो; अब्भोकासवासो विय कायं न सन्थम्भेती'ति, कायस्स असन्थम्भनभावो पञ्चमो; परिग्गहकरणाभावो छट्ठो; गेहालयपटिक्खेपो सत्तमो; बहुसाधारणगेहो विय पटिजग्गिस्सामि नं निक्खमथा'ति नीहरणकाभावो अट्ठमो; वसन्तस्स सप्पीतिकभावो नवमो; रुक्खमूलसेनासनस्स गतगतट्टाने सुलभताय अनपेक्खभावो दसमो'ति इमे दसगुणे दिस्वा रुक्खमूलं उपगतोस्मी'ति वदति ।

१६. इमानि एत्तकानि कारणानि सल्लक्खेत्वा महासत्तो पुनरिवसे भिक्खाय गामं पाविसि । अथ'स्स सम्पत्तगामे मनुस्सा महन्तेन उस्साहेन भिक्खं अदंसु । सो भत्तकिच्चं निट्ठापेत्वा अस्समं आगम्म निसीदि । निसीदित्वा चिन्तेसि—'ना'हं आहारं न लभामी'ति पव्वजितो सिनिद्धाहारो नामेस मानमदपुरिसमदे वड्ढेति, आहार-मूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्थि । यन्नूना'हं वापितरोपितधञ्ज-निव्वत्तं आहारं पजहित्वा पवत्तफलभोजनो भवेय्यं'ति । सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटेन्तो वायमन्तो सत्ताहब्भन्तरे येव अट्ठसमा-पत्तियो पञ्च च अभिञ्जा निव्वत्तेसि । तेन वुत्तं—

वापितिं रोपितं धञ्जं पजहिं निरवसेसतो ।

अनेकगुणसम्पन्नं पवत्तफलमा'दियिं ॥ ४६ ॥

तत्थप्पधानं पदहिं निसज्जट्टानचङ्कमे ।

अब्भन्तरम्हि सत्ताहे अभिञ्जाबल पापुणि'ति ॥ ४७ ॥

१७. एवं अभिञ्जाबलं पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामेन्तो दीपङ्करो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्स पटिसन्धि-जातिबोधिधम्मचक्कपवत्तनेसु सकला'पि दससहस्सी लोकधातु सङ्क-म्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि, महाविरवं विरवि, द्वत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहेसु । सुमेधतापसो समापत्तिसुखेन वीतिनामेन्तो नेवं तं सदम'स्सोसि, न तानि निमित्तानि अदस । तेन वुत्तं—

एवं मे सिद्धिपत्तस्स वसीभूतस्स सासने ।

दीपङ्करो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥ ४८ ॥

उपपज्जन्ते च जायन्ते वुज्झन्ते धम्मदेसने ।

चतुरो निमित्ते ना'र्हसिं ज्ञानरतिसमप्पितो'ति ॥ ४९ ॥

१८. तस्मिं काले दीपङ्करदसबलो चतूहि खीणासवसतसहस्सेहि परिवृतो अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो रम्मं नाम नगरं पत्वा सुदस्सन-महाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो—दीपङ्करो किर सम-णिस्सरो परमाभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो रम्मनगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसती'ति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चेव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहा-पेत्वा गन्धमालादिहत्था येन बुद्धो येन धम्मो येन सङ्घो तन्निन्ना तप्पोणा तप्पभारा हुत्वा सत्थारं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा माला-गन्धादीहि पूजेत्वा एकमन्तं निसिन्ना धम्मदेसनं सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठाया'सना पक्कमिसु । ते पुनदिवसे महादानं सज्जेत्वा नगरं अलङ्कुरित्वा दसबलस्स आगमनमगं अलङ्करोन्ता उदक-भिन्नट्टानेसु पंसुं पक्खपित्वा समं भूमितलं कत्वा रजतपट्टवण्णं वालुकमा'किरन्ति, लाजानि चेव पुष्पानि च विकिरन्ति, नानाविरा-गेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्ति, कदलियो चेव पुण्णघटपन्तियो च पतिट्ठापेन्ति । तस्मिं काले सुमेधतापसो अत्तनो अस्समपदा उगन्त्वा तेसं मनुस्सानं उपरिभागे आकासेन गच्छन्तो ते हट्टतुट्ठे मनुस्से दिस्वा 'किन्नु खो कारण'ति आकासतो ओरुह् एकमन्तं ठितो मनुस्से पुच्छि—अम्भो कस्स तुम्हे इमं मगं अलङ्करोथा'ति । तेन वृत्तं—

पच्चन्तदेसविसये निमन्तेत्वा तथागतं ।

तस्स आगमनं मगं सोधेन्ति तुट्ठमानसा ॥ ५० ॥

अहं तेन समयेन निक्खमित्वा सकस्समा ।

धुनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥ ५१ ॥

वेदजातं जनं दिस्वा तुट्ठहट्ठं पमोदितं ।

ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ ५२ ॥

तुदुहट्टो पमुदितो वेदजातो महाजनो ।

कस्स सोधीयती मग्गो' अज्जसं वटुमायनं'ति ॥ ५३ ॥

१९. मनुस्सा आहंसु-भन्ते सुमेध, न त्वं जानासि दीपङ्क-
दसबलो सम्मासम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को चारिकं चरमानो
अम्हाकं नगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मयं नं भग-
वन्तं निमन्तयिम्ह । तस्से'तं बुद्धस्स भगवतो आगमनमग्गं अलङ्क-
रोमा'ति । सुमेधतापसो चिन्तेसि-'बुद्धो'ति खो घोसमत्त'म्पि लोके
दुल्लभं, पगेव बुद्धुप्पादो । मयापि इमेहि मनुस्सेहि सिद्धिं दसबलस्स
मग्गं अलङ्करितुं वट्टती'ति सो ते मनुस्से आह-सचे भो तुम्हे एतं मग्गं
बुद्धस्स अलङ्करोथ मय्हम्पि एकं ओकासं देथ । अहम्पि तुम्हेहि
सिद्धिं मग्गं अलङ्करिस्सामी'ति । ते 'साधू'ति सम्पटिच्छित्वा
'सुमेधतापसो इद्धिमा'ति जानन्ता उदकभिन्नोकासं सल्लक्खत्वा
'त्वं इमं ठानं अलङ्करोही'ति अदंसु । सुमेधो बुद्धारम्भणं पीतिं गहेत्वा
चिन्तेसि-अहं इमं ओकासं इद्धिया अलङ्करितुं पहोमि ; एवं अलङ्कृतो
पन मं न'परितोसेस्सति । अज्ज मया कायवेय्यावच्चं कातुं वट्टती'ति
पंसु आहरित्वा तस्मिं पदेसे पक्खपि । तस्स तस्मिं पदेसे अनलङ्कृते
येव दीपङ्करो दसबलो महानुभावानं छल्लभिज्जानं खीणासवानं
चतूहि सतसहस्सेहि परिवुतो देवतासु दिव्वमालागन्धादीहि पूज-
यन्तीसु दिव्वसङ्गीतेसु पवत्तन्तेसु मनुस्सेसु मानुसकगन्धेहि चैव
मालादीहि च पूजयन्तेसु अनन्ताय बुद्धलील्लहाय मनोसिलातले
विजम्भमानो सीहो' विय तं अलङ्कृतपटियत्तमग्गं पटिपज्जि ।
सुमेधतापसो अक्खीनि उम्मीलेत्वा अलङ्कृतमग्गेन आगच्छन्तस्स
दसबलस्स द्वात्तिसमहापुरिसलक्खणपटिमण्डितं असीतिया अनु-
व्यज्जनेहि अनुव्यज्जितं, व्यामप्पभाय सम्परिवारितं, मणिवण्ण-
गगनतले नानप्पकारविज्जुल्लता विय आवेळावेळभूता चैव युगल-
युगलभूता च छल्लवणघनबुद्धरस्मियो विस्सज्जेन्तं रूपगपत्तं अत्तभावं

१ मग्गं. २ मम मनं. ३ तरुणसीहो.

ओलोकेत्वा—अञ्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चागं कातुं वट्टति,
मा भगवा कललम'क्कमि, मणिफलकसेतु पन अक्कमन्तो विय सद्धि
चतूहि खीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठि मद्दमानो गच्छतु; तं मे
भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाया'ति केसे मोचेत्वा अजिनजटा-
वाकचीरानि काळवण्णे कलले पत्थरित्वा मणिफलकसेतु विय
कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वुत्तं—

ते मे पुट्ठा व्याकरिंस्स बुद्धो लोके अनुत्तरो ।
दीपङ्करो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥ ५४ ॥

तस्स सोधीयती मगं अञ्जसं वट्टुमायनं ।
बुद्धो'ति मम सुत्वान पीति उप्पज्जि तावदे ॥ ५५ ॥

'बुद्धो बुद्धो'ति कथयन्तो सोमनस्सं पवेदयिं ।
तत्थ ठत्वा विचिन्तेसिं तुट्ठो संविग्गमानसो— ॥ ५६ ॥

इध बीजानि रोपिस्सं खणो वे मा उपच्चगा ।
यदि बुद्धस्स सोधेथ एकोकासं ददाथ मे ॥ ५७ ॥

अहम्पि सोधयिस्सामि अञ्जसं वट्टुमायनं ।
अदंसु ते ममो'कासं सोधेतुं अञ्जसं तदा ॥ ५८ ॥

'बुद्धो बुद्धो'ति चिन्तेन्तो मगं सोधेम'हं तदा ।
अनिट्ठिते ममोकासे दीपङ्करो महामुनि ॥ ५९ ॥

चतूहि सतसहस्सेहि छल्लभिञ्जाहि तादिहि ।
खीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जि अञ्जसं जिनो ॥ ६० ॥

पच्चुग्गमना वत्तन्ति वज्जन्ति भेरियो बहू ।
आमोदिता नरमरू साधुकारं पवत्तयुं ॥ ६१ ॥

देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सा पि च देवता ।
उभोऽपि ते पञ्जलिका अनुयन्ति तथागतं ॥ ६२ ॥

देवा दिब्बेहि तुरियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।
उभोपि ते वज्जयन्ता अनुयन्ति तथागतं ॥ ६३ ॥

दिव्वं मन्दारवं पुप्फं पदुमं पारिच्छत्तकं ।
 दिसोदिसं ओकिरन्ति आकासेन गता मरू^१ ॥ ६४ ॥
 चम्पकं सललं नीपं नागपुन्नागकेतकं ।
 दिसोदिसं उक्खिपन्ति भूमितलगता नरा ॥ ६५ ॥
 केसे मुञ्चित्वा^२ हं तत्थ वाकचीरञ्च चम्मकं ।
 कलले पत्थरित्वान अवकुज्जो निपज्ज^३ हं— ॥ ६६ ॥
 अक्कमित्वान मं बुद्धो सह सिस्सेहि गच्छतु ।
 मा नं कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती^४ ति ॥ ६७ ॥

२०, सो कललपिट्ठे निपन्नको^५ व पुन अक्खीनि उम्मीलेत्वा
 दीपङ्करस्स दसबलस्स बुद्धसिं^६ सम्पस्समानो एवं चिन्तेसि—सचा^७ हं
 इच्छेय्यं सब्बकिलेसे ज्ञापेत्वा सङ्घनवको हुत्वा रम्मनगरं पविसेय्यं;
 अञ्जातकवेसेन पन मे किलेसे ज्ञापेत्वा निब्बानपत्तिया किच्चं
 नत्थि, यन्नूना^८ हं दीपङ्करदसवलो विय परमाभिसम्बोधिं पत्वा
 धम्मनावं आरोपेत्वा महाजनं संसारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परि-
 निब्बायेय्यं, इदं मय्हुं पटिरूपं^९ ति । ततो अद्दुधम्ममे समोधानेत्वा
 बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निप्पज्जि । तेन वुत्तं—

पुथुवियं^{१०} निपन्नस्स एवं मे आसि चेतसो ।
 इच्छमानो अहं अज्ज किलेसे ज्ञापये मम ॥ ६८ ॥
 किं मे अञ्जातवेसेन धम्मं सच्छिकतेनि^{११} ध ।
 सब्बञ्जुतं पापुणित्वा बुद्धो हेस्सं सदेवके ॥ ६९ ॥
 किं मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन थामदस्सिना ।
 सब्बञ्जुतं पापुणित्वा सन्तारेस्सं सदेवके ॥ ७० ॥
 इमिना मे अधिकारेन कतेन पुरिसुत्तमे ।
 सब्बञ्जुतं पापुणित्वा तारेमि जनतं बहुं ॥ ७१ ॥
 संसारसोतं छिन्दित्वा विद्धंसित्वा तयो भवे ।
 धम्मनावं समारय्हु सन्तारेस्सं सदेवके^{१२} ति ॥ ७२ ॥

१ आकासनभगता मरू. २ पठवियं.

२१. यस्मा पन बुद्धत्तं पत्थेन्तस्स—

मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्तिं हेतु सत्थारदस्सनं ।

पब्बज्जा गुणसम्पत्तिं अधिकारो च छन्दता ॥

अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्जतीति ॥ ७३ ॥

मनुस्सत्तभावस्मिं येव हि ठत्वा बुद्धत्तं पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति, नागस्स वा सुपण्णस्स वा देवताय वा पत्थना नो समिज्जति । मनुस्सत्तभावेपि पुरिसलिङ्गे ठितस्सेव पत्थना समिज्जति, इत्थिया वा पण्डकनपुंसकउभतोव्यञ्जनकानं वा ने समिज्जति । पुरिसस्सापि तस्मिं अत्तभावे अरहत्तपत्तिया हेतुसम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्जति, नो इतरस्स । हेतुसम्पन्नस्सा पि जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति, परिनिब्रुते बुद्धे चेतियसन्तिके वा बोधिमूले वा पत्थेन्तस्स न समिज्जति । बुद्धानं सन्तिके पत्थेन्तस्साति पब्बज्जलिङ्गे ठितस्सेव समिज्जति, नो गिहिलिङ्गे ठितस्स । पब्बजितस्सापि पञ्चाभिञ्जस्स अट्ठसमापत्तिलाभिनो येव समिज्जति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । गुणसम्पन्नेनापि येन अत्तनो जीवितं बुद्धानं परिच्वत्तं होति तस्स इमिना अधिकारेण अधिकारसम्पन्नस्सेव समिज्जति, न इतरस्स । अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्स बुद्धकारकधम्मानं अत्थाय महन्तो छन्दो च उस्साहो च वायामो च परियेद्वि च तस्सेव समिज्जति, न इतरस्स । तत्रिदं छन्दमहन्तताय ओपम्मं । सचे हि एवमस्स—यो सकलचक्कवाळगब्भं एकोदकीभूतं अत्तनो बाहुबलेन पतरत्त्वा पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति, यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं वेळुगुम्बसञ्छन्नं वियूहित्वा मद्दित्वा पदसा गच्छन्तो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति, यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं सत्तियो आकोटत्वा निरन्तरं सत्तिथलसमाकिण्णं पदसा अक्कममानो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पापुणाति, यो वा पन सकलचक्कवाळगब्भं वीतच्चिक-ज्जारभरितं पादेहि महमानो पारं गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्तं पाप-णातीति । यो एतेसु एकम्पि अत्तनो दुक्करं न मज्जति, 'अहं

एतस्मि तरित्वा वा गत्वा वा पारं गहेस्सामी'ति एवं महन्तेन छन्देन च उस्साहेन च वायामेन च परियेद्विया च समन्नागतो होति, तस्स पत्थना समिज्झति, न इतरस्स । सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मो समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निपज्जि ।

२२. दीपङ्करोपि भगवा आगन्त्वा सुमेधतापसस्स सीसभागे ठत्वा मणिसीहपञ्जरं उग्घाटेन्तो विय पञ्चवण्णप्पसादसम्पन्नानि अक्खीनि उम्मीलेत्वा कललपिट्ठे निपन्नं सुमेधतापसं दिस्वा—अयं तापसो बुद्धत्ताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो, समिज्झिस्सति' नु खो इमस्स पत्थना, उदाह नो'ति, अनागतं सञ्जाणं पेसेत्वा उपधारेन्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्ख्येय्यानि अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती'ति जत्वा ठितको'व परिसमज्झे व्याकासि—पस्सथ नो तुम्हे इमं उगगतपं तापसं कललपिट्ठे निपन्नं'ति? । 'एवं भन्ते' । 'अयं बुद्धत्ताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो, समिज्झिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकानं चतुन्नं असङ्ख्येय्यानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मि पन'स्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगरं निवासो भविस्सति; माया नाम देवी माता; सुद्धोदनो नाम राजा पिता; अगगसावको उपतिस्सो नाम थेरो, दुतियसावको कोलितो नाम; बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम; अगगसाविका खेमा नाम थेरी; दुतियसाविका उप्पलवण्णा नाम थेरी भविस्सति । परिपक्कञ्जाणो महाभिनिक्खमनं कत्वा महापधानं पदहित्वा निग्रोधमूले पायासं पटिग्गहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुज्जित्वा बोधिमण्डं आरूढ्वा अस्सत्थरूक्खमूले अभिसम्बुज्झिस्सती'ति । तेन वुत्तं—

दीपङ्करो लोकविदू आहुतीनं पटिग्गहो ।

उस्सीसके' मं ठत्वान इदं वचनम'ब्रवि ॥ ७४ ॥

पस्सथ इमं तापसं जटिलं उगगतापनं ।

१ इज्झिस्सति for समिज्झिस्सति. २ उस्सिसगो.

अपरिमेय्ये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ ७५ ॥
 अहो कपिलव्यूहा रम्मा निक्खमित्वा तथागतो ।
 पधानं पदहित्वान कत्वा दुक्करकारियं ॥ ७६ ॥
 अजपालरुक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
 तत्थ पायासमग्गय्ह नेरञ्जरमुमेहिति ॥ ७७ ॥
 नेरञ्जराय तीरे पायासं आदाय सो जिनो ।
 पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूलं हि एहिति ॥ ७८ ॥
 ततो पदक्खिणं कत्वा बोधिमण्डं अनुत्तरो ।
 अस्सत्थरुक्खमूलमिह बुज्झिस्सति महायसो ॥ ७९ ॥
 इमस्स जनिका माता माया नाम भविस्सति ।
 पिता सुद्धोदनो नाम अयं हेस्सति गोतमो ॥ ८० ॥
 अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
 कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥ ८१ ॥
 आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठिस्सति मं जिनं ।
 खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥ ८२ ॥
 अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
 बोधि तस्स भगवतो अस्सत्थो ति पवुच्चती ति ॥ ८३ ॥

२३. सुमेधतापसो—मय्हं किर पत्थना समिज्झिस्सती ति सोम-
 नस्सप्पत्तो अहोसि । महाजनो दीपङ्करदसबलस्स वचनं सुत्वा—
 सुमेधतापसो किर बुद्धबीजं बुद्धङ्कुरो चा ति हट्ठतुट्ठो अहोसि ।
 एवं च स्स अहोसि—यथा नाम पुरिसो नदिं तरन्तो उजुकेन तित्थेन
 उत्तरितुं असक्कोन्तो हेट्ठा तित्थेन उत्तरति, एवमेव मयं दीपङ्कर-
 दसबलस्स सासने मग्गफलं अलभमाना अनागते यदा त्वं बुद्धो
 भविस्ससि, तदा तव सम्मुखा मग्गफलं सच्छिकातुं समत्था भवेय्या-
 मा ति पत्थनं ठपयिसु । दीपङ्करदसबलोपि बोधिसत्तं पसंसित्वा
 अट्ठहि पुप्फमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । तेपि चतुसत्त-

सहस्ससङ्का खीणासवा बोधिसत्तं गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा
 पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु । देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा
 पक्कन्ता । बोधिसत्तो सब्बेसं पटिक्कन्तकाले सयना बुद्धाय 'पार-
 मियो विचिनिस्सामी'ति पुप्फरासिमत्थके पल्लङ्कं आभुजित्वा
 निसीदि । एवं निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्सक्कवाळदेवता
 साधुकारं दत्वा^१—अय्य सुमेधतापस, पोराणकबोधिसत्तानं पल्लङ्कं
 आभुजित्वा 'पारमियो विचिनिस्सामा'ति निसिन्नकाले यानि पुब्ब-
 निमित्तानि पञ्जायन्ति, तानि सब्बानिपि अज्ज पातुभूतानि,
 निस्संसयेन त्वं बुद्धो भविस्ससि । मयमेतं जानामि—यस्सेतानि
 निमित्तानि पञ्जायन्ति एकन्तेन सो बुद्धो होति । त्वं अत्तनो
 विरियं दळ्हं कत्वा पग्गण्हा'ति बोधिसत्तं नानप्पकाराहि थुतीहि
 अभित्थुनिसु । तेन वुत्तं—

इदं सुत्वान वचनं असमस्स महेसिनो ।

आमोदिता नरमरू बुद्धबीज'ङ्कुरो अयं ॥ ८४ ॥

उकुट्टिसद्दा वत्तन्ति अप्फोट्टेन्ति हसन्ति च ।

कतञ्जली नमस्सन्ति दससहस्सी सदेवका ॥ ८५ ॥

यदि'मस्स लोकनाथस्स विरज्झिस्साम सासनं ।

अनागतम्हि अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इमं ॥ ८६ ॥

यथा मनुस्सा नदि तरन्ता पटितित्थं विरज्झिय ।

हेट्ठा तित्थं गहेत्वान उत्तरन्ति महानदि ॥ ८७ ॥

एवमेव मयं सब्बे यदि मुञ्चेमि'मं जिनं ।

अनागतम्हि अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इमं ॥ ८८ ॥

दीपङ्कुरो लोकविदू आहुतीनं पटिग्गहो ।

मम कम्मं पकित्तेत्वा दक्खिणं पदमु'द्धरि ॥ ८९ ॥

ये तत्था'सुं जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणम'कंसु मं ।

नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्वान पक्कमुं ॥ ९० ॥

दस्सनं मे अतिक्कन्ते ससङ्घे लोकनायके ।

१ कत्वा for दत्वा.

- हृदो हृद्रेन^१ चित्तेन आसनां बुद्धिं तदा ॥ ९१ ॥
 सुखेन सुखितो होमि पामुज्जनं पमोदितो ।
 पीतिया च अभिस्सन्नो पल्लङ्कं आभुजिं तदा ॥ ९२ ॥
 पल्लङ्केन निसीदित्वा एवं चिन्तेस^२ हं तदा—
 वसीभूतो अहं ज्ञाने अभिञ्जापारमिं^१ गतो ॥ ९३ ॥
 साहस्सिकमिह लोकमिह इसयो नत्थि मे समा ।
 असमो इद्धिधम्मसे अलमि ईदिसं सुखं ॥ ९४ ॥
 पल्लङ्काभुजने मय्हं दससहस्साधिवासिनो ।
 महानादं पवत्तेसुं धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ९५ ॥
 या पुब्बे बोधिसत्तानं पल्लङ्कवरमाभुजे ।
 निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्ज पदिस्सरे ॥ ९६ ॥
 सीतं व्यपगतं होति उण्हञ्च उपसम्मति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ९७ ॥
 दससहससीलोकधातु निस्सट्ठा होति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ९८ ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सवन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ९९ ॥
 थलजो^१ दकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते^१ प'ज्ज पुप्फिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०० ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते^१ प'ज्ज फलिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०१ ॥
 आकासट्ठा च भूम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 ते^१ प'ज्ज रतना जोतन्ति भुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०२ ॥
 मानुसका च दिब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 ते^१ प'ज्जु^१ भो अभिरवन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०३ ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 ते^१ प'ज्ज पवस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०४ ॥

१ हृदुद्धेन; तुद्धुद्धेन. २ अभिञ्जासु पारमि.

- महाससुद्धो आभुजति दससहस्सी पक्कम्पति ।
 ते'प'ज्जु'भो अभिर'वन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०५ ॥
- निरयेपि दससहस्से अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 ते'प'ज्ज निब्बुता अग्गी धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०६ ॥
- विमलो होति सुरियो सब्वा दिस्सन्ति तारका ।
 ते'प'ज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०७ ॥
- अनोवट्ठेन उदकं महिया उभिभज्जि तावदे ।
 ते'प'ज्जु'भिभज्जि महिया धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०८ ॥
- तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाखा चन्दिमायुत्ता धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १०९ ॥
- बिलासया दरीसया निक्खमन्ति सकासया ।
 ते'प'ज्ज आसया छुद्धा धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११० ॥
- न होति अरति सत्तानं सन्तुट्ठा होन्ति तावदे ।
 ते'प'ज्ज सब्बे सन्तुट्ठा धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १११ ॥
- रोगा तदूपसम्मन्ति जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११२ ॥
- रागो तदा तनू होति दोसो मोहोपि नस्सति ।
 ते'प'ज्ज विगता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११३ ॥
- भयं तदा न भवति अज्ज'पे'तं पदिस्सति ।
 तेन लिङ्गेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११४ ॥
- रजो'नुद्धंसती उद्धं अज्ज'पे'तं पदिस्सति ।
 तेन लिङ्गेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११५ ॥
- अनिट्ठगन्धो पक्कमति दिब्बगन्धो पवायति ।
 तेन लिङ्गेन जानाम^३ धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११६ ॥
- सब्बे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 ते'प'ज्जं सब्बे दिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११७ ॥

१ पदिस्सन्ति. २ सो'प'ज्ज वायती गन्धो. (i.e. for the first half).

यावता निरया नाम सब्बे दिस्सन्ति तावदे ।
 ते'प'ज्ज सब्बे दिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११८ ॥
 कुट्टा कवाटा सेला च न होन्ता' वरणं तदा ।
 आकासभूता ते'प'ज्ज धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ ११९ ॥
 चुती च उपपत्ती च खणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ १२० ॥
 दळ्हं पग्गण्ह विरियं मा निवत्त अभिक्कम ।
 मयं पे'तं विजानाम धुवं बुद्धो भविस्ससी'ति ॥ १२१ ॥

२४. बोधिसत्तो दीपङ्करदसवलस्स च दससहस्सचक्कवाळ-
 देवतानञ्च वचनं सुत्वा भिय्योसोमत्ताय सञ्जातुस्साहो हत्वा
 चिन्तेसि—बुद्धा नाम अमोघवचना, नत्थि बुद्धानं कथाय अञ्जथत्तं ।
 यथा हि आकासे खित्तलेडुस्स पतनं, जातस्स मरणं, अरुणे' उग्गते
 सुरियस्सुट्ठानं, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदनं, गरुगम्भाय
 इत्थिया भारमोचनञ्च धुवं अवस्संम्भावि, एवमे'वं बुद्धानं वचनं
 नाम धुवं, अमोघं, अद्धा अहं बुद्धो भविस्सामी'ति । तेन वुत्तं—

बुद्धस्स वचनं सुत्वा दससहस्सीन चू'भयं ।
 तुट्ठहट्ठो पमुदितो एवं चिन्तेस'हं तदा ॥ १२२ ॥

अद्वेज्जवचना बुदा अमोघवचना जिना ।
 वितथं नत्थि बुद्धानं धुवं बुद्धो भवाम'हं ॥ १२३ ॥

यथा खित्तं नभे लेडु धुवं पतति भूमियं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥ १२४ ॥

यथा'पि सब्बसत्तानं मरणं धुवसस्सतं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥ १२५ ॥

यथा रत्तिक्खये पत्ते सुरियस्सुग्गमनं धुवं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥ १२६ ॥

१ Add धुवं.

४. यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स नदनं धुवं ।
तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥ १२७ ॥
५. यथा आपन्नसत्तानं भारमो'रोपनं धुवं ।
तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं'ति ॥ १२८ ॥

२५. सो-धुवा'हं बुद्धो भविस्सामि'ति एवं कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्मे उपधारेतुं कहां नु खो बुद्धकारकधम्मा, किं उद्धं, उदाहु अघो, दिसासु विदिसासू'ति अनुक्कमेन सकलं धम्मघातुं विचिनन्तो पोराणकबोधिसत्तेहि आसेवितनिसेवितं पठमं दान-पारमिं दिस्वा एवं अत्तानं ओवदि-सुमेधपण्डित, त्वं इतो पट्ठाय पठमं दानपारमिं पूरेय्यासि । यथा हि निक्कुज्जितो उदकुम्भो निस्सेसं कत्वा उदकं वमति येव न पच्चाहरति, एवमेव धनं वा यसं वा पुत्तं वा दारं वा अङ्गपच्चङ्गं वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकानं सब्बं इच्छति'च्छितं निस्सेसं कत्वा ददमानो बोधिस्खलमूले निसी-दित्वा बुद्धो भविस्सामी'ति पठमं दानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं-

हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो चि'तो ।

उद्धं अघो दसदिसा यावता धम्मघातुया ॥ १२९ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खिं पठमं दानपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्णं महापथं ॥ १३० ॥

इमं त्वं पठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

दानपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमि'च्छसि ॥ १३१ ॥

यथा'पि कुम्भो सम्पुण्णो यस्स कस्सचि अघो गतो' ।

वमते उदकं निस्सेसं न तत्थ परिरक्खति ॥ १३२ ॥

तथेव याचके दिस्वा हीनमु'क्कट्टमज्झिमे ।

ददाहि दानं निस्सेसं कुम्भो विय अघो कतो'ति ॥ १३३ ॥

२. २६. अथ'स्स न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्महेहि भवितब्ब'ति उत्तरि'म्पि उपधारयतो दुतियं सीलपारमिं दिस्वा एतदहोसि—सुमेध-पण्डित, त्वं इतो पट्टाय सीलपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि चमरी-मिगो नाम जीवितम्पि अनोलोकेत्वा अत्तनो वालमेव रक्खति, एवं त्वम्पि इतो पट्टाय जीवितम्पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी'ति दुतियं सीलपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जे'पि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १३४ ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दुतियं सीलपारमिं ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १३५ ॥
 इमं त्वं दुतियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 सीलपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ १३६ ॥
 यथापि चमरी वालं किस्मिञ्च पटिलगितं ।
 उपेति मरणं तत्थ न विकोपेति वालधिं ॥ १३७ ॥
 तथेव चतूसु भूमीसु सीलानि परिपूरय ।
 परिक्ख सब्बदा सीलं चमरी विय वालधिं'ति ॥ १३८ ॥

३. २७. अथ'स्स—न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्महेहि भवितब्ब'ति उत्तरि-रिम्पि उपधारयतो ततियं नेक्खम्मपारमिं दिस्वा एतदहोसि—सुमेधप-ण्डित, त्वं इतो पट्टाय नेक्खम्मपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि चिरं बन्ध-नागारे वसमानो पुरिसो न तत्थ सिनेहं करोति, अथ खो उक्कण्ठितो येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वम्पि सब्बभवे बन्धनागारसदिसे कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुञ्चितुकामो हुत्वा नेक्खम्मा'भिमुखो'व होहि, एवं बुद्धो भविस्ससी'ति ततियं नेक्खम्मपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जे'पि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १३९ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खिं तत्तियं नेक्खम्मपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १४० ॥

इमं तत्तियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

नेक्खम्मे पारमिं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ १४१ ॥

यथा अन्दुधरे पुरिसो चिरवुत्थो दुखदितो ।

न तत्थ रागं जनेति मुत्तिं येव गवेसति ॥ १४२ ॥

तथेव त्वं सब्बभवे पस्स अन्दुधरं विय ।

नेक्खम्माभिमुखो होहि भवतो परिमुत्तिया'ति ॥ १४३ ॥

२८. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वं'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो चतुत्थिं पञ्ञापारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेध-पण्डित, त्वं इतो पट्टाय पञ्ञापारमिम्पि पूरेय्यासि । हीनमज्झिमु-क्कट्टेसु किञ्चि अवज्जेत्वा सब्बेपि पण्डिते उपसङ्गमित्वा पञ्हं पुच्छेय्यासि । यथा हि पिण्डचारिको भिक्खु हीनादिकेसु कुलेसु किञ्चि अवज्जेत्वा पटिपाटिया पिण्डाय चरन्तो खिप्पं यापनं लभति, एवं त्वम्पि सब्बपण्डिते उपसङ्गमित्वा पञ्हं पुच्छन्तो बुद्धो भविस्ससी'ति चतुत्थं पञ्ञापारमिं दळ्हं कत्वा अधिटासि । तेन वुत्तं-

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अज्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १४४ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खिं चतुत्थं पञ्ञापारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १४५ ॥

इमं त्वं चतुत्थं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

पञ्ञाय पारमिं' गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ १४६ ॥

यथापि भिक्खु भिक्खन्तो हीनमुक्कट्टमज्झिमे ।

कुलानि न विवज्जेन्तो एवं लभति यापनं ॥ १४७ ॥

तथेव त्वं सब्बकालं परिपुच्छन्तो बुधं जनं ।

पञ्ञाय पारमिं गन्त्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी'ति ॥ १४८ ॥

१ पञ्ञापारमितं.

५. २९. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्महे' भवितव्व'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो पञ्चमिं विरियपारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेधपण्डित, त्वं इतो पट्ठाय विरियपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि सीहो मिगराजा सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो होति, एवं त्वम्पि सब्बभवेसु सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो अनोलीनविरियो समानो बुद्धो भविस्ससी'ति पञ्चमिं विरियपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १४९ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खि पञ्चमिं विरियपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १५० ॥

इमं त्वं पञ्चमिं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

विरियपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमि'च्छसि ॥ १५१ ॥

यथापि सीहो मिगराजा निसज्जट्टानचङ्कमे ।

अलीनविरियो होति पग्गहीतमनो सदा ॥ १५२ ॥

तथे'व त्वं सब्बभवे पग्गण्ह विरियं दळ्हं ।

विरियपारमितं गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी'ति ॥ १५३ ॥

६. ३०. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्महे' भवितव्व'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठं खन्तिपारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेधपण्डित, त्वं इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि । सम्मान-नेपि अवमाननेपि खमो'व भवेय्यासि । यथापि पठवियं नाम सुचिम्पि पक्खिपन्ति असुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेहं न पटिघं करोति, खमति सहति अधिवासेति, एवमे'व त्वम्पि सम्माननावमानेसु खमो'व समानो बुद्धो भविस्ससी'ति छट्ठं खन्तिपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १५४ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खिं छट्ठमिं खन्तिपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १५५ ॥

इमं त्वं छट्ठमिं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

तत्थ अट्ठेज्जमनसो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ १५६ ॥

यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि च ।

सब्बं सहति निक्खेपं न करोति पटिघं दयं ॥ १५७ ॥

तथेव त्वम्पि सब्बेसं सम्माना'वमानक्खमो ।

खन्तिपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी'ति ॥ १५८ ॥

३१. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वं'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तमिं सच्चपारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेधपण्डित, त्वं इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । असनिया मत्थके पतमानायपि धनादीनं अत्थाय छन्दादीनं वसेन सम्पजानमुसा-बादं नाम मा अभासि । यथापि ओसधितारका नाम सब्बउत्तसु अत्तनो गमनवीथि जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति, सकवीथिया'व गच्छति, एवमेव त्वम्पि सच्चं पहाय मुसावादं नाम अकरोन्तो येव बुद्धो भविस्ससी'ति सत्तमिं सच्चपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं-

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जोपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १५९ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खिं सत्तमिं सच्चपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १६० ॥

इमं त्वं सत्तमिं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।

तत्थ अट्ठेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ १६१ ॥

यथापि ओसधी नाम तुलाभूता सदेवके ।

समये उत्तवस्से वा ना'तिक्कमति वीथितो ॥ १६२ ॥

तथेव त्वम्पि सच्चेसु मा वोक्कमसि वीथितो ।

सच्चपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी'ति ॥ १६३ ॥

४. ३२. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्ममेहि भवितब्बं'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेधपण्डित, त्वं इतो पट्ठाया अधिट्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । यं अधिट्ठासि तस्मिं अधिट्ठाने निच्चलो भवेय्यासि । यथा हि पव्वतो नाम सब्बासु दिसासु वाते पहरन्तेपि न कम्पति न चलति, अत्तनो ठाने येव तिट्ठति, एवमेव त्वम्पि अत्तनो अधिट्ठाने निच्चलो होन्तो'व बुद्धो भविस्ससी'ति अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं-

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जोपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १६४ ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं ।
 पुव्वकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १६५ ॥
 इमं त्वं अट्ठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 तत्थ त्वं अचलो हुत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥ १६६ ॥
 यथापि पव्वतो सेलो अचलो सुप्पतिट्ठितो ।
 न कम्पति भुसवातेहि सकट्टाने'व तिट्ठति ॥ १६७ ॥
 तथे'व त्वम्पि अधिट्ठाने सब्बदा अचलो भव ।
 अधिट्ठानपारमिं गन्त्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी'ति ॥ १६८ ॥

५. ३३. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्ममेहि भवितब्बं'ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवमं मेत्तापारमिं दिस्वा एतदहोसि-सुमेध-पण्डित, त्वं इतो पट्ठाया मेत्तापारमिम्पि पूरेय्यासि । हितेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो भवेय्यासि । यथापि उदकं नाम पापजनस्सपि कल्याण-जनस्सपि सीतभावं एकसदिसं कत्वा फरति, एवमेव त्वम्पि सब्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन एकचित्तो'व होन्तो बुद्धो भविस्ससी'ति नवमं मेत्तापारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं-

न हे'ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जोपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १६९ ॥

विचिनन्तो तदा दक्खि नवमं मेत्तापारमिं ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १७० ॥
 इमं त्वं नवमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 मेत्ताय असमो होहि यदि बोधिं पत्तुमिं च्छसि ॥ १७१ ॥
 यथापि उदकं नाम कल्याणे पापके जने ।
 समं फरति सीतेन पवाहेति रजोमलं ॥ १७२ ॥
 तथे'व त्वम्पि अहितहिते समं मेत्ताय भावय ।
 मेत्ताय पारमिं गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी'ति ॥ १७३ ॥

३४. अथ'स्स-न एत्तकेहे'व बुद्धकारकधम्मोहि भवितब्ब'ति
 उत्तरिम्पि उपधारयतो दसमिं उपेक्खापारमिं दिस्वा एतदहोसि-
 सुमेघपण्डित, त्वं इतो पट्ठाय उपेक्खापारमिम्पि पूरेय्यासि । सुखेपि
 दुक्खेपि मज्झत्तो'व भवेय्यासि । यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि
 पक्खिप्पमाना मज्झत्ता'व होति एवमेव त्वम्पि सुखदुक्खेसु मज्झत्तो'व
 होन्तो बुद्धो भविस्ससी'ति दसमिं उपेक्खापारमिं दळ्हं कत्वा अधि-
 ट्ठासि । तेन वृत्तं-

न हे'ते एत्तका येव द्दधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ १७४ ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसमिं उपेक्खापारमिं ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥ १७५ ॥
 इमं त्वं दसमिं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 तुलाभूतो दळ्हं हुत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥ १७६ ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित्तं असुचिं सुचिं ।
 उपेक्खति उभो'पे'ते कोपानुनयवज्जिता ॥ १७७ ॥
 तथे'व त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमितं गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्ससी'ति ॥ १७८ ॥

१ मेत्ताय पारमितं.

1959

३५. ततो चिन्तेसि—इमस्मि लोके बोधिसत्तेहि पूरेतब्बा बोधि-
परिपाचना बुद्धकारकधम्मा एतका येव; दसपारमियो ठपेत्वा
अञ्जे नत्थि । इमापि दसपारमियो उद्धं आकासेपि नत्थि, हेट्ठा
पठवियम्पि, पुरत्थिमा'दीसु दिसासुपि नत्थि, मय्हं येव पन हृदय-
ब्भन्तरे पतिट्ठिता'ति । एवं तासं हृदये पतिट्ठितभावं दिस्वा सब्बापि
ता दळ्हं कत्वा अधिट्ठाय पुनप्पुनं सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोमं
सम्मसति, परियन्ते गहेत्वा आदि पापेति, आदिमिह गहेत्वा परि-
यन्ते ठपेति, मज्झे गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिसु गहेत्वा मज्झे
ओसापेति; अङ्गपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरभण्डपरिच्चागो
उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो नामा'ति
दस' पारमियो दस उपपारमियो दस परमत्थपारमियो यन्ततेलं'
विनिवट्ठेन्तो विय महामेरुं मन्थं कत्वा चक्कवाळमहासमुदं आलुळेन्तो
विय च सम्मसति । तस्स दस पारमियो सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन
चतुनहुता धिकद्वियोजनसतसहस्सबहला अयं महापठवी हत्थिना
अक्कन्तनळकलापो विय पीळियमानं उच्छ्रयन्तं विय च महाविरवं
विरवमाना सङ्कम्पि सम्पवेधि, कुलालचक्कं विय तेलयन्तचक्कं विय च
परिब्भमि । तेन वुत्तं—

एतका येव ते लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।

ततु'द्धं नत्थि अञ्जात्र दळ्हं तत्थ पतिट्ठहि ॥ १७९ ॥

इमे धम्मे सम्मसतो सभावसरसलक्खणे ।

धम्मतेजेन वसुधा दससहस्सी पकम्पथ ॥ १८० ॥

चलती रवती पठवी उच्छ्रयन्तं'व पीळितं ।

तेलयन्ते यथा चक्कं एवं कम्पति मेदिनी'ति ॥ १८१ ॥

1 In this connection the Burmese edition reads thus :—
बाहिरभण्डपरिच्चागो दानपारमी नाम । अङ्गपरिच्चागो दानउपपारमी
नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्थपारमी नाम ।

२ यमकतेलं for यन्ततेलं.

- चत्वारि सतसहस्सानि छलभिञ्जा महिद्विका ।
 दीपङ्कुरं लोकविदुं परिवारेन्ति सब्बदा ॥ २१७ ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति मानुसं भवं ।
 अप्पत्तमानसा सेखा गरहिता'व भवन्ति ते ॥ २१८ ॥
 सुपुप्फितं पावचनं अरहन्तेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोभति सदेवके ॥ २१९ ॥
 नगरं रम्मवती नाम सुदेवो नाम खत्तियो ।
 सुमेधा नाम जनिका दीपङ्कुरस्स सत्थुनो ॥ २२० ॥
 सुमङ्गलो च तिस्सो च अहेसुं अगसावका ।
 सोभितो नाम पट्टाको दीपङ्कुरस्स सत्थुनो ॥ २२१ ॥
 नन्दा चे'व सुनन्दा च अहेसुं अगसाविका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फली'ति पवुच्चति ॥ २२२ ॥
 असीतिहत्थमुब्बेधो दीपङ्कुरो महामुनि ।
 सोभति दीपस्खो'व सालराजा'व फुल्लितो ॥ २२३ ॥
 सतसहस्सवस्सानि आयुं तस्स महेसिनो ।
 तावता तिठ्ठमानो सो तारेसि जनतं बहुं ॥ २२४ ॥
 जोतयित्वान सद्धम्मं सन्तारेत्वा महाजनं ।
 जलित्वा अगिक्खन्धो'व निब्बुतो सो ससावको ॥ २२५ ॥
 सा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्बं समन्तरहितं ननु रिक्ता सञ्चसङ्खारा'ति ॥ २२६ ॥

४०. दीपङ्कुरस्स पन भगवतो अपरभागे एकं असङ्खेय्यं अति-
 क्कमित्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो
 सावकसन्निपाता अहेसुं । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं, दुतिये
 कोटिसहस्सं, ततिये नवुतिकोटियो । तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम
 चक्कवत्ती हुत्वा कोटिसतसहस्ससङ्घस्स बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स
 महादानं अदासि । सत्था बोधिसत्तस्स 'बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकरित्वा
 धम्मं देसेसि । सो सत्थु धम्मकथं सुत्वा रज्जं निर्यादेत्वा पब्बजि । सो
 तीणि पिटकानि उगगहेत्वा अट्ठ समापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उप्पा-

देत्वा अपरिहीनज्ज्ञानो ब्रम्हलोके निव्वत्ति । कोण्डञ्जस्स बुद्धस्स
पन भुरम्मवती नाम नगरं, सुनन्दो नाम खत्तियो पिता, सुजाता
नाम देवी माता, भदो च सुभदो च द्वे अगगसावका, अनुरुद्धो नाम्मु'
पट्टाको, तिस्सा च उपतिस्सा च द्वे अगगसाविका, सालकल्याणी बोधि,
अट्टासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं, वस्ससतसहस्सं आयुप्पमाणं अहोसि ।

दीपङ्कुरस्स अपरेन कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्ततेजो अमितयसो अप्पमेय्यो दुरासदो ॥ २२७ ॥

४१. तस्स अपरभागे एकं असङ्ख्यं अतिक्कमित्वा एकस्मि
येव कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वत्तिसु—मङ्गलो, सुमनो, रेवतो, सोभितो
ति । मङ्गलस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसु । तेसु पठम-
सन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसु, दुतिये कोटिस्सहस्सं,
ततिये नवुतिकोटियो । वेमातिकभाता किरस्स आनन्दकुमारो
नवुतिकोटिसङ्ख्याय परिसाय सद्धि धम्मसवनत्थाय सत्थु सन्तिकं
अगमासि । सत्था तस्स अनुपुब्बिकथं कथेसि । सो सद्धि परिसाय
सह पटिसम्भदाहि अरहत्तं पापुणि । सत्था तेसं कुलपुत्तानं पुब्ब-
चरितं ओलोकेन्तो इद्धिमयपत्तचीवरस्स उपनिस्सयं दिस्वा दक्खिण-
हत्थं पसारेत्वा ‘एथ भिक्खवो’ति आह । सब्बे तं खणं येव इद्धिमय-
पत्तचीवरधरा सट्ठिवस्समहाथेरा विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा सत्थारं
वन्दित्वा परिवारयिसु । अयम’स्स ततियो सावकसन्निपातो अहोसि ।

४२. यथा पन अञ्जोसं बुद्धानं समन्ता असीतिहत्थप्पमाणा
येव सरीरप्पभा अहोसि, न एवं तस्स । तस्स पन भगवतो सरीरप्पभा
निच्चकालं दससहस्सीलोकधातुं फरित्वा अट्टासि । रुक्खपठवीपब्बतस-
मुद्दादयो अन्तमसो उक्खलिकादीनि उपादाय सुवण्णपट्टपरियोनद्धा
विय अहेसु । आयुप्पमाणं पन’स्स नवुतिवस्ससहस्सानि अहोसि ।
एत्तकं कालं चन्दसुरियादयो अत्तनो पभाय विरोचितं ना’सक्खिसु ।

सव्वीतियो विवज्जन्तु सव्वरोगो विनस्सतु ।
 मा ते भवन्त्व'न्तराया फुस खिप्पं बोधिमु'त्तमं ॥ १९३ ॥
 यथापि समये पत्ते पुप्फन्ति पुप्फिनो दुमा ।
 तथे'व त्वं महावीर, बुद्धञ्जाणेन पुप्फसि ॥ १९४ ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयुं दस पारमी ।
 तथे'व त्वं महावीर, पूरेहि दस पारमी ॥ १९५ ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डमिह बुज्झरे ।
 तथे'व त्वं महावीर, बुज्झस्सु जिनबोधियं ॥ १९६ ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्कं पवत्तयुं ।
 तथे'व त्वं महावीर, धम्मचक्कं पवत्तय ॥ १९७ ॥
 पुण्णमासे यथा चन्दो परिसुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्वं पुण्णमनो विरोच दससहस्सियं ॥ १९८ ॥
 राहुमुत्तो यथा सुरियो तापेन अतिरोचति ।
 तथे'व लोको मुञ्चित्वा विरोच सिरिया तुवं ॥ १९९ ॥
 यथा या काचि नदियो ओसरन्ति महोदधि ।
 एवं सदेवका लोका ओसरन्तु तव'न्तिके ॥ २०० ॥
 तेहि थुत्तिप्पसत्थो सो दसधम्मै समादिय ।
 ते धम्मं परिपूरेन्तो पवनं पाविसि तदा'ति ॥ २०१ ॥

सुमेधकथा निदिठता ।

३९. रम्मनगरवासिनो'पि खो नगरं पविसित्वा बुद्धपमुखस्स
 भिक्खुसङ्घस्स महादानं अदंसु । सत्था तेसं धम्मं देसेत्वा महाजनं
 सरणादीसु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमि । ततो उद्धम्पि
 यावतायुक्कं तिट्ठन्तो सव्वं बुद्धकिच्चं कत्वा अनुक्कमेन अनुपादि-
 सेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि । तत्थ यं वत्तव्वं बुद्धवसे
 वुत्तनयेने'व वेदितव्वं । वुत्तं हि तत्थ—

तदा ते भोजयित्वान ससङ्घं लोकनायकं ।

उपगच्छुं सरणं तस्स दीपङ्करस्स सत्थुनो ॥ २०२ ॥

सरणागमने कञ्चि निवेसेति तथागतो ।

कञ्चि पञ्चसु सीलेसु सीले दसविधे'परं ॥ २०३ ॥

कस्सचि देति सामञ्जं चतुरो फलसु'त्तमे ।

कस्सचि असमे धम्मे देति सो पटिसम्भिदा ॥ २०४ ॥

कस्सचि समापत्तियो अट्ठ देति नरासभो ।

तिसो कस्सचि विज्जायो छल्लभिज्जा पवेच्छति ॥ २०५ ॥

तेन योगेन जनकायं ओवदति महामुनि ।

तेन वित्थारिकं आसि लोकनाथस्स सासनं ॥ २०६ ॥

महाहनु'सभक्खन्धो दीपङ्करसनामको ।

बहू जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥ २०७ ॥

बोधनेय्यं जनं दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।

खणेन उपगन्त्वान बोधेति तं महामुनि ॥ २०८ ॥

पठमाभिसमये बुद्धो कोटिसतम'बोधयि ।

दुतियाभिसमये नाथो सतसहस्सं अबोधयि ॥ २०९ ॥

यदा देवभवनम्हि बुद्धो धम्मम'देसयि ।

नवुतिकोटिसहस्सानं ततियाभिसमयो अहु ॥ २१० ॥

सन्निपाता तयो आसुं दीपङ्करस्स सत्थुनो ।

(१) कोटिसतसहस्सानं पठमो आसि समागमो ॥ २११ ॥

(२) पुन नारदकूटम्हि पविवेकगते जिने ।

खीणासवा वीतमला समिसु सतकोटियो ॥ २१२ ॥

(३) यदा वसी महावीरो सुदस्सनसिलुच्चये ।

नवुतिकोटिसहस्सेहि पवारेसि महामुनि ॥ २१३ ॥

अहं तेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।

अन्तळिक्खम्हि चरणो पञ्चा'भिज्जासु पारगू ॥ २१४ ॥

दसवीसं सहस्सानं धम्माभिसमयो अहु ।

एकद्विन्नं अभिसमयो गणनातो असङ्खियो ॥ २१५ ॥

वित्थारिकं बाहुजञ्जं इद्धं फीतं अहु तदा ।

दीपङ्करस्स भगवतो सासनं सुविसोधितं ॥ २१६ ॥

रत्तिदिवपरिच्छेदो न पञ्जायित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय सत्ता निच्चं बुद्धालोकेने'व विचरिंसु । सायंपुष्पितकुसुमानं पातो'व रवनक-सकुणादिनं च वसेन लोको रत्तिदिवपरिच्छेदं सल्लक्खेसि । किं पन अञ्जेसं बुद्धानं अयमा'नुभावो नत्थी'ति ? । नो नत्थि । ते हि'पि आकङ्क्षमाना दससहस्सि वा लोकधातुं ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्युं । मङ्गलस्स पन भगवतो पुब्बपत्थनावसेन अञ्जेसं व्यामप्पभा विय सरीरप्पभा निच्चमे'व दससहस्सीलोकधातुं फरित्वा अट्टासि ।

४३. सो किर बोधिसत्तचरियकाले वेस्सन्तरसदिसे अत्तभावे ठितो सपुत्तदारो वड्कपब्बतसदिसे पब्बते वसि । अथे'को खरदा-ठिको नाम यक्खो महापुरिसस्स दानज्झासयतं सुत्वा ब्राम्हणवण्णेन उपसङ्कमित्वा महासत्तं द्वे दारके याचि । महासत्तो-ददामि ब्राम्ह-णस्स पुत्तके'ति हट्ठपहट्ठो उदकपरियन्तं पठविं कम्पेन्तो द्वे'पि दारके अदासि । यक्खो चङ्कमनकोटियं आलम्बनफलकं निस्साय ठत्वा पस्सन्तस्से'व महासत्तस्स मलकलापं विय द्वे द्वारके खादि । महा-पुरिसस्स यक्खं ओलोकेत्वा मुखे विवटमत्ते अग्गिजालं विय लोहितधारं उगिरियमानं तस्स मुखं दिस्वा'पि केसग्गमत्तम्पि दोमनस्सं न उप्पज्जि । 'सुदिन्नं वत मे दानं'ति चिन्तयतो पन'स्स सरीरे महन्तं पीतिसोमनस्सं उदपादि । सो-इमस्स मे निस्सन्देन अनागते इमिना'व नीहारेन रस्मियो निक्खमन्तु'ति पत्थनं अकासि । तस्स तं पत्थनं निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रस्मियो निक्खमित्वा एत्तकं ठानं फरिंसु ।

४४. अपरम्पि'स्स पुब्बचरितं अत्थि । सो किर बोधिसत्तकाले एकस्स बुद्धस्स चेतियं दिस्वा-इमस्स बुद्धस्स मया जीवितं परिच्च-जितुं वट्ठती'ति चिन्तेत्वा दण्डदीपकवेठननियामेन सकलसरीरं वेठा-पेत्वा रतनमकुलं सतसहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति सप्पिस्स पूरापेत्वा तत्थ सहस्सवट्ठियो जालापेत्वा तं सीसेना'दाय सकलसरीरं जालापेत्वा चेतियं पदक्खिणं करोन्तो सकलरत्ति वीतिनामेसि । एवं याव

अरुणुगमना वायमन्तस्स'पि'स्स लोमकूपमत्तम्पि उसुमं न गण्हि ।
पदुमगब्भं पविट्ठकालो विय अहोसि । धम्मो हि नामे'स अत्तानं
रक्खन्तं रक्खति । तेना'ह भगवा-

धम्मो हवे रक्खति धम्मचारिं

धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

एसा'निसंसो धम्मे सुचिण्णे

न दुग्गतिं गच्छति धम्मचारी'ति ॥ २२८ ॥ ✓

इमस्सा'पि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरो'भासे
दससहस्सीलोकधातुं फरित्वा अट्ठासि ।

४५. तदा अम्हाकं बोधिसत्तो सुरुचि नाम ब्राम्हणो हुत्वा 'सत्थारं
निमन्तेस्सामी'ति उपसङ्गकमित्वा मधुरधम्मकथं सुत्वा 'स्वे मय्हं
भिक्षुं गण्हथ भन्ते'ति आह । 'ब्राम्हण किन्तकेहि ते भिक्षूहि अत्थो'ति ।
सब्बेहि'पि सद्धि मय्हं गेहे भिक्षुं गण्हथा'ति । सत्था अधिवासेसि ।
ब्राम्हणो स्वातनाय निमन्तेत्वा गेहं गच्छन्तो चिन्तेसि—'अहं
एत्तकानं भिक्षून् यागुभत्तवत्थादीनि दातुं नो न सक्कोमि, निसीदन-
ट्ठानं पन कथं भविस्सती'ति । तस्स सा' चिन्ता चतुरासीतियोजन-
सहस्समत्थके ठितस्स देवरञ्जो पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्हभावं
जनेसि ।

४६. सक्को — को नु खो मं इमस्मा ठाना चावेतुकामो'ति
दिब्बचक्खुना ओलोकेन्तो महापुरिसं दिस्वा सुरुचि ब्राम्हणो बुद्ध-
पमुखं भिक्षुसङ्घं निमन्तेत्वा निसीदनट्ठान'त्थाय चिन्तेसि । मयापि
तत्थ गन्त्वा पुञ्जकोट्टासं गहेतुं वट्ठती'ति वड्ढुकीवण्णं निम्मिनित्वा
वासिफरसुहत्थो महासत्तस्स पुरतो पातुरहोसि । 'अत्थि नु खो
कस्सचि भतिया कत्तब्ब'ति आह । महापुरिसो तं दिस्वा — किं कम्मं

१ सहचिन्ता.

पिता सुधम्मो नाम राजा, माता पि सुधम्मा नाम देवी, असमो च सुनेत्तो च अगगसावका, अनोमो नाम उपट्ठाको, नकुला च सुजाता च अगगसाविका, नागरुक्खो व बोधि, अट्ठपण्णासहत्युब्बेधं सरीरं अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं ति ।

रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

समाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुग्गलो ति ॥ २३२ ॥

५३. तस्स अपरभागे एकं असङ्ख्यं अतिक्कमित्वा एकस्मिं येव कप्पे तयो बुद्धा निव्वत्तिसु—अनोमदस्सी, पदुमो, नारदो ति । अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्षुसतसहस्सानि अहेसुं, दुतिये सत्त, ततिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खसेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेककोटिसतसहस्सानं यक्खानं अधिपति । सो बुद्धो 'उप्पन्नो' ति सुत्वा आगन्त्वा बुद्धपमुखस्स भिक्षुसङ्घस्स महादानं अदासि । सत्था पि नं—अनागते बुद्धो भविस्ससी ति व्याकासि । अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगरं अहोसि, यसवा नाम राजा पिता, यसोधरा नाम माता, निसमो च अनोमो च अगगसावका, वरुणो नाम उपट्ठाको, सुन्दरी च सुमना च अगगसाविका, अज्जुनरुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठपण्णासहत्युब्बेधं अहोसि, वस्ससतसहस्सं आयू ति ।

सोभितस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

अनोमदस्सी अमितयसो तेजस्सी दुरतिक्कमो ति ॥ २३३ ॥

५४. तस्स अपरभागे पदुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सा पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्षू अहेसुं, दुतिये तीणि सतसहस्सानि, ततिये अगामके अरञ्जे महावनसण्डवासीनं भिक्षूनं द्वे सतसहस्सानि । तदा तथागते तस्मिं वनसण्डे

नारदो

४७

वसन्ते बोधिसत्तो सीहो हुत्वा सत्थारं निरोधसमापत्तिं समापन्नं
दिस्वा पसन्नचित्तो वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पीतिसोमनस्सजातो
तिक्खत्तुं सीहनादं नदित्वा सत्ताहं बुद्धारम्भणपीतिं अविजहित्वा
पीतिसुखेनेव गोचराय अपक्वमित्वा जीवितपरिच्चागं कत्वा पयि-
रुपासमानो अट्ठासि । सत्था सत्ता'हच्चयेन निरोधा बुद्धितो सीहं
ओलोकेत्वा भिक्खुसङ्घे'पि चित्तं पसादेत्वा सङ्घं वन्दिस्सती'ति
भिक्खुसङ्घो आगच्छतू'ति चिन्तेसि । भिक्खू तावदे'व आगमिंसु ।
सीहो सङ्घे चित्तं पसादेसि । सत्था तस्स मनं ओलोकेत्वा—अनागते
बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । पदुमस्स पन भगवतो चम्पकं नाम
नगरं अहोसि, असमो' नाम राजा पिता, माता'पि असमा नाम, सालो च
उपसालो च अगगसावका, वरुणो नामु'पट्ठाको, रामा च सुरामा' च
अगगसाविका, सोणरूक्खो नाम बोधि, अट्ठपण्णासहत्युब्बेधं सरीरं
अहोसि, आयु वस्ससतसहस्सं'ति ।

अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो'ति ॥ २३४ ॥

५५. तस्स अपरभागे नारदो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि
तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसुं,
दुतिये नवुतिकोटि(सत) सहस्सानि, ततिये असीति कोटि(सत)
सहस्सानि । तदा बोधिसत्तो इसिपब्बज्जं पब्बज्जित्वा पञ्चसु
अभिञ्जासु अट्ठसु च समापत्तीसु चिण्णवसी हुत्वा बुद्धपमुखस्स
सङ्घस्स महादानं दत्वा लोहितचन्दनेन पूजं अकासि । सो'पि नं—
'अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो धञ्जवती
नाम नगरं अहोसि, सुमेधो' नाम खत्तियो पिता, अनोमा नाम माता,
भदसालो च जितमित्तो च अगगसावका, वासेट्ठो नामु'पट्ठाको,
उत्तरा च फग्गुणी च अगगसाविका, महासोणरूक्खो नाम बोधि,

१ पदुमो. २ उपरामा for सुरामा. ३ सुदेवो.

दिस्वा महापुरिसं आमंतेत्वा—त्वं एतकं नाम कालं अतिक्कमित्वा
 गोतमो नाम बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । महापुरिसो व्याकरणं
 सुत्वा—अहं किर बुद्धो भविस्सामि; को मे घरावासेन अत्थो,
 पब्बजिस्सामी'ति चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पत्तिं खेळपिण्डं विय पहाय
 सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा बुद्धवचनं उगगण्हित्वा अभिञ्ञा च
 समापत्तियो च निब्बेत्तेत्वा आयुपरियोसाने ब्रम्हलोके निब्बत्ति ।

४९. मङ्गलस्स पन भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोसि, पिता'पि
 उत्तरो नाम खत्तियो, माता'पि उत्तरा नाम देवी, सुदेवो च धम्मसेनो'
 च द्वे अगगसावका, पालितो नाम उपट्ठाको, सीवली च असोका च द्वे
 अगगसाविका, नागरुक्खो बोधि, अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि ।
 नवुतिवस्ससहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुते पन तस्मिं भगवति एकप्पहा-
 रेने'व दसचक्कवाळसहस्सानि एकन्धकारानि अहेसुं । सब्बचक्क-
 वाळेसु मनुस्सानं महन्तं आरोदनपरिदेवनं अहोसि ।

कोण्डञ्ञस्स अपरेन मङ्गलो नाम नायको ।

तमं लोके निहन्त्वान धम्मोक्कम'भिधारयी'ति ॥ २२९ ॥

५०. एवं दससहस्सीलोकधातुं अन्धकारं कत्वा परिनिब्बुतस्स
 तस्स भगवतो अपरभागे सुमनो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि
 तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खू
 अहेसुं, दुतिये कञ्चनपब्बतमिहि नवुतिकोटिसहस्सानि, ततिये असी-
 तिकोटि(सत) सहस्सानि । तदा महासत्तो अतुलो नाम नागराजा
 अहोसि महिद्धिको महानुभावो । सो—बुद्धो उप्पन्नो'ति सुत्वा जाति-
 सङ्घपरिवुतो नागभवना निक्खमित्वा कोटिसतसहस्सभिक्खुपरि-
 वारस्स तस्स भगवतो दिब्बतुरियेहि उपहारं कत्वा महादानं दत्वा
 सरणेषु पत्तिट्ठासि । सो'पि नं सत्था—अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति
 व्याकासि । तस्स भगवतो नगरं खेमं नाम अहोसि, सुदत्तो नाम

१ धम्मदेवो. २ असीतिहत्थुब्बेधं.

१.५५ ← ४५ रेवतो, सोमितो

राजा पिता, सिरिमा नाम माता, सरणो च भावित्तो च अगसावका, उदेनो नामु'पट्टाको, सोणा च उपसोणा च अगसाविका, नागरुक्खो बोधि, नवुतिहत्थुब्बेधं सरीरं, नवुति येव वस्ससहस्सानि आयुप्प-माणं अहोसि ।

मङ्गलस्स अपरेन सुमनो नाम नायको ।

सब्बधम्मोहि असमो सब्बसत्तानमु'त्तमो'ति ॥ २३० ॥

५१. तस्स अपरभागे रेवतो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । पठमसन्निपाते गणना नाम नत्थि, दुतिये कोटिसत्तसहस्सभिव्खू अहेसुं, तथा ततिये । तदा बोधिसत्तो अतिदेवो नाम ब्राम्हणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय सिरस्मि अञ्जलिं ठपेत्वा तस्स सत्थुनो किलेसप्पहाणे वण्णं वत्वा उत्तरासङ्गेन पूजं अकासि । सो'पि नं बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स पन भगवतो नगरं सुधञ्जवती नाम अहोसि, पिता विपुलो नाम खत्तियो, माता'पि विपुला नाम, वरुणो च ब्रम्हदेवो च अगसावका, सम्मवो नाम उपट्टाको, भद्दा च सुभद्दा च अगसाविका, नागरुक्खो'व बोधि, सरिरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, आयुं सद्विस्ससहस्सानी'ति ।

सुमनस्स अपरेन रेवतो नाम नायको ।

अनोपमो असदिसो अतुलो उत्तमो जिनो'ति ॥ २३१ ॥

५२. तस्स अपरभागे सोमितो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसत्तं भिव्खू अहेसुं, दुतिये नवुतिकोटियो, ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो अजितो नाम ब्राम्हणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय बुद्धपमुखस्स भिव्खुसङ्घस्स महादानं अदासि । सो'पि नं—बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स पन भगवतो नगरं सुधम्मं नाम अहोसि,

करिस्ससी'ति आह । 'मम अजाननसिप्पं नाम नत्थि, गहं वा मण्डपं वा यो यं कारेति, तस्स तं कातुं जानामी'ति । 'तेन हि मय्हं कम्मं अत्थी'ति । 'किं अय्या'ति । स्वातनाय मे कोटिसतसहस्सभिक्षू निमन्तिता, तेसं निसीदनमण्डपं करिस्ससी'ति । 'अहं नाम करेय्यं सचे मे भति दातुं सक्खिस्सथा'ति । 'सक्खिस्सामि ताता'ति । 'साधु करिस्सामी'ति गत्वा एकं पदेसं ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजन-प्पमाणो पदेसो कसिणमण्डलं विय समतलो अहोसि । सो-एत्तके ठाने सत्तरतनमयो मण्डपो उट्ठहत्तू'ति चिन्तेत्वा ओलोकेसि । तावदेव पठविं भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्बेसु रजत-मया घटका अहेसुं, रजतमयेसु सोवण्णमया, मणिथम्बेसु पवाळमया, पवाळथम्बेसु मणिमया, सत्तरतनमयेसु सत्तरतनमया'व घटका अहेसुं । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किङ्किणिकजालं ओलम्बत्तू'ति ओलोकेसि । सह ओलोकनेने'व जालं ओलम्बि; यस्स मन्दवा-तेरितस्स पञ्चङ्गिक्खे'व तुरियस्स मधुरसद्दो निच्छरति' दिव्वसङ्गीतवत्तनकालो' विय होति । अन्तरन्तरा गन्धदाममाला-दामादीनि ओलम्बन्तू'ति चिन्तेसि; दामानि ओलम्बिसु । कोटि-सतसहस्ससङ्ख्यानं भिक्षूनां आसनानि च आधारकानि च पठविं भिन्दित्वा उट्ठहन्तू'ति चिन्तेसि; तावदेव उट्ठहिंसु । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहन्तू'ति चिन्तेसि; उदकचाटियो उट्ठहिंसु । एत्तकं मापेत्वा ब्राम्हणस्स सन्तिकं गत्वा 'एहि अय्य, तव मण्डपं ओलोकेत्वा मय्हं भति देही'ति आह । महापुरिसो गत्वा मण्डपं ओलोकेसि; ओलोकेन्तस्से'व सकलसरीरं पञ्चवण्णाय पीतिया निरन्तरं फुटं अहोसि ।

४७. अथ'स्स मण्डपं ओलोकेत्वा एतदहोसि-ना'यं मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो; मय्हं पन अज्झासयं मय्हं गुणं आगम्म अद्वा सक्कभवनं उण्हं अहोसि, ततो सक्केन देवरज्जा अयं मण्डपो कारितो

१ निगच्छति. २ दिव्वसङ्गीतवत्तनकालो.

भविस्सति, न खो पन मे युत्तं एवरूपे मण्डपे एकदिवसं येव दानं दातुं, सत्ताहं दस्सामी'ति चिन्तेसि। बाहिरकदानं हि कित्तकम्पि समानं^१ बोधिसत्तानं तुट्ठि कातुं न सक्कोति। अलङ्कृतसीसं पन छिन्दित्वा अञ्जितअक्खीनि उप्पाटेत्वा हृदयमंसं वा उप्पाटेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तानं चागं निस्साय तुट्ठि नाम होति। अम्हाकम्पि हि बोधि-सत्तस्स सिविजातके^२ देवसिकं पञ्चकहापण'म्मणानि^३ विस्सज्जेत्वा चतूसु द्वारेसु मज्झे नगरे दानं देन्तस्स तं दानं चागतुट्ठि उप्पा-देतुं ना'सक्खि। यदा पन'स्स ब्राम्हणवण्णेन आगन्त्वा सक्को देव-राजा अक्खीनि याचि, तदा तानि उप्पाटेत्वा ददमानस्से'व हासो उप्पज्जि, केसगमत्तम्पि चित्त'ञ्जयत्तं ना'होसि। एवं दिन्नदानं निस्साय बोधिसत्तानं तुट्ठि^४ नाम नत्थि। तस्मा सो'पि महापुरिसो-सत्ताहं मया कोटिसतसहस्ससङ्ख्यानं भिक्खूनां दानं दातुं वट्ठती'ति चिन्तेत्वा तस्मिं मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताहं गवपानं नाम दानं अदासि। गवपानं'ति महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्स पूरेत्वा उद्ध-नेसु आरोपेत्वा घनपाकपक्के खीरे थोके तण्डुले पक्खिपित्वा पक्कम-धुसक्करचुण्णसप्पीहि अभिसङ्खतं भोजनं वुच्चति। मनुस्सा येव पन परिविसितुं ना'सक्खिसु देवापि एकन्तरिका हुत्वा परिविसिसु। बारसतेरसयोजनप्पमाणं ठानम्पि भिक्खू गण्हितुं नप्पहोसि येव। ते पन भिक्खू अत्तनो अत्तनो आनुभावेन निसीदिसु। परियोसान-दिवसे सब्बभिक्खूनां पत्तानि धोवापेत्वा भेसज्जत्थाय सप्पिनवनी-तमधुफाणितादीनि पूरेत्वा तिचीवरेहि सद्धि अदासि। सङ्घनव-कभिक्खुना लद्धचीवरसाटका सतसहस्सगघनिका अहेसुं।

४८. सत्था अनुमोदनं करोन्तो—अयं पुरिसो एवरूपं महादानं अदासि, को नु खो भविस्सती'ति उपधारेन्तो अनागते कप्पसतसहस्सा-धिकानं द्विन्नं असङ्खेय्यानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती'ति

१ एत्तकम्पि पमाणं. २ सिविराजजातकाले. ३ पञ्चकहापण सतसहस्सानि.
४ तित्ति.

४ सरीरं अट्टा'सीतिहत्युब्बेधं अहोसि, नवुति वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

पदुमस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो'ति ॥ २३५ ॥

५६. नारदबुद्धस्स अपरभागे इतो' सतसहस्सकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एको'व पदुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्सा'पि तयो सावक-सन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसुं, दुतिये वेम्भारपब्बते नवुतिकोटि(सत) सहस्सानि, ततिये असीतिकोटि(सत) सहस्सानि । (तदा बोधिसत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हुत्वा बुद्ध-पमुखस्स सङ्घस्स सचीवरदानं अदासि ।) सो'पि ने-अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । पदुमुत्तरस्स पन भगवतो काले तित्थिया नाम ना'हेसुं । सब्बे देवमनुस्सा तं बुद्धमेव सरणं अगमंसु । तस्स नगरं हंसवती नाम अहोसि, पिता आनंदो नाम खत्तियो, माता सुजाता नाम, देवलो च सुजातो च अगगसावका, सुमनो नाम उपट्ठाको, अमिता च असमा च अगगसाविका, सालरूक्खो'व' बोधि, सरीर अट्ठपण्णासहत्युब्बेधं' अहोसि, सरीरप्पभा समन्ततो द्वादसयोजनानि गण्धि, वस्ससतसहस्सं आयू'ति ।

नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जिनो अक्खोब्भो सागरूपमो'ति ॥ २३६ ॥

५७. तस्स अपरभागे तिसकप्पसहस्सानि अतिक्कमित्वा सुमेधो, सुजातो, चा'ति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु । सुमेधस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता-पठमसन्निपाते सुदस्सननगरे कोटिस-तखीणासवा अहेसुं, दुतिये नवुतिकोटियो, ततिये असीतिकोटियो ।

१ B. Adds: एकं असङ्खेय्यं अतिक्कमित्वा. २ सलळं. ३ अट्टा-सीतिहत्युब्बेधं.

तदा बोधिसत्तो उत्तरो नाम माणवो हुत्वा निदहित्वा ठपितं येव
असीतिकोटिधनं विस्सज्जेत्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महा-
दानं दत्त्वा धम्मं सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि ।
सो'पि नं—अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । सुमेधस्स भगवतो
सुदस्सनं नाम नगरं अहोसि, सुदत्तो नाम राजा पिता, माता'पि
सुदत्ता' नाम, सरणो च सब्बकामो च द्वे अगगसावका, सागरो नाम
उपट्ठाको, रामा च सुरामा च द्वे अगगसाविका, महानीपरुक्खो' बोधि,
सरीरं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, आयु नवुतिवस्ससहस्सानी'ति ।

पदुमुत्तरस्स अपरेन सुमेधो नाम नायको ।

दुरासदो उगगतेजो सब्बलोकुत्तमो मुनी'ति ॥ २३७ ॥

५८. तस्स अपरभागे सुजातो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि
तयो सावकसन्निपाता—पठमसन्निपाते सट्ठिभिक्खु (सत) सहस्सानि
अहेसुं, दुतिये पञ्जासं, ततिये चत्तारीसं । तदा बोधिसत्तो चक्कवत्ती
राजा हुत्वा 'बुद्धो उप्पन्नो'ति सुत्वा उपसङ्गमित्वा धम्मं सुत्वा
बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स सट्ठि सत्तहि रतनेहि चतुमहादीपरज्जं
दत्त्वा सत्थुसन्तिके पब्बजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठु'प्पादं गहेत्वा
आरामिककिच्चं साधेन्ता बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स निच्चं महादानं
अदंसु । सो'पि नं सत्था—अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति' व्याकासि ।
तस्स भगवतो नगरं सुमङ्गलं नाम अहोसि, उगगतो नाम राजा
पिता, पभावती नाम माता, सुदस्सनो च सुदेवो' च अगगसावका,
नारदो नाम उपट्ठाको, नागा च नागसमाला च अगगसाविका,
महावेणुर्क्खो बोधि । सो किर मन्दच्छिदो घनक्खन्धो उपरि-
गताहि महासाखाहि मोरपिञ्जकलापो विय विरोचित्थ । तस्स
भगवतो सरीरं पण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि, आयुं नवुतिसहस्सानी'ति ।

१ सुदस्सना for सुदत्ता. २ महानिम्बरुक्खो. ३ Kosambi
prints only thus:—सो'पि नं सत्थाव्याकासि. ४ देवो for सुदेवो.

तत्थेव मण्डकप्पम्हि सुजातो नाम नायको ।

सीहेहनु'सभक्खन्धो अप्पमेय्यो दुरासदो'ति ॥ २३८ ॥

५९. तस्स अपरभागे इतो अट्टारसकप्पसतमत्थके एकस्मिं कप्पे पियदस्सी, अत्थदस्सी, धम्मदस्सी'ति तयो बुद्धा निब्बत्तिसु । पियदस्सिस्स'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसुं, दुतिये नवुतिकोटियो, ततिये असीतिकोटियो'ति । तदा बोधिसत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्णं वेदानं पारं गतो हुत्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा कोटिसतसहस्सधनपरिच्चागेन सङ्गधारामं कारेत्वा सरणेषु च सीलेषु च पतिट्ठासि । अथ नं सत्था—अट्टारसकप्पसतच्चयेन बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो अनोमं नाम नगरं अहोसि, पिता सुदिन्नो नाम राजा, माता चन्दा नाम, पालितो च सब्बदस्सी च अगगसावका, सोमितो नाम, पट्टाको, सुजाता च धम्मदिन्ना च अगगसाविका, पियङ्गुखो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, नवुति वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

सुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकनायको ।

दुरासदो असमसमो पियदस्सी महायसो'ति ॥ २३९ ॥

६०. तस्स अपरभागे अत्थदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्टनवुति भिक्खुसतसहस्सानि अहेसुं, दुतिये अट्टासीति सतसहस्सानि, तथा ततिये । तदा बोधिसत्तो सुसीमो नाम महिद्धिकतापसो हुत्वा देवलोकतो मन्दार-पुष्पछत्तं आहरित्वा सत्थारं पूजेसि । सोपि नं—अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो सोमितं नाम नगरं अहोसि, सागरो नाम राजा पिता, सुदस्सना नाम माता, सन्तो च

१ ककुधरुखो.

उपसन्तो च अगगसावका, अभयो नामु'पट्टाको, धम्मा च सुधम्मा च अगगसाविका, चम्पकस्खलो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, सरीरप्पभा समन्ततो सब्बकालं योजनमत्तं फरित्वा अट्टासि, आयुं वस्ससतसहस्सं'ति ।

तत्थेव मण्डकप्पम्हि अत्थदस्सी नरासभो ।

महातमं निहन्त्वान पत्तो सम्बोधिमु'त्तमं'ति ॥ २४० ॥

६१. तस्स अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसत्तं भिक्खू अहेसुं, दुतिये सत्तति कोटियो, ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो सक्को देवराजा हुत्वा दिब्बगन्धपुप्फेहि च दिब्बतुरियेहि च पूजं अकासि । सो'पि नं—अनागते बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो सरणं नाम नगरं अहोसि, पिता सरणो नाम राजा, माता सुनन्दा नाम, पदुमो च फुस्सदेवो च अगगसावका, सुनेत्तो नामु'पट्टाको, खेमा च सब्बनामा च अगगसाविका, रत्तकुरवक्खलो' बोधि, त्रिम्बजालो'ति पि वुच्चति । सरीरं पन'स्स असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, वस्ससतसहस्सं आयू'ति ।

तत्थे'व मण्डकप्पम्हि धम्मदस्सी महायसो ।

तमन्धकारं विधमेत्वा अतिरोचति सदेवके'ति ॥ २४१ ॥

६२. तस्स अपरभागे इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एको'व सिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता—पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्सं भिक्खू अहेसुं, दुतिये नवुतिकोटियो, ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उगगतजो अभिञ्जाबलसम्पन्नो मङ्गलो नाम तापसो हुत्वा महाजम्बुफलं

१ रत्तङ्कुरक्खो.

आहरित्वा तथागतस्स अदासि । सत्था तं फलं परिभुज्जित्वा
 —चतुनवुतिकप्पमत्थके बुद्धो भविस्ससी'ति बोधिसत्तं व्याकासि ।
 तस्स भगवतो नगरं वेभारं नाम अहोसि, पिता जयसेनो नाम राजा,
 माता सुफस्सा नाम, सम्बलो च सुमित्तो च अगगसावका, रेवतो
 नामु'पट्टाको, सीवली च सुरामा च अगगसाविका, कणिकारुक्खो
 बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोसि, वस्ससतसहस्सं आयू'ति ।

धम्मदस्सिस्स अपरेन सिद्धत्थो लोकनायको ।

निहनित्वा तमं सब्बं सुरियो'व'ब्भुगतो यथा'ति ॥ २४२ ॥

६३. तस्स अपरभागे इतो द्वानवुतिकप्पमत्थके तिस्सो,
 फुस्सो'ति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु । तिस्सस्स भगवतो
 तयो सावकसन्निपाता—पठमसन्निपाते भिक्खुनं कोटिसत्तं अहोसि,
 दुतिये नवुति कोटियो, ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो
 महाभोगो महायसो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इसिपब्बज्जं पब्ब-
 जित्वा महिद्धिकभावं पत्वा 'बुद्धो उप्पन्नो'ति सुत्वा दिव्वमन्दारव-
 पदुमपारिच्छत्तकपुप्फानि आदाय चतुपरिसमज्झे ठत्वा तथागतं
 पूजेसि, आकासे पुप्फवितानं अकासि । सो'पि नं सत्था—इतो द्वान-
 वुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो खेमं
 नाम नगरं अहोसि, पिता जनसन्धो नाम खत्तियो, माता पदुमा
 नाम, ब्रम्हदवो च उदयो च अगगसावका, सम्भवो नामु'पट्टाको,
 फुस्सा च सुदत्ता च अगगसाविका, असनरुक्खो बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थु-
 ब्बेधं अहोसि, वस्ससतसहस्सं आयू'ति ।

सिद्धत्थस्स अपरेन असमो अप्पटिपुगगलो ।

अनन्तसीलो अमितयसो तिस्सो लोकगगनायको'ति ॥ २४३ ॥

१ सुमनो.

६४. तस्स अपरभागे फुस्सो नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्ठि भिक्खु सतसहस्सानि अहेसुं, दुतिये पण्णास, ततिये द्वत्तिस । तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम खत्तियो हुत्वा महारज्जं पहाय सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा महाजनस्स धम्मकथं कथेसि सीलपारमिञ्च पूरेसि । सोपि नं—बुद्धो भविस्ससी'ति तथेव व्याकासि । तस्स भगवतो कासि नाम नगरं अहोसि, जयसेनो नाम राजा पिता, सिरिमा नाम माता, सुरक्खितो च धम्मसेनो च अगगसावका, सभियो नामु' पट्टाको, चला च उपचाला च अगगसाविका, आमलकरूक्खो बोधि, सरीरं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि, नवुति वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

तथे'व मण्डकप्पम्हि अहु सत्था अनुत्तरो ।

अनुपमो असमसमो फुस्सो लोकगनायको'ति ॥ २४४ ॥

६५. तस्स अपरभागे इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते अट्ठसट्ठिभिक्खुसतसहस्सं अहोसि, दुतिये एकसतसहस्सं, ततिये असीति (सत) सहस्सानि । तदा बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अतुलो नाम नागराजा हुत्वा सत्तरतनखचितं सोवणमयं महापीठं भगवतो अदासि । सोपि नं—इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगरं अहोसि, बन्धुमा नाम राजा पिता, बन्धुमती नाम माता, खण्डो च तिस्सो च अगगसावका, असोको नामु'पट्टाको, चन्दा च चन्दमिता च अगगसाविका, पाटलीरूक्खो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, सरीरप्पमा सदा सत्त योजनानि फरित्वा अट्ठासि, असीतिवस्ससहस्सानि आयू'ति ।

फुस्सस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उप्पज्जि चक्खुमा'ति ॥ २४५ ॥

६६. तस्स अपरभागे इतो एकत्तिसे कप्पे सिखी च वेस्सभू चा'ति द्वे बुद्धा अहेसुं । सिखिस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षुसतसहस्सं अहोसि, दुतिये असीति सहस्सानि ततिये सत्तति । तदा बोधिसत्तो अरिन्दमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स सचीवरं महादानं पवत्तेत्वा सत्तरतनपटिमण्डितं हत्थिरतनं दत्त्वा हत्थिप्पमाणं कत्वा कप्पियभण्डं अदासि । सोपि नं—इतो एकत्तिसे कप्पे बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स पन भगवतो अरुणवती नाम नगरं अहोसि, अरुणो नाम खत्तियो पिता, पभावती नाम माता, अभिभू च सम्भवो च अगगसावका, खेमङ्करो नामु' पट्टाको, सखिला च पदुमा च अगगसाविका, पुण्डरीकरुक्खो बोधि, सरीरं सत्ततिहत्थुब्बेधं' अहोसि, सरीरप्पभा योजनत्तयं फरित्वा अट्टासि, सत्तति' वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

विपस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिखिन्हयो नाम जिनो असमो अप्पटिपुगलो'ति ॥ २४६ ॥

६७. तस्स अपरभागे वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्सा'पि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते असीति भिक्षुसतसहस्सानि अहेसुं, दुतिये सत्तति, ततिये सट्ठि । तदा बोधिसत्तो सुदस्सनो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स सचीवरं महादानं दत्त्वा तस्स सन्तिके पव्वजित्वा आचारगुणसम्पन्नो बुद्धरतने चित्तीकार-बहुलो अहोसि । सो'पि नं भगवा—इतो एकत्तिसे कप्पे बुद्धो भविस्ससी'ति व्याकासि । तस्स पन भगवतो अनोमं नाम नगरं अहोसि, सुप्पतीतो नाम राजा पिता, यसवती नाम माता, सोणो च उत्तरो च अगगसावका, उपसन्तो नाम उपट्टाको, रामा च सुरामा च अगग-साविका, सालरुक्खो बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोसि, सट्ठिवस्स-सहस्सानि आयू'ति ।

१ सत्तत्तिस. २ अनोपमं for अनोमं.

तत्थेव मण्डकप्पम्हि असमो अप्पट्ठिपुगलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो'ति ॥ २४७ ॥

६८. तस्स अपरभागे इमस्मिं कप्पे चत्तारो बुद्धा निब्बत्ता-
ककुसन्धो, कोणागमनो, कस्सपो, अम्हाकं भगवा'ति । ककुसन्धस्स
भगवतो एको'व सावकसन्निपातो । तत्थ चत्ताळीसं भिक्खुसहस्सानि
अहेसुं । तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स
सपत्तचीवरं महादानं चैव अञ्जनादिभेसज्जानि च दत्त्वा सत्थु-
धम्मदेसनं सुत्वा पब्बजि । सोपि नं सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स
पन भगवतो खेमं नाम नगरं अहोसि, अग्गिदत्तो नाम ब्राम्हणो
पिता, विसाखा नाम ब्राम्हणी माता, विधुरो च सज्जिवो च अग्ग-
सावका, बुद्धिजो नाम उपट्ठाको, सामा च चम्पका च अग्गसाविका,
महासिरीसरूखो बोधि, सरीरं चत्ताळीसहत्थुब्बेधं अहोसि, चत्ता-
ळीसं वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

वेस्सभुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेय्यो, दुरासदो'ति ॥ २४८ ॥

२३. ६९. तस्स अपरभागे कोणागमनो नाम सत्था उदपादि ।
तस्सा'पि एको सावकसन्निपातो । तत्थ तिसं भिक्खुसहस्सानि
अहेसुं । तदा बोधिसत्तो पब्बतो नाम राजा हुत्वा अमच्चगण-
परिवृतो सत्थुसन्तिकं गत्त्वा धम्मदेसनं सुत्वा बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं
निमन्तेत्वा महादानं पवत्तेत्वा पट्टुण्णचीनपट्टकोसेय्यकंबलदुकूलानि
चैव सुवण्णपादुकञ्च दत्त्वा सत्थुसन्तिके पब्बजि । सोपि नं व्याकासि ।
तस्स भगवतो सोभवती नाम नगरं अहोसि, यञ्जदत्तो नाम
ब्राम्हणो पिता, उत्तरा नाम ब्राम्हणी माता, मिथ्योसो, च उत्तरो
च अग्गसावका, सोत्थिजो नाम उपट्ठाको, समुदा च उत्तरा च अग्ग-
साविका, उदुम्बररूखो बोधि, सरीरं तिसतिहत्थुब्बेधं अहोसि,
तिस वस्ससहस्सानि आयू'ति ।

ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कोणागमनो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो'ति ॥ २४९ ॥

७०. तस्स अपरभागे कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्सा'पि एको सावकसन्निपातो । तत्थ वीसति भिक्खुसहस्सानि अहेसुं । तदा बोधिसत्तो जोतिपालो नाम माणवो हुत्वा तिण्णं वेदानं पारगु भूमिञ्च अन्तळिक्खे च पाकटो घटीकारस्स कुम्भकारस्स मित्तो अहोसि । सो तेन सद्धिं सत्थारं उपसङ्कमित्वा धम्मकथं सुत्वा पब्बजित्वा आरद्धविरियो तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा वत्ता-वत्तसम्पत्तिया बुद्धसासनं सोभेसि । सोपि नं सत्था व्याकासि । तस्स भगवतो जातनगरं वाराणसी नाम अहोसि, ब्रम्हदत्तो नाम ब्राम्हणो पिता, धनवती नाम ब्राम्हणी माता, तिस्सो च भारद्वाजो च अगगसावका, सब्बमित्तो नाम पट्टाको, अनुला च उरुवेला च अगगसाविका, निग्रोधरूक्खो बोधि, सरीरं वीसतिहत्थुब्बेधं अहोसि, वीसतिवस्ससहस्सानि आयू'ति ।

कोणागमनस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कस्सपो नाम नामेन धम्मराजा पभङ्करो'ति ॥ २५० ॥

७१. यस्मिं पन कप्पे दीपङ्करदसबलो उदपादि तस्मिं अञ्जो'पि तयो बुद्धा अहेसुं । तेसं सन्तिके बोधिसत्तस्स व्याकरणं नत्थि, तस्मा ते इध न दस्सिता । अट्ठकथायं पन तम्हा कप्पा पट्टाय सब्बेपि बुद्धे दस्सेतुं इदं वुत्तं -

तण्हंकरो मेघङ्करो अथो'पि सरणङ्करो ।

दीपङ्करो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो द्विपदुत्तमो ॥ २५१ ॥

मङ्गलो च सुमनो च रेवतो सोभितो मुनि ।

अनोमदस्सी पदुमो नारदो पदुमुत्तरो ॥ २५२ ॥

सुमेधो च सुजातो च पियदस्सी महायसो ।
 अत्यदस्सी धम्मदस्सी सिद्धत्थो लोकनायको ॥ २५३ ॥
 तिस्रो फुस्सो च सम्बुद्धो विपस्सी सिखी वेस्सभू ।
 ककुसन्धो कोणागमनो कस्सपो चापि नायको ॥ २५४ ॥
 एते अहेसुं सम्बुद्धा वीतरागा समाहिता ;
 सतरंसी'व उप्पन्ना महातमविनोदना ।
 जलित्वा अगिक्खन्धा'व निब्बुता ते ससावका'ति ॥ २५५ ॥

७२. तत्थ अम्हाकं बोधिसत्तो दीपङ्करादीनं चतुवीसतिया
 बुद्धानं सन्तिके अधिकारं करोन्तो कप्पसतसहस्सा'धिकानि चत्तारि
 असङ्खेय्यानि आगतो । कस्सपस्स पन भगवतो अपरभागे ठपेट्वा
 इमं सम्मासम्बुद्धं अञ्जो बुद्धो नाम अत्थि । इति दीपङ्करादीनं
 चतुवीसतिया बुद्धानं सन्तिके लद्धव्याकरणो पन बोधिसत्तो, ये
 तेन—

मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सनं ।
 पव्वज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ।
 अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्झती'ति ॥ २५६ ॥

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपङ्करपादमूले कताभिनीहारेन—हन्द
 बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो चितो'ति उस्साहं कत्वा विचिनन्तो
 तदा दक्खि पठमं दानपारमि'ति दानपारमितादयो बुद्धकारकधम्मा
 दिट्ठा, ते पूरेन्तो येव वेस्सन्तरत्तभावा आगमि; आगच्छन्तो च ये
 कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा संवण्णिता—

एवं सब्बङ्गसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 संसारं दीधमद्धानं कप्पकोटिसतेहि पि ॥ २५७ ॥
 अवीचिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्झामतण्हा खुप्पिपासा न होन्ति कालकञ्जका ॥ २५८ ॥

न होन्ति खुद्का पाणा उप्पज्जन्ता'पि दुग्गतिं ।
 जायमाना मनुस्सेसु जच्चन्धा न भवन्ति ते ।
 सोतवेकल्लता नत्थि न भवन्ति मूगपक्खिका ॥ २५९ ॥
 इत्थिभावं न गच्छन्ति उभतोव्यञ्जनपण्डका ।
 न भवन्ति परियापन्ना बोधिया नियता नरा ॥ २६० ॥
 मुत्ता आनन्तरिकेहि सब्वत्थ सुद्धगोचरा ।
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति कम्मकिरियदस्सना ॥ २६१ ॥
 वसमानापि सग्गेसु असञ्जं नू'पपज्जरे ।
 सुद्धावासेसु देवेसु हेतु नाम न विज्जति ॥ २६२ ॥
 नेक्खम्मनिन्ना सप्पुरिसा विसंयुत्ता भवाभवे ।
 चरन्ति लोकत्थचरियाय पूरेन्ता सव्वपारमी'ति ॥ २६३ ॥

ते आनिसंसे अधिगन्त्वा'व आगतो । पारमियो पूरेन्तस्स च'स्स
 अकित्ति ब्राम्हणकाले, सङ्खव्राम्हणकाले, धनञ्जयराजकाले, महा-
 सुदस्सनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमार-
 काले, विसय्हेसेट्ठकाले सिविराजकाले, वेस्सन्तरकाले'ति दान-
 पारमिताय पूरितभावानं परिमाणं नाम न'त्थि । एकन्तेन पन'स्स
 ससपण्डितजातके-

भिक्खाय उपगतं दिस्वा सकत्तानं परिच्चजिं ।
 दानेन मे समो नत्थि, एसा मे दानपारमी'ति ॥ २६४ ॥

एवं अत्तपरिच्चागं करोन्तस्स दानपारमिता परमत्थपारमिता नाम
 जाता । तथा सीलवनागराजकाले, चम्पेय्यनागराजकाले, भूरिदत्त-
 नागराजकाले, छद्दन्तनागराजकाले, जयदिसराजस्स, पुत्तअलीन-
 सत्तकुमारकाले'ति सीलपारमिताय परिपूरितत्तभावानं परिमाणं
 नाम न'त्थि । एकन्तेन पन'स्स सङ्खपालजातके-

सूलेहि विज्झयन्तेपि कोट्टयन्तेपि सत्तिहि ।
 भोजपुत्ते न कुप्पामि, एसा मे सीलपारमी'ति ॥ २६५ ॥

एवं अत्तपरिच्चागं करोन्तस्स सीलपारमिता परमत्थपारमी नाम जाता । तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, अयोधरपण्डितकाले'ति महारज्जं पहाय नेक्खम्मपारमिताय पूरित्ततभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पन'स्स चूळसुतसोमजातके—

महारज्जं हत्थगतं खेळपिण्डं'व छड्डयिं ।

चजतो न होति लगनं एसा मे नेक्खम्मपारमी'ति ॥ २६६ ॥

एवं निस्सङ्गताय रज्जं छड्डेत्वा निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता । तथा विधुरपण्डितकाले, महागोविंदपण्डितकाले, कुहालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिपरिव्राजककाले, महोसधपण्डितकाले'ति पञ्जापारमिताय पूरित्ततभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पन'स्स सज्जुभस्तजातके सेनकपण्डितकाले—

पञ्जाय विचिनन्तो'हं ब्राम्हणं मोचयिं दुखा ।

पञ्जाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्जापारमी'ति ॥ २६७ ॥

अन्तोभस्तगतं सप्पं दस्सेन्तस्स पञ्जापारमी परमत्थपारमी नाम जाता । तथा विरियपारमितादीनम्मि पूरित्ततभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पन'स्स महाजनकजातके—

अतीरदस्सी जलमज्झे हता सब्बे'व मानुसा ।

चित्तस्स अज्जाथा नत्थि एसा मे विरियपारमी'ति ॥ २६८ ॥

६ एवं महासमुद्वं तरन्तस्स विरियपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।
खन्तिवादजातके—

अचेतनं' व कोट्टेन्ते तिण्हेन फरसुना ममं ।

कासिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी'ति ॥ २६९ ॥

एवं अचेतनभावेन विय महादुक्खं अधिवासेन्तस्स खन्तिपारमी
परमत्थपारमी नाम जाता । महासुतसोमजातके—

सच्चवाचं अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीवितं ।
मोचयिं एकसत्तं खत्तिये परमत्थसच्चपारमी'ति ॥ २७० ॥

एवं जीवितं चजित्वा सच्चम'नुरक्खन्तस्स सच्चपारमी परमत्थ-
पारमी नाम जाता । भूगपक्खजातके—

माता पिता न मे देस्सा न'पि देस्सं महायसं ।
सब्बञ्जुतं पियं मय्हं, तस्मा वतम'धिद्वहिं'ति ॥ २७१ ॥

एवं जीवितम्पि चजित्वा वतं अधिद्वहन्तस्स अधिद्वानपारमी
परमत्थपारमी नाम जाता । एकराजजातके—

न मं को'पि उत्तसति न'पि'हं भायामि कस्सचि ।
मेत्ताबलेनु'पत्थद्धो रमामि पवने तदा'ति ॥ २७२ ॥

एवं जीवितम्पि अनोलोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थ-
पारमी नाम जाता । लोमहंसजातके—

सुसाने सेय्यं कप्पेमि छवट्ठि उपधायहं ।
गामण्डला उपगन्त्वा रूप दस्सेन्त'नप्पकं'ति ॥ २७३ ॥

एवं गामदारकेसु निट्ठुभनादीहि चेव मालागन्धू'पहारादीहि च
सुखदुक्खं उप्पादेन्तेसुपि उपेक्खं अनतिवत्तन्तस्स उपेक्खापारमी
परमत्थपारमी नाम जाता । अयमेत्थ सङ्खेपो; वित्थारतो पने'स
अत्थो चरियापिटकतो गहेतब्बो । एवं पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तर-
त्तभावे ठितो—

अचेतना'यं पठवी अविञ्जाय सुखं दुखं ।
सा'पि दानबला मय्हं सत्तक्खत्तुं पकम्पथा'ति ॥ २७४ ॥

एवं महापठवीपकम्पनानि महापुञ्जानि करित्वा आयुपरियोसाने ततो चुतो तुसितभवने निव्वत्ति ।

इति दीपङ्करपादमूलतो पट्टाय याव अयं तुसितपुरे निव्वत्ति एत्तकं ठानं दूरे निदानं नामा'ति वेदितव्वं ।

७३. तुसितपुरे वसन्ते येव पन वोधिसत्ते बुद्धहळाहळं नाम उदपादि । लोकस्मि हि तीणि हळाहळानि' (महन्तानि) उप्पज्जन्ति कप्पहळाहळं, बुद्धहळाहळं, चक्कवत्तिहळाहळं'ति । तत्थ वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पु'ट्टानं भविस्सती'ति लोकव्यूहा नाम कामावचर-देवा मुत्तसिरा विकिण्णकेसा रुदम्मुखा अस्सूनि हत्थेहि पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरूपवेसधारिनो हुत्वा मनुस्सपथे विचरन्ता एवं आरोचेन्ति—'मारिसा मारिसा इतो वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पु'ट्टानं भविस्सति, अयं लोको विनस्सिस्सति, महासमुदोपि सुस्सिस्सति, अयं च महापठवी सिनेरु च पव्वतराजा उड्डुहिस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति, याव ब्रम्हलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्तं मारिसा भावेथ, करुणां, मुदितं, उपेक्खं मारिसा भावेथ; मातरं उपट्ठहथ, पितरं उपट्ठहथ, कुले जेट्ठापचायिनो होथा'ति । इदं कप्पहळाहळं नाम । 'वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बञ्जुबुद्धो लोके उप्पज्जिस्सती'ति लोकपालदेवता 'इतो मारिसा वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सती'ति उगघोसेन्ता आहिण्डन्ति । इदं बुद्धहळाहळं नाम । 'वस्ससतस्स पन अच्चयेन चक्कवत्तिराजा उप्पज्जिस्सती'ति देवता येव 'इतो मारिसा वस्ससतच्चयेन चक्क-वत्ती राजा लोके उप्पज्जिस्सती'ति उगघोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिहळाहळं नाम । इमानि तीणि हळाहळानि महन्तानि होन्ति । तेस बुद्धहळाहळसदं सुत्वा सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता

१ For the word हळाहळ, कोलाहळं is also found in the Burmese edition.

एकतो सन्निपतित्वा 'असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सती'ति ज्ञत्वा तं उपसङ्गमित्वा आयाचन्ति, आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेसु उप्पन्नेसु आयाचन्ति । तदा पन सब्बापि ता (देवता) एकेकचक्कवाळे चातु-
म्महाराजसक्कसुयामसन्तुसितपरनिम्मितवसवत्तिमहाब्रम्हेहि सद्धि
एकचक्कवाळे सन्निपतित्वा तुसितभवने बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा-
मारिसा तुम्हेहि दसपारमियो पूरेन्तेहि न सक्कसम्पत्तिं न मारसम्पत्तिं
(ब्रम्हसम्पत्तिं) न चक्कवत्तिसम्पत्तिं पत्थेन्तेहि पूरिता, लौक-
नित्थरणत्थाय पन सब्बञ्जुतं पत्थेन्तेहि पूरिता, सो वो दानि
कालो मारिस बुद्धत्ताय, समयो मारिस बुद्धत्ताया'ति याचिसुं ।

७४. अथ महासत्तो देवतानं पटिञ्जं अदत्त्वा'व कालदीप-
देसकुलजेनेत्तिआयुपरिच्छेदवसेन पञ्चमहाविलोकनं नाम विलोकेसि ।
तत्थ 'कालो नु खो अकालो नु खो'ति पठमं कालं विलोकेसि । तत्थ
वस्ससतसहस्सतो उद्धं वड्डितआयु कालो नाम न होति । कस्मा ।
तदा हि सत्तानं जातिजरामरणानि न पञ्जायन्ति; बुद्धानं च
धम्मदेसना तिलक्खणमुत्ता नाम नत्थि, तेसं 'अनिच्चं, दुक्खम'नत्ता'ति
कथेन्तानं 'किं नामे'तं कथेन्ती'ति ने'व सोतब्बं न सद्धातब्बं मञ्जन्ति,
ततो अभिसमयो न होति, तस्मिं असति अनिय्यानिकं सासनं होति ;
तस्मा सो अकालो । वस्ससततो ऊनआयुकालोपि कालो नाम न होति ।
कस्मा । तदा सत्ता उस्सन्नकिलेसा होन्ति, उस्सन्नकिलेसानं च दिन्नो-
वादो ओवादट्टाने न तिट्ठति उदके दण्डराजि विय खिप्पं विग-
च्छति, तस्मां सोपि अकालो । वस्ससतसहस्सतो पन पट्टाय हेट्ठा
वस्ससततो पट्टाय उद्धं आयुकालो कालो नाम । तदा च वस्ससत-
कालो । अथ महासत्तो निब्बत्तितब्बकालो'ति कालं पस्सि । ततो
दीपं विलोकेन्तो सपरिवारे चत्तारो दीपे ओलोकेत्वा तीसु दीपेसु
बुद्धा न निब्बत्तन्ति, जम्बुदीपे येव निब्बत्तन्ती'ति दीपञ्च पस्सि ।
ततो जम्बुदीपो नाम महा दसयोजनसहस्सपरिमाणो, कंतरस्मिं नु खो
पदेसे बुद्धा निब्बत्तन्ती'ति ओकासं विलोकेन्तो मज्झिमदेसं पस्सि ।

मज्झिमदेसो नाम पुरत्थिमदिसाय कज्जल्लं' नाम निगमो, तस्स अपरेन महासालो, ततोपरं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे । पुब्बद-
 क्खिणाय दिसाय सललवती' नाम नदी, ततोपरं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे । दक्खिणाय दिसाय सेतकण्णिकं नाम निगमो, ततोपरं
 पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे । पच्छिमाय दिसाय थूणं नाम
 ब्राम्हणगामो ततोपरं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे । उत्तराय
 दिसाय उसीरद्धजो नाम पब्बतो, ततोपरं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो
 मज्झे'ति—एवं विनये वुत्तो पदेसो । सो आयामतो तीणि योजन-
 सतानि, वित्थारतो अड्ढेत्य्यानि, परिक्खेपतो नवयोजनसतानी'ति ।
 एतस्मिं पदेसे बुद्धा पच्चेकबुद्धा अगसावका असीति महासावका
 चक्कवत्तिराजा अञ्जे च महसक्खा खत्तियब्राम्हणगहपतिमहासाला
 उप्पज्जन्ति । इदं चे'त्थ कपिलवत्थुकं नाम नगरं, तत्थ 'मया निब्ब-
 त्तित्त्व'ति निट्ठं अगमासि । ततो कुलं विलोकेन्तो बुद्धा नाम वेस्सकुले
 वा सुद्धकुले वा न निब्बत्तन्ति, लोकसम्मते पन खत्तियकुले वा
 ब्राम्हणकुले वा'ति द्वीसु येव कुलेसु निब्बत्तन्ति । इदानि च खत्तिय-
 कुलं लोकसम्मतं, तत्थ निब्बत्तिस्समि । सुद्धोदनो नाम राजा मे पिता
 भविस्सती'ति कुलं पस्सि । ततो मातरं विलोकेन्तो बुद्धमाता नाम
 लोला सुराधुत्ता न होति, कप्पसतसहस्सं पन पूरितपारमी, जातितो
 पट्टाय अखण्डपञ्चसीला ये'व होति अयं च महामाया नाम देवी एदिसी,
 अयं च मे माता भविस्सती'ति । कित्तकं पन'स्सा आयुं'ति । दसन्नं
 मासानं उपरि सत्तदिवसानी'ति पस्सि । इति इमं पञ्चमहाविलो-
 कनं विलोकेत्वा 'कालो मे मारिसा बुद्धभावाया'ति देवतानं सङ्गहं
 करोन्तो पटिञ्जं दत्वा 'गच्छथ तुम्हे'ति' ता देवता उय्योजेत्वा
 तुसितदेवताहि परिवुतो तुसितपुरे नन्दनवनं पाविसि ।

I. पटिसन्धि

७५. सब्बदेवलोकेसु हि नन्दनवनं अत्थि ये'व । तत्र नं देवता
 'इतो चुतो सुगतिं गच्छ, इतो चुतो सुगतिं गच्छा'ति पुब्बे कतकुसल-

१ गजङ्गलं. २ सललवती ; साल्लवती.

कम्मोकासं सारयमाना' विचरन्ति । सो एवं देवताहि कुसलं सारय-
 मानाहि परिवृतो तत्थ विचरन्तो चवित्वा महामायाय देविया
कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हि । तस्सा'विभावत्थं अयं अनुपुब्बी कथा ।
 तदा किर कपिलवत्थुनगरे आसाळहीनक्खत्तं घुट्टुं अहोसि । महाजनो
 नक्खत्तं कीळति । महामाया देवी पुरे पुण्णमाय सत्तमदिवसतो
पट्टाय विगतसुरापानं मालागन्धविभूतिसम्पन्नं नक्खत्तकीळं अनुभव-
माना सत्तमदिवसे पातो'व उट्टाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि
सतसहस्सानि विस्सज्जेत्वा महादानं दत्वा सब्बालङ्कारविभूसिता
वरभोजनं भुञ्जित्वा उपोसथङ्गानि अधिट्टाय अलङ्कृतपटियत्तं सिरि-
गुब्भं पविसित्वा सिरिसयने निपज्जि । निदं ओक्कममाना इमं सुपिनं
अदस—चत्तारो किर नं महाराजानो सयनेने'व सद्धि उक्खपित्वा
हिमवन्तं नेत्वा सट्ठियोजनिके मनोसिलातले सत्तयोजनिकस्स महासा-
लरुक्खस्स हेट्ठा ठपेत्वा एकमन्तं अट्टुंसु । अथ नेसं देवियो आगन्त्वा देवि
 अनोतत्तदहं नेत्वा मनुस्समलहरणत्थं नहापेत्वा दिब्बवत्थं निवासापेत्वा
 गन्धेहि विलिम्पापेत्वा दिब्बपुप्फानि पिळन्धापेत्वा ततो अविदूरे एको
 रजतपब्बतो (अत्थि), तस्स अन्तो कनकविमानं अत्थि, तत्थ
 पाचीनसीसकं दिब्बसयनं पञ्जापेत्वा निपज्जापेसुं । अथ बोधिसत्तो
 सेतवरवारणो हुत्वा ततो अविदूरे एको सुवण्णपब्बतो (अत्थि),
 तत्थ चरित्वा ततो ओरुह् रजतपब्बतं अभिरुहित्वा उत्तरदिसतो
 आगम्म रजतदामवण्णाय सोण्डाय सेतपदुमं गहेत्वा कोञ्चनादं
 नदित्वा कनकविमानं पविसित्वा मातुसयनं तिक्खत्तुं पदक्खिणं
 कत्वा दक्खिणपस्सं फालेत्वा कुच्छि पविट्टसदिसो (विय) अहोसि ।
 एवं उत्तरासाळहनक्खत्तेन पटिसन्धि गण्हि ।

७६. पुन दिवसे पबुद्धा देवी तं सुपिनं रञ्जं आरोचेसि ।
 राजा चतुसट्ठिमत्ते ग्राम्हणपामोक्खे पक्कोसापेत्वा (गोमय) हरितु-
 पलित्ताय लाजादीहि कतमङ्गलसक्काराय भूमिया महारहानि

१ सावयमाना.

आसनानि पञ्चापेत्वा तत्थ निसिन्नानं ब्राम्हणानं सप्पिमधुसक्करा-
भिसङ्खतस्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पूरेत्वा सुवण्ण-
रजतपातीहि येव पटिकुज्जेत्वा अदासि । अज्जेहि च अहत-
वत्थकपिलगाविदानादीहि ते सन्तप्पेसि । अथ नेसं सब्बकामेहि
सन्तप्पितानं सुपिनं आरोचापेत्वा 'किं भविस्सती'ति पुच्छि ।
ब्राम्हणा आहंसु—मा चिन्तयि महाराज, देविया ते कुच्छिम्हि
गम्भो पतिट्ठितो, सो च खो पुरिसगम्भो, न इत्थिगम्भो, पुत्तो
ते भविस्सति । सो सचे अगारं अज्झावसिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सचे अगारा निक्खम्म पव्वजिस्सति बुद्धो भविस्सति
लोके विवट्ठच्छदोति ।

७७. बोधिसत्तस्स पन मातुकुच्छिम्हि पटिसन्धिगण्हनक्खणे
एकप्पहारेने'व सकलदससहस्सी लोकधातु सङ्कम्पि सम्पकम्पि
सम्पवेधि । द्वित्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहेसुं । दससु चक्कवाळ-
सहस्सेसु अप्पमाणो ओभासो फरि । तस्स तं सिरिं दट्ठुकामा
विय अन्धा चक्खूनि पटिलभिसु, बधिरा सहं सुणिसु, मूगा
समालपिसु, खुज्जा उजुगत्ता अहेसुं, पङ्गुला पदसा गमनं पटिल-
भिसु, बन्धनगता सब्बसत्ता अन्दुबन्धनादीहि मुच्चिसु; सब्बनिर-
येसु अग्गी निब्बायिसु, पेत्तिविसये खुप्पिपासा वूपसमिसु, तिरच्छा-
नानं भयं ना'होसि, सब्बसत्तानं रोगो वूपसमि, सब्बसत्ता पियं-
वदा अहेसुं, मधुरेना'कारेन अस्सा हसिसु, वारणा गज्जिसु, सब्ब-
तुरियानि सकसकनिन्नादं मुच्चिसु, अधट्ठितानि येव मनुस्सानं
हत्थूपगादीनि आभरणानि विरविसु, सब्बदिसा विप्पसन्ना अहेसुं,
सत्तानं सुखं उप्पादयमानो मुदुसीतलो वातो वायि, अकालमेघो
पवस्सि, पठवितो'पि उदकं उब्भिज्जित्वा विस्सन्दि, पक्खिनो
आकासगमनं विजहिंसु, नदियो असन्दमाना अट्ठंसु, महासमुद्धे
मधुरं उदकं अहोसि, सब्बत्थकमे'व पञ्चवण्णेहि पदुमेहि सञ्छ-
न्नतलो अहोसि, थलजजलजादीनि सब्बपुप्फानि पुप्फिसु, रुक्खानं
खन्धेसु खन्धपदुमानि, साखासु साखापदुमानि, लतासु लतापदुमानि

पुष्पिसु, थले सिलातलानि भिन्दित्वा उपरु'परि सतपत्तानि हुत्वा दण्डपदुमानि नाम निक्खमिसु, आकासे ओलम्बकपदुमानि नाम निब्बत्तिसु, समन्ततो पुष्पवस्सा वस्सिसु, आकासे दिब्बतुरियानि वज्जिसु, सकलदससहस्सी लोकधातु वट्टेत्वा विस्सट्टमालागुळं विय, उप्पीळेत्वा बद्धमालाकलापो विय, अलङ्कृतपटियत्तं मालासनं विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळविजनी पुष्पधूपगन्धपरिवासिता (सुन्दर) परमसोभगप्पत्ता अहोसि ।

७८. एवं गहितपटिसन्धिकस्स बोधिसत्तस्स पटिसन्धितो पट्टाय बोधिसत्तस्स चे'व बोधिसत्तमातुया च उपद्वनिवारणत्थं खगगहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्खं गण्हसु । बोधिसत्तमातु पन पुरिसेसु रागचित्तं नु'प्पज्जि, लाभगयसग्गप्पत्ता च अहोसि, सुखिनी अकिलन्तकाया बोधिसत्तं च अन्तोकुच्छिगतं विप्पसन्नमणिरतने आवृतपण्डुसुत्तं विय पस्सति । यस्मा च बोधिसत्तेन वसित-कुच्छिनामं चेतियगब्भसदिसा, न सक्का होति अञ्जेन सत्तेन आवसितुं वा परिभुज्जितुं वा; तस्मा बोधिसत्तमाता सत्ताहजाते बोधिसत्ते कालं कत्वा तुसितपुरे निब्बत्तति । यथा च अञ्जा इत्थियो दसमासे अपत्वा'पि अतिक्कमित्वा'पि निसिन्ना'पि निपन्ना'पि विजायन्ति, न एवं बोधिसत्तमाता; सा पन बोधिसत्तं दसमासे कुच्छिना परिहरित्वा ठिता'व विजायति । अयं बोधिसत्तमातु धम्मता ।

II. जाति.

७९. महामाया'पि देवी पत्तेन तेलं विय दसमासे कुच्छिना बोधिसत्तं परिहरित्वा परिपुण्णगब्भा जातिघरं गन्तुकामा सुद्धोदन-महाराजस्स आरोचेसि-इच्छाम'हं देव कुलसन्तकं देवदहनगरं गन्तुं'ति । राजा 'साधू'ति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरा मगं समं कारेत्वा कदलिपुण्णघटधजपटाकादीहि अलङ्कारापेत्वा देविं सोवण्णसिविकाय निसीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिपापेत्वा महन्तेन परिवारेण पेसेसि । द्विन्नं पन नगरानं

अन्तरे उभयनगरवासीनम्पि लुम्बिनीवनं नाम मङ्गलसालवनं
 अत्थि । तस्मिं समये मूलतो पट्टाय याव अगगसाखा सब्बं एक-
 फालिफुल्लं अहोसि । साखन्तरेहि चे'व पुप्फन्तरेहि च पञ्चवण्ण-
 भमरगणा नानप्पकारा च सकुणसङ्घा मधुरस्सरेन विकूजन्ता
 विचरन्ति । सकलं लुम्बिनीवनं चित्तलतावनसदिसं महानुभावस्स
 रञ्जो सुसज्जितं आपानमण्डलं विय अहोसि । देविया तं दिस्वा
 सालवनकीळं कीळितुकामता (चित्तं) उदपादि । अमच्चा देविं
 गहेत्वा सालवनं पविसिंसु । सा मङ्गलसालमूलं गत्वा सालसाखं
 गण्हितुकामा अहोसि । सालसाखा सुसेदितवेत्तगं विय ओनमित्वा
 देविया हत्थपथं उपगञ्छि । सा हत्थं पसारेत्वा साखं अगगहेसि ।
 तावदे'व च'स्सा कम्मजवाता चलिंसु । अथ'स्सा साणिं परिकिख-
 पित्वा महाजनो पटिक्कमि । सालसाखं गहेत्वा तिट्ठमानाय एव'स्सा
 गव्ववुट्ठानं अहोसि । तं खणं येव चत्तारो विसुद्धचित्ता महा-
 ब्रम्हानो सुवण्णजालं आदाय सम्पत्ता । ते तेन सुवण्णजालेन
 बोधिसत्तं सम्पटिञ्चित्वा मातु पुरतो ठपेत्वा-अत्तमना देवि
 होहि, महेसक्खो ते पुत्तो उप्पन्नो'ति आहंसु ।

८०. यथा पन अञ्जो सत्ता मातुकुञ्चित्तो निक्खमन्ता
 पटिक्कूलेन असुचिना मक्खिता निक्खमन्ति, न एवं बोधिसत्तो ।
 सो पन धम्मासनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विय, निस्सेणितो
 ओतरन्तो पुरिसो विय च द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा
 ठितको'व मातुकुञ्चित्तसम्भवेन केनचि असुचिना अमक्खितो सुद्धो
 विसदो कासिकवत्थे निक्खित्तमणिरतनं विय जोतयन्तो मातु-
 कुञ्चित्तो निक्खमि । एवं सन्ते'पि बोधिसत्तस्स च बोधिसत्त-
 मातुया च सक्कारत्थं आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्वा
 बोधिसत्तस्स च मातुया च'स्स सरीरं उत्तुं गाहापेसुं । अथ नं
 सुवण्णजालेन पटिगगहेत्वा ठितानं ब्रम्हानं हत्थतो चत्तारो महा-
 राजानो मङ्गलसम्मताय सुखसम्पस्साय अजिनप्पवेणिया गण्हिंसु ;
 तेसं हत्थतो मनुस्सा दुकूलचुम्बटकेन । मनुस्सानं हत्थतो मुञ्चित्वा

प्रतिपाद्य = अन्तर

६८

पठवियं पतिट्टाय पुरत्थिमदिसं ओलोकेसि । अनेकानि चक्कवाळ-
सहस्सानि एकङ्गणानि अहेसुं । तत्थ देवमनुस्सा गन्धमालादीहि
पूजयमाना—महापुरिस, इध तुम्हेहि सदिसो अञ्जो नत्थि, कुते'त्थ
उत्तरितरो'ति आहंसु । एवं चतस्सो दिसा चतस्सो अनुदिसा च
हेट्ठा उपरी'ति दसपि दिसा अनुविलोकेत्वा अत्तना सदिसं अदिस्वा
अयं उत्तरादिसा'ति सत्तपदवीतिहारेन अगमासि महाब्रम्हुना
सेतच्छत्तं धारयमानो सुयामेन वाळवीजनि अञ्जाहि च देवताहि
सेसराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो, ततो सत्तमपदे ठितो—
अगो'हमस्मि लोकस्सा'ति आदिकं आसभि वाचं निच्छारेन्तो
सीहनादं नदि ।

८१. बोधिसत्तो हि तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्ख-
न्तमत्तो'व वाचं निच्छारेसि—महोसधत्तभावे, वेस्सन्तरत्तभावे, इमस्मि
अत्तभावे'ति । 'महोसधत्तभावे किर'स्स मातुकुच्छितो निक्खमन्त-
स्से'व सक्को देवराजा आगन्त्वा चन्दनसारं हत्थे ठपेत्वा गतो ।
सो तं मुट्ठियं कत्वा'व निक्खन्तो । अथ नं माता-ताता, किं गहेत्वा
आगतोसी'ति पुच्छि । 'ओसधं अम्मा'ति इति ओसधं गहेत्वा
आगतत्ता ओसधदारको त्वेव अस्स नामं अकंसु । तं ओसधं गहेत्वा
चाट्ठियं पक्खिपिसु । आगतागतानं अन्धबधिरादीनं तदे'व सब्ब-
रोगवूपसमाय भेसज्जं अहोसि । ततो 'महन्तं इदं ओसधं, महन्तं
इदं ओसधं'ति उप्पन्नवचनं उपादाय महोसधो त्वेव'स्स नामं जातं ।
वेस्सन्तरत्तभावे पन मातुकुच्छितो निक्खमन्तो दक्खिणहत्थं
पसारेत्वा—अत्थि नु खो अम्म किञ्चि गेहस्मि, दानं दस्सामी'
ति वदन्तो निक्खमि । अथ'स्स माता—सधने कुले निव्वत्तो'सि
ताता'ति पुत्तस्स हत्थं अत्तनो हत्थतले कत्वा सहस्सत्थविकं
ठपापेसि । इमस्मि पन अत्तभावे इमं सीहनादं नदी'ति । एवं
बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तो'व वाचं
निच्छारेसि । यथा च पटिसन्धिगगहणक्खणे जातिक्खणे'पि'स्स
बत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहंसु ।

८२. यस्मिं पन समये अम्हाकं बोधिसत्तो लुम्बिनीवने जातो तस्मिं येव समये राहुलमातादेवी, (आनन्दत्थेरो), छन्नो अमच्चो, काळुदायी अमच्चो, आजानिय्यो हत्थिराजा, कन्थको अस्सरराजा, महाबोधिरुक्खो, चतस्सो निधिकुम्भियो च जाता, तत्थ एका गावुत्पमाणा, एका अड्ढयोजनप्पमाणा, एका तिगावुत्पमाणा, एका योजनप्पमाणा गम्भीरतो पठवीपरियन्ता एव अहोसी'ति । इमे सत्त सहजाता नाम ।

८३. उभयनगरवासिनो बोधिसत्तं गहेत्वा कपिलवत्थुनगरमेव अगमंसु । तं दिवसं येव कपिलवत्थुनगरे—सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जातो, अयं कुमारो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो भविस्सती'ति तावत्तिसभवने हट्ठतुट्ठा देवसङ्घा चेलक्खेपादीनि पवत्तेन्ता कीळिसु । तस्मिं समये सुद्धोदनमहाराजस्स कुलूपको अट्ठसमापत्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्चं कत्वा दिवाविहारत्थाय तावत्तिसभवनं गन्त्वा तत्थ दिवाविहारं निसिन्नो ता देवता तथा कीळमाना दिस्वा—किं कारणा तुम्हे एवं तुट्ठमानसा कीळथ, मय्हम्पे'तं कारणं कथेथा'ति पुच्छि । देवता आहंसु—मारिस, सुद्धोदनरञ्जो पुत्तो जातो । सो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्मचक्कं पवत्तेस्सति । तस्स अनन्तं बुद्धलीळ्हं दट्ठुं धम्मञ्च सोतुं लच्छामा'ति इमिना कारणेन तुट्ठम्हा'ति ।

८४. तापसो तासं वचनं सुत्वा खिप्पं देवलोकतो ओरुह्म राजनिवेसनं पविसित्वा पञ्जत्तासने निसिन्नो—पुत्तो किर ते महाराज जातो, पस्सिस्सामि न'ति आह । राजा अलङ्कृतपटियत्तं कुमारं आहरापेत्वा तापसं वन्दापेतुं अभिहरि । बोधिसत्तस्स पादा परिवत्तित्वा तापसस्स जटासु पतिट्ठहिंसु । बोधिसत्तस्स हि तेन'त्तभावेन वन्दितव्वयुत्तको अञ्जो नाम नत्थि । सचे हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स सीसं तापसस्स पादमूले ठपेय्युं, सत्तधा अस्स मुद्धा फलेय्य । तापसो—न मे अत्तानं नासेतुं युत्त'ति

I. उद्गायासना बोधिसत्तस्स अञ्जलिं पग्गहेसि । राजा तं अच्छरियं दिस्वा अत्तना पुत्तं वन्दि । तापसो अतीते चत्ताळीसकप्पे अनागते चत्ताळीसा'ति असीतिकप्पे अनुस्सरति । बोधिसत्तस्स लक्खण-सम्पत्तिं दिस्वा-भविस्सति नु खो बुद्धो उदाहु नो'ति आवज्जित्वा उपधारेन्तो-निस्संसयं बुद्धो भविस्सती'ति जत्वा-'अच्छरियपुरि-रिसो अयं'ति सितं अकासि । ततो-अहं इमं (अच्छरियपुरिसं) बुद्धभूतं दट्ठुं लभिस्सामि नु खो नो'ति उपधारेन्तो-न लभि-स्सामि, अन्तरायेव कालं कत्वा बुद्धसतेना'पि बुद्धसहस्सेना'पि गत्वा बोधेतुं असक्कुण्ये अरूपभवे निब्बत्तिस्सामी'ति दिस्वा -एवरूपं नाम अच्छरियपुरिसं बुद्धभूतं दट्ठुं न लभिस्सामि; महती वत मे जानि भविस्सती'ति परोदि । मनुस्सा दिस्वा-अम्हाकं अय्यो इदानीं'व हसित्वा पुन रोदि । 'किन्तु खो भन्ते, अम्हाकं अय्यपुत्तस्स कोचि अन्तरायो भविस्सती'ति पुच्छिषु । 'नत्थे' तस्स अन्तरायो, निस्संसयेन बुद्धो भविस्सती'ति । 'अथ कस्मा परोदित्था'ति । 'एवरूपं पुरिसं बुद्धभूतं दट्ठुं न लभिस्सामि, महती वत मे जानि भविस्सती'ति अत्तानं अनुसोचन्तो रोदा-मी'ति आह ।

८५. ततो सो-'किन्तु खो मे ज्ञातकेसु कोचि एतं बुद्धभूतं दट्ठुं लभिस्सती'ति उपधारेन्तो अत्तनो भागिनेय्यं नाळकदारकं अहस । सो भगिनिया गेहं गत्वा-'कहं ते पुत्तो नाळको'ति ? । 'अत्थि गेहे अय्या'ति । 'पक्कोसाहि न'ति पक्कोसापेत्वा अत्तनो सन्तिकं आगतं (कुमारं) आह-तात सुद्धोदनमहाराजस्स कुले पुत्तो जातो, बुद्धङ्कुरो एस, पञ्चतिसवस्सानि अतिक्क-मित्वा बुद्धो भविस्सति, त्वं एतं दट्ठुं लभिस्ससि, अज्जे'व पब्बज्जाही'ति । सत्तासीतिकोटिघने कुले निब्बत्तो दारको-न मं मातुलो अनत्थे निय्योजेस्सती'ति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापणतो कासायानि चैव मत्तिकापत्तञ्च आहरापेत्वा केसमस्सु ओहारेत्वा

कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा—यो लोके उत्तमपुगलो तं उद्दिस्स
मय्हं पव्वज्जा'ति बोधिसत्ताभिमुखं अञ्जलिं पगग्य्ह पञ्चपतिदिठेतेन
वन्दित्वा पत्तं थविकाय पक्खिपित्वा अंसकटे ओलगेत्वा हिम-
वन्तं पविसित्वा समणधम्मं अकासि। सो परमाभिसम्बोधिं पत्तं
तथागतं उपसङ्कमित्वा नालकपटिपदं कथापेत्वा पुन हिमवन्तं
पविसित्वा अरहत्तं पत्वा उक्कट्टपटिपदं पटिपन्नो सत्ते'व मासे
आयुं पालेत्वा एकं सुवण्णपव्वतं निस्साय ठित्तको'व अनुपादि-
सेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि।

८६. बोधिसत्तम्पि खो पञ्चमदिवसे सीसं नहापेत्वा—नाम-
गहणं गण्हिस्सामा'ति राजभवनं चतुजातिकगन्धेहि विलिम्पित्वा
लाजापञ्चमकानि पुष्पानि विकिरित्वा असम्भिन्नपायासं पचापेत्वा
तिण्णं वेदानं पारगे अट्टसत्तब्राम्हणे निमन्तेत्वा राजभवने निसी-
दापेत्वा सुभोजनं भोजेत्वा महासक्कारं कत्वा—किन्तु खो भवि-
स्सती'ति लक्खणानि पटिग्गहापेसुं। तेसु

रामो धजो लक्खणो चा'पि मन्ती'।

कोण्डञ्जो' च भोजो' सुयामो सुदन्तो'।

एते तदा अट्ट अहेसुं ब्राम्हणा।

छलङ्गवा मन्तं व्याकरिंसू'ति ॥ २७५ ॥

इमे अट्ट'व ब्राम्हणा लक्खणपटिग्गाहका अहेसुं। पटिसन्धिगहण-
दिवसे सुपिनो'पि एतेहे'व पटिग्गहितो। तेसु सत्त जना द्वे अङ्गुलियो
उक्खिपित्वा द्वेधा व्याकरिंसु। 'इमेहि लक्खणेहि समन्नागतो अगारं
अज्झावसमानो राजा होति' चक्कवत्ती, पव्वज्जमानो बुद्धो' ति
सब्बं चक्कवत्तिरञ्जो सिरिविभवं आचिक्खिसु। तेसं पन सब्बदहरो'

१ जोतिमन्ति. २ यञ्जोसुभोजो ३ सुदत्तो

४ भविस्सति ५ गोत्ततो सब्बदहरो

कोण्डञ्जो नाम माणवो बोधिसत्तस्स लक्खणवरनिष्फत्ति ओलोकेत्वा
 -एतस्स अगारमज्झे ठानकारणं नत्थि, एकन्तेने'व विवट्टच्छदो
 बुद्धो भविस्सती'ति एकमे'व अङ्गुलिं उक्खिपित्वा एकंसव्याकरणं
 व्याकासि । अयं हि कता'धिकारो पुच्छिमभविकसत्तो पञ्जाय
 इतरे सत्त जने अभिभवित्वा इमेहि लक्खणेहि समन्नागतस्स
 अगारमज्झे ठानं नाम नत्थि, असंसयं बुद्धो भविस्सती'ति एकमेव
 गतिं अद्दस; तस्मा एकं अङ्गुलिं उक्खिपित्वा एवं व्याकासि ।
 अथ'स्स नामं गणहन्ता सब्वस्स अत्थसिद्धिकरत्ता सिद्धत्थो'ति
 नामं अकंसु ।

८७ अथ ते ब्राम्हणा अत्तनो अत्तनो घरानि गत्त्वा पुत्ते
 आमन्तरियिंसु-ताता अम्हे महल्लका, सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तं
 सब्वञ्जुतं पत्तं मयं सम्भावेय्याम वा नो वा । तुम्हे तस्मि
 कुमारे सब्वञ्जुतं पत्ते तस्स सासने पव्वजेय्याथा'ति । ते सत्तपि
 जना यावतायुकं ठत्वा यथाकम्मं गता, कोण्डञ्जो माणवो'व
 अरोगो अहोसि । सो, महासत्ते बुद्धिम'न्वाय महाभिनिक्खमनं
 अभिनिक्खमित्वा अनुककमेन उरुवेलं गत्त्वा-रमणीयो वत अयं
 भूमिभागो, अलं वत्ति'दं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया'ति
 चित्तं उप्पादेत्वा तत्थ वासं उपगते, महापुरिसो पव्वजितो'ति
 सुत्वा तेसं ब्राम्हणानं पुत्ते उपसङ्गमित्वा एवमा'ह-सिद्धत्थकुमारो
 किर पव्वजितो, सो निस्संसयं बुद्धो भविस्सति । सचे तुम्हाकं
 पितरो अरोगा अस्सुं अज्ज निक्खमित्वा पव्वजेय्युं । सचे तुम्हेपि
 इच्छेय्याथ, एथ, अहं तं पुरिसं अनुपव्वजिस्सामी'ति । ते सब्वे
 एकच्छन्दा भवितुं ना'सक्खिंसु । तयो जना न पव्वजिंसु, कोण्ड-
 ञ्जब्राम्हणं जेट्टकं कत्वा इतरे चत्तारो पव्वजिंसु । ते पञ्चपि
 जना पञ्चवगिया थेरा नाम जाता ।

८८. तदा पन राजा-किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पव्वजिस्सती'ति
 अमच्चे पुच्छि । अमच्चा 'चत्तारि पुब्बनिमित्तानी'ति आचिक्खिंसु ।

‘कतरञ्च कतरञ्चा’ति । ‘जराजिण्णं, व्याधितं, मतं, पञ्चजितं’ति । राजा—इतो पट्टाय एवरूपानं मम पुत्तस्स सन्तिकं उपसङ्कमितुं मा अदत्थ, मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्मं नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्सदीपपरिवारानं चतुन्नं महादीपानं इस्सारिया’धिपच्चं रज्जं कारेन्तं छत्तिसयोजनपरिमण्डलाय परिसाय परिवुत्तं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामो’ति । एवं च पन वत्वा इमेसं चतुप्पकारानं पुरिसानं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतूसु दिसासु गावुते गावुते आरक्खं ठपेसि । तं दिवसञ्च पन मङ्गलद्वाने सन्निपतितेसु असीतिया जातिकुलसहस्सेसु एकेको एकमेकं पुत्तं पटिजानि । ‘अयं बुद्धो वा होतु राजा वा, मयं एकमेकं पुत्तं दस्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणे’हे’व पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सति । सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारे’हे’व पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सती’ति । राजा’पि बोधिसत्तस्स उत्तमरूपसम्पन्ना विगतसब्बदोसा धातियो पच्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन’ महन्तेन सिरिसोभग्गेन वड्ढति ।

८९. अथे’क दिवसं रज्जो वप्पमङ्गलं नाम अहोसि । तं दिवसं सकलनगरं देवविमानं विय अलङ्करोन्ति । सब्बे दास-कम्मकरादयो अहतवत्थनिवत्था गन्धमालादिपटिमण्डिता राजकुले सन्निपतन्ति । रज्जो कम्मन्ते नङ्गलसहस्सं योजिय्यति । तस्मिं पन दिवसे ऊनं अट्टसतं नङ्गलेन सद्धि बलिवद्दरस्मियोत्तेहि रजत-परिक्खतानि’ होन्ति । रज्जो आलम्बननङ्गलं पन रत्तसुवण्ण-परिक्खतं होति । बलिवद्दानं सिङ्गा रस्मिपतोदा’पि सुवण्णपरिक्खता’व होन्ति । राजा महापरिवारेन निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्मन्तद्वाने एको जम्बुरुक्खो बहलंपलासो सन्दच्छायो’

१ परिहारेन.

२ परिक्खित्त for परिक्खत throughout the context

३ सन्तच्छायो.

अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्जपापेत्वा उपरि सुवण्णतारखचितं वितानं बन्धापेत्वा साणिपाकारेण परिविखपापेत्वा आरक्खं ठपेत्वा राजा सब्बालङ्कारं अलङ्कित्वा अमच्चगण-परिवृतो नङ्गलकरणट्टानं अगमासि । तत्थ राजा सुवण्णनङ्गलं गण्हाति, अमच्चा एकेन ऊनट्टसतं रजतनङ्गलानि कस्सका सेस-नङ्गलानि । ते तानि गहेत्वा इतो चितो च कस्सन्ति । राजा ओरतो वा पारं गच्छति पारतो वा ओरं आगच्छति । एतस्मि ठाने महासम्पत्ति होति । बोधिसत्तं परिवारेत्वा निसिन्ना धातियो -रञ्जो सम्पत्ति पस्सिस्सामा'ति अन्तोसाणितो बहिनिक्खन्ता । बोधिसत्तो इतो चितो च ओलोकेत्तो कञ्चि अदिस्वा वेगेन उट्ठाय पल्लङ्कं आभुजित्वा आनापाने परिगगहेत्वा पठमज्झानं निब्बत्तेसि । धातियो खज्जभोज्जन्तरे विचरमाना थोकं चिरायिसु । सेसरुक्खानं छाया निवत्ता, तस्स पन रुक्खस्स परिमण्डला हुत्वा अट्ठासि । धातियो-अय्यपुत्तो एको'ति वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पविसमाना बोधिसत्तं सयने पल्लङ्केन निसिन्नं तञ्च पाटिहारियं दिस्वा गन्त्वा रञ्जो आरोचेसु-देव, कुमारो एवं निसिन्नो, अञ्जेसं रुक्खानं छाया निवत्ता, जम्बुरुक्खस्स छाया परिमण्डला ठिता'ति । राजा वेगेना'गन्त्वा पाटिहारियं दिस्वा -इदं ते तात, दुतियं वन्दनं'ति पुत्तं वन्दि ।

९०. अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोळसवस्सपदेसिको^१ जातो । राजा बोधिसत्तस्स तिण्णं उत्तूनं अनुच्छविके तयो पासादे कारेसि -एकं नवभूमकं, एकं सत्तभूमकं, एकं पञ्चभूमकं, चत्ताळीस-सहस्सा च नाटकि'त्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासङ्गपरिवृतो अलङ्कतनाटकपरिवृतो निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिचारियमानो महासम्पत्ति अनुभवन्तो उत्तुवारं तेसु पासादेसु विहरति । राहुलमाता पन'स्स देवी अगगमहेसी अहोसि । तस्स एवं

१ सेसनंगलसतानि. २ वस्सुदेसिको.

महासम्पत्तिं अनुभवन्तस्स एकदिवसं जातिसङ्घस्स अब्भन्तरे अयं कथा उदपादि—सिद्धत्थो कीळापसुतो'व विचरति, न किञ्चि सिप्पं सिक्खति । सङ्गामे पच्चुपट्ठितं किं करिस्सती'ति । राजा बोधिसत्तं पक्कोसापेत्वा—तात, तव जातका—सिद्धत्थो किञ्चि सिप्पं अचिक्खित्वा कीळापसुतो'व विचरती'ति वदन्ति । एत्थ—किं पत्तकाले मज्झसी'ति । 'देव मम सिप्पं सिक्खनकिच्चं न'त्थि, नगरे मम सिप्पदस्सनत्थं भेरिं चरापेथ । इतो सत्तमे दिवसे जातकानं सिप्पं दस्सेस्सामी'ति । राजा तथा अकासि । बोधिसत्तो अक्खणवेधी वालवेधी धनुग्गहे सन्निपातापेत्वा महाजनस्स मज्झे अज्जेहि च धनुग्गहेहि असाधारणं जातकानं द्वादसविधं सिप्पं दस्सेसि । तं सरभङ्गजातके आगतनयेने'व वेदितव्वं । तदा'स्स जातिसङ्घो निक्कङ्खो अहोसि ।

९१. अथे'क दिवसं बोधिसत्तो उय्यानभूमिं गन्तुकामो सारथिं आमन्तेत्वा 'रथं योजेही'ति आह । सो 'साधू'ति पटिस्सुणित्वा महारहं उत्तमरथं सब्बालङ्कारेण अलङ्कुरित्वा कुमुदपत्तवण्णे चत्तारो मङ्गलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानसदिसं रथं अभिरूहित्वा उय्यानाभिमुखो अगमासि । देवता—सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्तं दस्सेस्सामा'ति एकं देवपुत्तं जराजिण्णं खण्डदन्तं फलितकेसं वङ्कं ओभग्गसरीरं दण्डहत्यं पवेधमानं कत्वा दस्सेसुं । तं बोधिसत्तो चे'व सारथिं च पस्सन्ति । ततो बोधिसत्तो सारथिं—सम्म को नामे'स पुरिसो ? केस 'पि'स्स न यथा अज्जेसं'ति—महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचनं सुत्वा—धिरत्थु वत भो जाति; यत्र हि नाम जातस्स जरा पज्जायिस्सती'ति संविग्गहदयो ततो पटिनिवत्तित्वा पासादमे'व अभिरूहि । राजा—किंकारणा मम पुत्तो खिप्पं पटिनिवत्ती'ति पुच्छि । 'जिण्णं पुरिसं दिस्वा देवा'ति । 'जिण्णकं दिस्वा पब्बजिस्सती'ति आहंसु । कस्मा मं नासेथ ? । सीधं पुत्तस्स नाटकानि संज्जेथ, सम्पत्तिं

अनुभवन्तो पव्वज्जाय सति न करिस्सितीति वत्वा, आरक्खं वड्ढेत्वा सब्बदिसासु अड्ढयोजने अड्ढयोजने ठपेसि ।

2. *Two in* १२. पुने'क दिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मितं व्याधितं पुरिसं दिस्वा पुरिमनयेने'व पुच्छित्वा संविग्गहदयो निवत्तित्वा पासादं अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठा वुत्तनयेने'व संविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा समन्ततो तिगावुत्पप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि । अपरं एकदिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मितं कालङ्कृतं दिस्वा पुरिमनयेने'व पुच्छित्वा संविग्गहदयो पुन निवत्तित्वा पासादं अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठा वुत्तनयेने'व संविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा 4. समन्ततो योजनप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि । अपरम्पि एकदिवसं उय्यानं गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मितं सुनिवत्थं सुपास्तं पव्वजितं दिस्वा—को नामे'सो सम्मा'ति सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धप्पादस्स अभावा पव्वजितं वा पव्वजितगुणे वा न जानाति, देवानुभावेन पन—पव्वजितो नामे'स देवा'ति वत्वा पव्वज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पव्वज्जाय रत्ति उप्पादेत्वा तं दिवसं उय्यानं अगमासि । दीघमाणका पना'हुचत्तारि निमित्तानि एकदिवसेने'व दिस्वा अगमासी'ति ।

१३. सो तत्थ दिवसभागं कीळित्वा मङ्गलपोक्खरणियं नहायित्वा अत्थंगते सुरिये मङ्गलसिलापट्टे निसीदि अत्तानं अलङ्कारापेतुकामो । अथ'स्स परिचारिकपुरिसा नानावण्णानि दुस्सानि नानप्पकारा आभरणविकतियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठसु । तस्मि खणे सक्कस्स निसिन्नासनं उण्हं अहोसि । सो—को नु खो मं इमम्हा ठाना चावेतुकामो'ति उपधारेन्तो बोधिसत्तस्स अलङ्करणकालं दिस्वा' विस्सकम्मं

१ अलङ्कारेतुकामो भत्वा

आमन्तेसि—सम्म विस्सकम्म, सिद्धत्थकुमारो अज्ज अङ्गरत्ति-
समये महाभिनिक्खमनं निक्खमिस्सति, अयम'स्स पच्छिमो
अलङ्कारो; उय्यानं गत्त्वा महापुरिसं दिब्बालङ्कारेहि अलङ्कारो-
ही'ति । सो 'साधू'ति पटिस्सुणित्वा देवतानुभावेन तं खणं येव
उपसङ्कमित्वा तस्सेव कप्पकसदिसो हुत्वा कप्पकस्स हत्थतो
वेठनदुस्सं गहेत्वा बोधिसत्तस्स सीसं वेठेसि । बोधिसत्तो हत्थ-
सम्फस्सेने'व ना'यं मनुस्सो, देवपुत्तो एसो'ति अज्जासि । वेठ-
नेने'व वेठितमत्ते सीसे मोलियं मणिरतनाकारेन दुस्ससहस्सं
अवभुग्गच्छि । पुन वेठेन्तस्स दुस्ससहस्सं'ति दसक्खत्तुं वेठेन्तस्स
दस दुस्ससहस्सानि अवभुग्गच्छिस्सु । 'सीसं खुद्दकं, दुस्सानि बहूनि,
कथं अवभुग्गतानी'ति न चिन्तेतब्बं । तेसु हि सब्बमहन्तं साल-
लतापुप्फप्पमाणं', अवसेसा हि कुतुम्बकपुप्फप्पमाणानि' अहेसुं ।
बोधिसत्तस्स सीसं किज्जक्खगवच्छित्तं विय कुय्यकपुप्फं अहोसि ।

९४. अथ'स्स सब्बालङ्कारपटिमण्डितस्स सब्बतालावचरेसु
सकानि सकानि पटिभानानि दस्सयन्तेसु, ब्राम्हणेसु जयनन्दा'ति
आदिवचनेहि सुतमङ्गलिकादीसु नानप्पकारेहि मङ्गलवचनथु-
तिघोसेहि सम्भावन्तेसु सब्बालङ्कारपटिमण्डितं रथवरं अभिरुहि ।
तस्मिं समये 'राहुलमाता पुत्तं विजाता'ति सुत्वा सुद्धोदन-
महाराजा 'पुत्तस्स मे तुट्ठि निवेदेथा'ति सासनं पहिणि ।
बोधिसत्तो तं सुत्वा 'राहुलो जातो बन्धनं जातं'ति आह । राजा
'किं मे पुत्तो अवचा'ति पुच्छित्वा तं वचनं सुत्वा, 'इतो पट्टाय
मे नत्ता राहुलकुमारो ये'व नामं होतू'ति आह ।

९५. बोधिसत्तो'पि खो रथवरं आरुह्य महन्तेन यसेन
अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगरं पाविसि । तस्मिं समये
किसागोतमी नाम खत्तियकज्जा उपरिपासादवरतलगता नगरं

१ आमलकपुप्फप्पमाणं २ कुसुम्ब for कुतुम्ब

पदक्खिणं कुरुमानस्स बोधिसत्तस्स रूपसिरिं दिस्वा पीतिसोम-
नस्सजाता इमं उदानं उदानेसि—

निब्बुता नून सा माता निब्बुतो नून सो पिता ।

निब्बुता नून सा नारी यस्सा'यं ईदिसो पती'ति ॥ २७६ ॥

बोधिसत्तो तं सुत्वा चिन्तेसि । अयं एवमा'ह—एवरूपं अत्तभावं
पस्सन्तिया मातु हृदयं निब्बायति, पितु हृदयं निब्बायति,
पजापतिया हृदयं निब्बायती'ति । कस्मिं नु खो निब्बुते हृदयं
निब्बुतं नाम होती'ति ? । अथ'स्स किलेसेसु विरत्तमानस्स
एतद'होसि—रागग्निग्निं निब्बुते निब्बुतं नाम होति, दोसग्निग्निं...
मोहग्निग्निं निब्बुते निब्बुतं नाम होति, मानेदिट्ठिआदिसु
सब्बकिलेसदरथेसु निब्बुतेसु निब्बुतं नाम होति । अयं मे
सुस्सवणं' सावेसि । अहं हि निब्बानं गवेसन्तो चरामि । अज्जे'व
मया घरावासं छड्ढेत्वा निक्खम्म पव्वजित्वा निब्बानं गवेसितुं
वट्टति । अयं इमिस्सा आचरियभागो होतू'ति कण्ठतो ओमुञ्चित्वा
किसागेतमिया सतसहस्सगघनकं मुत्ताहारं पेसेसि । सा—सिद्धत्थ-
कुमारो मयि पटिवद्धचित्तो हुत्वा पण्णाकारं पेसेसी'ति
सोमनस्सजाता अहोसि ।

९६. बोधिसत्तो'पि महन्तेन सिरिसोभगेन अत्तनो पासादं
अभिरुहित्वा सिरिसयने निपज्जि । तावदे'व नं सब्बालङ्कार-
पटिमण्डिता नच्चगीतादीसु सिक्खिता देवकञ्जा विय रूपगगप्पत्ता
इत्थियो नानातुरियानि गहेत्वा सम्परिवारयित्वा अभिरमापेन्तियो
नच्चगीतवादितानि पयोजयिंसु । बोधिसत्तो किलेसेसु विरत्त-
चित्तताय नच्चादीसु अनभिरतो मुहुत्तं निदं ओक्कमि । तापि
इत्थियो—यस्स'त्थाय मयं नच्चादीनि पयोजयाम सो निदं
उपगतो, इदानि किमत्थं किलमामा'ति गहितगहितानि तुरियानि
अज्झोत्थरित्वा निपज्जिंसु । गन्धतेलप्पदीपा' व ज्ञायन्ति ।

१ सुद्धवचनं सावेति.

९७. बोधिसत्तो पवुज्झित्वा सयनपिट्ठे पल्लङ्केन निसिन्नो
 अहस ता इत्थियो तुरियभण्डानि अवत्थरित्वा निदायन्तियो
 एकच्चा पग्घरितखेळा लालाकिलिन्नगत्ता, एकच्चा दन्ते खाद-
 न्तियो, एकच्चा काकच्छन्तियो, एकच्चा विप्पलपन्तियो, एकच्चा
 विवटमुखा, एकच्चा अपगतवत्था, पाकटवीभच्छसम्बाधट्टाना ।
 सो तासं तं विप्पकारं दिस्वा भिय्योसोमत्ताय कामेसु विरत्तो
 अहोसि । तस्स अलङ्कृतपटियत्तं सक्कभवनसदिसम्पि तं महातलं
 विप्पविद्धनानाकुणपभरितं आमकसुसानं विय उपट्ठासि; तयो
 भवा अदित्तगेहसदिसा विय खारियसु । 'उपट्ठुतं वत भो, उपस्सट्ठु
 वत भो'ति उदानं पवत्तेसि । अतिविय'स्स पव्वज्जाय चित्तं
 नमि । सो-अज्जेव मया महाभिनिक्खमनं निक्खमितुं वट्ठती'ति
 सयना वुट्ठाय द्वारसमीपं गन्त्वा 'को एत्था'ति आह । उम्मारो
 सीसं कत्वा निपन्नो छन्नो 'अहं अय्यपुत्त छन्नो'ति आह । 'अहं
 अज्ज महाभिनिक्खमनं निक्खमितुकामो, एकं मे अस्सं
 कप्पेही'ति । सो 'साधु देवा'ति अस्सभण्डकं गहेत्वा अस्ससालं
 गन्त्वा गन्धतेलप्पदीपेसु जलन्तेसु सुमनपट्टवितानस्स हेट्ठा
 रमणीये भूमिभागे ठितं कन्थकं' अस्सराजानं दिस्वा 'अज्ज
 मया इममेव कप्पेतुं वट्ठती'ति कन्थकं कप्पेसि । सो कप्पिय-
 मानो'व अज्जासि—अयं कप्पना अतिविय गाळ्हा, अज्जेसु
 दिवसेसु उय्यानकीळादिगमने' कप्पना विय न होति, मय्हं
 अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिक्खमनं निक्खमितुकामो भविस्सती'ति ।
 ततो तुट्ठमानसो महाहसितं हसि । सो सद्दो सकलनगरं पत्थरित्वा
 गच्छेय्य; देवता पन तं सद्दं निरुम्भित्वा' न कस्सचिं सोतुं
 अदंसु ।

९८. बोधिसत्तो'पि खो 'छन्नं पेसेत्वा'व पुत्तं ताव पस्सि-
 स्सामी'ति चिन्तेत्वा निसिन्नपल्लङ्कतो वुट्ठाय राहुलमाताय

१ In the Burmese edition कन्थक is throughout substituted
 for by कण्ठक. २ गमनकाले. ३ सन्निरज्झित्वा.

वसनट्टानं गन्त्वा गवभद्वारं विवरि । तस्मिं खणे अन्तोगवभे
गन्धतेल्पदीपो ज्ञायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादिनं पुष्पानं
अम्भणमत्तेन' अभिप्पकिण्णसयने पुत्तस्स मत्थके हत्थं ठपेत्वा
निदायति । बोधिसत्तो उम्मारो पादं ठपेत्वा ठितको'व ओलोकेत्वा
—सचा'हं देविया हत्थं अपनेत्वा मम पुत्तं गण्हिस्सामि देवी
पबुज्झिस्सती'ति एवं मे गमनन्तरायो भविस्सती'ति बुद्धो हुत्वा'व
आगन्त्वा पुत्तं पस्सिस्सामी'ति पासादतलतो ओतरि । यं पन
जातकट्ठकथाय 'तदा सत्ताहजातो राहुलकुमारो होती'ति वुत्तं
तं सेस'ट्ठकथासु नत्थि । तस्मा इदमेव गहेतव्वं ।

९९. एवं बोधिसत्तो पासादतला ओतरित्वा अस्ससमीपं गन्त्वा
एवमाह—तात कन्थक, त्वं अज्ज एकरत्तिं मं तारय, अहं तं
निस्साय बुद्धो हुत्वा सदेवकं लोकं तारेस्सामी'ति । ततो
उल्लङ्घित्वा कन्थकस्स पिट्ठिं अभिरुहि । कन्थको गीवातो पट्टाय
आयामेन अट्टारसहत्थो होति, तदनुच्छविकेन उब्बेधेन समन्नागतो
थामजवसम्पन्नो सब्बसेतो धोतसङ्खसदिसो । सो सचे हसेय्य
वा पादसद्दं वा करेय्य, सद्दा सकलनगरं अवत्थरेय्य । तस्मा
देवता अत्तनो आनुभावेन तस्स यथा न कोचि सुणाति एवं
हसितसद्दं सन्निरुम्भित्वा अक्कमनपदवारे हत्थतलानि उपनामेसुं ।

१००. बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्झगतो छन्नं अस्सस्स
वाल्लिं गाहापेत्वा अड्ढरत्तिसमये महाद्वारसमीपं पत्तो । तदा
पन राजा—एवं बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय नगरद्वारं
विवरित्वा निक्खमितुं न सक्खिस्सती'ति द्वीसु द्वारकवाटेसु एकेकं
पुरिससहस्सेन विवरितव्वं कारापेसि । बोधिसत्तो थामवलसम्पन्नो
हत्थिगणनाय कोटिसहस्सहत्थीनं बलं धारेति, पुरिसगणनाय
दसपुरिसकोटिसहस्सानं । सो चिन्तेसि—सचे द्वारं न अवापुरीयति
अज्ज कन्थकस्स पिट्ठे निसिन्नो'व वाल्लिं गहेत्वा ठितेन छन्नेन

सद्धिं येव कन्थकं उरुहि निप्पीळेत्वा अट्टारसहत्थुब्बेधं पाकारं
उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी'ति । छन्नो'पि चिन्तेसि-सचे द्वारं
न विवरियति अहं अय्यपुत्तं खन्धे निसीदापेत्वा कन्थकं
दक्खिणहत्थेन कुच्छियं परिक्खिपन्तो उपकच्छन्तरे कत्वा पाकारं
उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी'ति । कन्थको'पि चिन्तेसि-सचे द्वारं
न विवरियति अहं अत्तनो सामिकं पिट्ठियं यथानिसिन्नमेव
छन्नेन वाल्धिं गहेत्वा ठितेन सद्धिं येव उक्खिपित्वा पाकारं
उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी'ति । सचे द्वारं न अवापुरीयित्थ
यथा चिन्तितमे'व तीसु जनेसु अञ्जतरो सम्पादेय्य । द्वारे
अधिवत्था देवता पन द्वारं विवरि ।

१०१. तस्मिं येव खणे मारो- 'बोधिसत्तं निवत्तेस्सामी'ति
अगन्त्वा आकासे ठितो आह-मारिस मा निक्खमि, इतो ते
सत्तमे दिवसे चक्करतनं पातुभविस्सति, द्विसहस्सपरित्तदीपपरि-
वारानं चतुन्नं महादीपानं रज्जं कारेस्ससि, निवत्त मारिसा'ति
आह । 'को'सि त्वं'ति । 'अहं वसवत्ती'ति । 'मार, जानाम'हं
मय्हं चक्करतनपातुभावं । अनत्थिको'हं रज्जेन । दससहस्सी-
लोकधातुं उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामी'ति आह । मारो-इतोदानि
ते पट्टाय कामवितक्कं वा व्यापादवितक्कं वा विहिंसावितक्कं
वा चिन्तितकाले जानिस्सामी'ति ओतारापेक्खो छाया विय
अनुपगच्छन्तो अनुवन्धि ।

१०२. बोधिसत्तो'पि हत्थगतं चक्कवत्तिरज्जं खेळपिण्डं विय
अनपेक्खो छड्ढेत्वा महन्तेन सक्कारेन नगरा निक्खमित्वा आसा-
ळिहपुण्णमाय उत्तरासाळहनक्खत्ते वत्तमाने निक्खमित्वा च पुन
नगरं अपलोकेतुकामो जातो । एवं च पन'स्स चित्ते उप्पन्नमत्ते
येव-महापुरिस, न तया निवत्तित्वा ओलोकनकम्मं कतं'ति
वदमाना विय महापठवी कुलालचक्कं विय छिज्जित्वा परिवत्ति ।

१ अतिक्कमेयं

बोधिसत्तो नगराभिमुखो ठत्वा नगरं ओलोकेत्वा तस्मिं पुथवि-
 प्पदेसे कन्थकनिवत्तनचेतियट्ठानं दस्सेत्वा गन्तब्बमग्गाभिमुखं
 कन्थकं कत्वा पायासि महन्तेन सक्कारेण उळारेण सिरिसो-
 भग्गेण । तदा किर'स्स देवता पुरतो सट्ठि उक्कासहस्सानि
 धारयिंसु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो
 सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाळमुखवट्ठियं अपरिमाणा उक्का
 धारयिंसु । अपरा देवता च नागसुपण्णादयो च दिब्बेहि गन्धेहि
 मालाहि चुण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छत्तक-
 पुप्फेहि चे'व मन्दारवपुप्फेहि च धनमेघवुट्ठिकाले धाराहि विय
 नभं निरन्तरं अहोसि । दिब्बानि सङ्गीतानि पवत्तन्ति ।
 समन्ततो अट्ठ तुरियानि सट्ठि तुरियानी'ति अट्ठसट्ठि तुरियसत-
 सहस्सानि पवत्तिंसु । तेसं सहो समुद्दकुच्छियं मेघत्थनितकालो
 विय युगन्धरकुच्छियं सागरनिग्घोसकालो विय वत्तति ।

१०३. इमिना सिरिसोभग्गेण गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेने'व
 तीणि रज्जानि अतिक्कम्म तिसयोजनमत्थके अनोमं नाम
 नदीतीरं पापुणि । 'किं पन अस्सो ततो परं गन्तुं न सक्को-
 ती'ति । नो न सक्कोति । सो हि एकचक्कवाळगम्भं नाभिया
 ठितचक्कस्स नेमिवट्ठि महन्तो विय अन्तन्तेन चरित्वा पुरे
 पातरासमेव आगत्वा अत्तनो सम्पादितं भत्तं भुञ्जितुं समत्थो ।
 तदा पन देवनागसुपण्णादीहि आकासे ठत्वा ओस्सट्ठेहि गन्ध-
 मालादीहि याव ऊरुप्पदेसा सञ्छन्नं सरीरं आकड्ढित्वा गन्ध-
 मालाजटं छिन्दन्तस्स अतिप्पपञ्चो अहोसि । तस्मा तिसयोज-
 नमत्तमे'व अगमासि ।

१०४. अथ खो बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्नं पुच्छि-
 किं नाम अयं नदी'ति । 'अनोमा नाम देवा'ति । 'अम्हाकम्पि
 पव्वज्जा अनोमा नाम भविस्सती'ति पण्हिया घट्टेन्तो अस्सस्स
 सञ्जं अदासि । अस्सो उप्पतित्वा अट्ठसभवित्थाराय नदिया पारि-
 मतीरे अट्ठासि । बोधिसत्तो अस्सपिट्ठितो ओरुह्म रजतपट्टसदिसे

वालुकापुलिने ठत्वा छन्नं आमन्तेसि—सम्म छन्न, त्वं मय्हं आभ-
रणानि चेव कन्थकञ्च आदाय गच्छ, अहं पव्वजिस्सामी'ति ।
'अहं'मि देव पव्वजिस्सामी'ति । बोधिसत्तो—न लब्भा तथा
पव्वजितुं, गच्छ त्वं'ति तिव्वत्तुं पटिवाहित्वा आभरणानि चे'व
कन्थकञ्च पटिच्छापेत्वा चिन्तेसि—इमे मय्हं केसा समणसारुप्पा
न होन्ती'ति अञ्जो बोधिसत्तस्स केसे छिन्दितुं युत्तरूपो नत्थि;
ततो सयमेव खग्गेन छिन्दिस्सामी'ति दक्खिणहत्येन असिं गण्ढि-
त्वा वामहत्येन मोलिया सद्धिं चूळं गहेत्वा छिन्दि । केसा
द्वङ्गुलमत्ता हुत्वा दक्खिणतो आवट्टमाना सीसं अल्लीयिसु ।
तेसं यावजीवं तदेवप्पमाणं अहोसि, मस्सु च तदनुरूपं । पुन
केसमस्सुओहारणकिच्चं नाम नाहोसि । बोधिसत्तो सह मोलिया
चूळं गहेत्वा—सचा'हं बुद्धो भविस्सामि आकासे तिट्ठतु, नो चे
भूमियं पततू'ति अन्तळिक्खे खिपि । तं चूळामणिवेठनं योजन-
प्पमाणं ठानं गन्त्वा आकासे अट्ठासि । सक्को देवराजा दिव्व-
चक्खुना ओलोकेत्वा योजनियरतनचङ्गोटकेन सम्पटिच्छित्वा
तावतिसभवने चूळामणिचेतिथं नाम पतिट्ठापेसि—

छेत्वान मोलिं वरगन्धवासितं

वेहायसं उक्खिपि अगगपुगगलो ।

सहस्सनेत्तो सिरसा पटिग्गहि

सुवण्णचङ्गोटवरेन' वासवो'ति ॥ २७७ ॥

१०५. पुन बोधिसत्तो चिन्तेसि—इमानि कासिकवत्थानि मय्हं
न समणसारुप्पानी'ति । अथ'स्स कस्सपबुद्धकाले पुराणसहायको
घटीकारमहाब्रम्हा एकं बुद्धन्तरं जरं' अप्पत्तेन मित्तभावेन
चिन्तेसि—अज्ज मे सहायको महाभिनिक्खमनं निक्खन्तो, समण-
परिक्खारम'स्स गहेत्वा गच्छिस्सामी'ति—

तिचीवरं च पत्तो च वासी सूचि च बन्धनं ।

परिस्सावनेन अट्ठे'ते युत्तयोगस्स भिक्खुनो'ति ॥ २७८ ॥

१ चङ्गोट.

२ विनासभावं for जरं.

इमे अदृढसमणपरिक्खारे आहरित्वा अदासि । बोधिसत्तो अरहद्वजं निवासेत्वा उत्तमपव्वज्जावेसं गण्हित्वा—छन्न मम वचनेन मातापितुन्नं आरोग्यं वदेही'ति उय्योजेसि । छन्नो बोधिसत्तं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । कन्थको पन छन्नेन सद्धि मन्तयमानस्स बोधिसत्तस्स वचनं सुणन्तो ठत्वा—'न'त्थि दानि मय्हं पुन सामिनो दस्सन'ति' चक्खुपथं विजहन्तो सोकं अधिवासेतुं असक्कोन्तो हृदयेन फलितेन कालं कत्वा तावतिसभवने कन्थको नाम देवपुत्तो हुत्वा निव्वत्ति । छन्नस्स पठमं एको'व सोको अहोसि, कन्थकस्स पन कालकिरियाय दुतियेन सोकेन पीळितो रोदन्तो परिदेवन्तो नगरं अगमासि ।

१०६. बोधिसत्तो'पि पव्वजित्वा तस्मिं येव पदेसे अनुपिथं नाम अम्बवनं अत्थि, तत्थ सत्ताहं पव्वजासुखेन वीतिनामेत्वा एकदिवसेने'व तिसयोजनमगं पदसा गन्त्वा राजगहं पाविसि । पविसित्वा सपदानं पिण्डाय चरि । सकलनगरं बोधिसत्तस्स रुपदस्सनेन धनपालकेन पविट्ठराजगहं विय असुरिन्देन पविट्ठ-देवनगरं विय च सङ्खोभं अगमासि । राजपुरिसा गन्त्वा—देव एवरूपो नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नागो वा सुपण्णो वा को नामे'सो'ति न जानामा'ति आरोचेसुं । राजा पासादतले ठत्वा महापुरिसं दिस्वा अच्छरियभुतजातो पुरिसे आणापेसि—गच्छथ भणे वीमंसथ । सचे अमनुस्सो भविस्सति, नगरा निक्खमित्वा अन्तरधायिस्सति; सचे देवता भविस्सति, आकासेन गच्छिस्सति; सचे नागो भविस्सति, पठवियं निमुज्जित्वा गमिस्सति; सचे मनुस्सो भविस्सति, यथालद्धं भिक्खं परिभुज्जिस्सती'ति ।

१०७. महापुरिसोपि खो मिस्सकभत्तं संहरित्वा—अलं मे एत्तकं यापनाया'ति जत्वा पविट्ठद्वारेने'व नगरा निक्खमित्वा पण्डवपव्वतच्छायाय पुरत्था'भिमुखो निसीदित्वा आहारं परिभु-ज्जितुं आरद्धो । अथ'स्स अन्तानि विपरिवत्तित्वा मुखेन

निक्खमनाकारप्पत्तानि विय अहेसुं । ततो तेन अत्तभावेन एवरुप्पस्स आहारस्स चक्खुना'पि अदिट्ठपुब्बताय तेन पटिक्कूला-हारेन अट्ठीयमानो एवं अत्तना'व अत्तानं ओवदि-सिद्धत्थ, त्वं सुलभ-अन्नपानकुले तिवस्सिकगन्धसालिभोजनं नानगरसेहि भुञ्जनद्वाने निब्बत्तित्वा'पि एकं पसुकूलिकं दिस्वा-कदा नु खो अहम्पि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुञ्जिस्सामि, भविस्सति नु खो मे सो कालो'ति चिन्तेत्वा निक्खन्तो; इदानीं किं नामे'तं करोसी'ति । एवं अत्तना'व अत्तानं ओवदित्वा निब्बिकारो हुत्वा आहारं परिभुञ्जि ।

१०८. राजपुरिसा तं पवर्त्ति दिस्वा गन्त्वा रञ्जो आरोचेसुं । राजा दूतवचनं सुत्वा वेगेन नगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा इरियापथस्मिं येव पसीदित्वा बोधिसत्तस्स सब्बं इस्सरियं निर्यादेसि । बोधिसत्तो—मय्हं महाराज, वत्थुकामेहि वा किलेसकामेहि वा अत्थो न'त्थि । अहं परमाभिसम्बोधिं पत्थयन्तो निक्खन्तो'ति । राजा अनेकप्पकारं याचन्तो'पि तस्स चित्तं अलभित्वा—'अद्धा त्वं बुद्धो भविस्ससि; बुद्धभूतेन पन ते पठमं मम विजितं आगन्तव्व'ति' । अयमे'त्थसङ्खपो, वित्थारो पन-पब्बज्जं कित्थिस्सामि यथा पब्बजि चक्खुमा'ति इमं पब्ब-ज्जासुत्तं सद्धिं अट्ठकथाय ओलोकेत्वा वेदितव्वो ।

१०९. बोधिसत्तो'पि रञ्जो पटिञ्जं दत्वा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो आलारञ्च कालामं, उदकञ्च रामपुत्तं उपसङ्क-मित्वा समापत्तियो निब्बत्तेत्वा—'ना'यं मग्गो बोधिया'ति तम्पि समापत्तिभावनं अनलङ्कित्वा सदेवकस्स लोकस्स अत्तनो थाम-विरियसन्दस्सनत्थं महापधानं पदहितुकामो उरुवेलं गन्त्वा—रम-णीयो वता'यं भूमिभागो'ति तत्थे'व वासं उपगन्त्वा महापधानं

१ Add पटिञ्जं गण्हि.

पदहि । ते'पि खो कोण्डञ्जाप्पमुखा पञ्च पब्बजिता गामनि-
गमराजधानीसु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिसु ।
अथ नं 'छब्बस्सानि महापधानं पदहन्तं इदानी बुद्धो भविस्सति;
इदानी बुद्धो भविस्सती'ति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिप-
त्तिया' उपट्ठहमाना सन्तिकावचरा'वस्स अहेसुं ।

११०. बोधिसत्तो'पि खो—कोटिप्पत्तं दुक्करकारिकं करिस्सा-
मी'ति एकतिलतण्डुलादीहि'पि वीतिनामेसि; सब्बसो'पि आहा-
रुपच्छेदं अकासि । देवता'पि लोमकूपेहि ओजं उपसंहरमाना पटि-
क्खिपिसु । अथ'स्स ताय निराहारताय परमकसिमानप्पत्तकायस्स
सुवण्णवण्णो कायो कालवण्णो अहोसि । द्वित्तिसमहापुरिसलक्ख-
णानि पटिच्छन्नानि अहेसुं । अप्पे'कदा अप्पाणकं ज्ञानं ज्ञायन्तो
महावेदनाहि अभितुन्नो विसञ्जीभूतो चङ्कमनकोटियं पतति ।
अथ नं एकच्चा देवता 'कालङ्कतो समणो गोतमो'ति वदन्ति;
एकच्चा विहारो'वे'सो अरहतं'ति आहंसु' । तत्थ यासं कालङ्क-
तो'ति अहोसि, ता गत्त्वा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसुं—तुम्हाकं
पुत्तो कालङ्कतो'ति । 'मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालङ्कतो अहु-
त्वा'ति । 'बुद्धो भवितुं ना'सांक्खि, पधानभूमियं येव पतित्वा
कालङ्कतो'ति । इदं सुत्वा राजा—नाहं सदहामि । मम पुत्तस्स
बोधि अप्पत्वा कालकिरिया नाम नत्थी'ति पटिक्खिपि । 'कस्मा
पन राजा न सदही'ति । 'कालदेवलतापसस्स वन्दापनदिवसे जम्बु-
रुक्खमूले च पाटिहारियानं दिट्ठत्ता । पुन बोधिसत्ते सञ्जं
पटिलभित्वा उट्ठिते ता देवता आगत्त्वा 'अरोगो ते महाराज
पुत्तो'ति आरोचेन्ति । राजा 'जानाम'हं पुत्तस्स अमरणभाव'ति
वदति ।

१ वत्तपटिवत्ताय.

२ In this connection the Burmese edition gives the
following variant:—एकच्चा 'निराहारताय मुच्छितो एसो'ति' आहंसु.

१११. महसत्तस्स छब्बस्सानि दुक्करकारियं करोन्तस्स आकासे गण्ठिकरणकालो विय अहोसि । सो-अयं दुक्करकारिका नाम बोधाय' मग्गो न होती'ति ओळारिकं आहारं आहारेतुं गामनिगमेसु पिण्डाय चरित्वा आहारं आहरि । अथ'स्स द्वत्ति-समहापुरिसलक्कणानि पाकतिकानि अहेसुं । कायो सुवण्णवण्णो अहोसि । पञ्चवग्गिया भिक्खू-अयं छब्बस्सानि दुक्करकारिकं करोन्तो'पि सब्बञ्जुतं पटिविज्झितुं ना'सक्खि । इदानीं गामादिसु पिण्डाय चरित्वा ओळारिकं आहारं आहरियमानो किं सक्खि-स्सति ? । बाहुलिको एसो पधानविबभन्तो, सीसं नहायितुकामस्स उस्सावविन्दुतक्कनं विय अम्हाकं एतस्स सन्तिका विसेसतक्कनं किं नो इमिना'ति महापुरिसं पहाय अत्तनो पत्तचीवरं गहेत्वा अट्टारसयोजनमग्गं गत्वा इसिपत्तनं पविसिंसु ।

११२. तेन खो पन समयेन उरुवेलायं सेनानिनिगमे' सेनानि-कुटुम्बिकस्स गेहे निब्बत्ता सुजाता नाम दारिका वयप्पत्ता एकस्मि निग्रोधरुक्खे पत्थनं अकासि-सत्त्वे समजातिकं कुलघरं गत्वा पठमगब्भे पुत्तं लभिस्सामि, अनुसंवच्छरं ते सतसहस्स-परिच्चागेन बलिकम्मं करिस्सामी'ति । तस्सा सा पत्थना समिज्झि । सा महासत्तस्स दुक्करकारिकं करोन्तस्स छट्ठ वस्से परिपुण्णविसाखापुण्णमायं बलिकम्मं कातुकामा हुत्वा पुरेतरं येव धेनुसहस्सं लट्ठिमधुकवने चरापेत्वा तासं खीरं पञ्चधेनुसतानि पायत्वा तासं खीरं अड्ढतियानी'ति' एवं याव सोळसन्नं धेनूनं खीरं अट्ठ धेनुयो पिवन्ति ताव खीरस्स बहलतञ्च मधुरतञ्च ओजवत्तञ्च पत्थयमाना खीरपरिवत्तनं नाम अकासि । सा विसाखापुण्णमदिवसे पातो'व 'बलि कम्मं करिस्सामी'ति रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाया ता अट्ठधेनुयो दुहापेसि । वच्छका

१ बोधिया. २ सेननिगमे सेनकुटुम्बिकस्स (मरम्मपाठो).

३ अड्ढतियानि च सतानी'ति.

धेनूनं थनमूलं ना'गमंसु । थनमूले पन नवभाजने उपनीतमत्ते
 अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवत्तिसु । तं अच्छरियं दिस्वा
 सुजाता सहत्थेने'व खीरं गहेत्वा नवभाजने पक्खपित्वा सह-
 त्थेने'व अग्गि कत्वा पचितुं आरभि ।

११३. तस्मि पायासे पच्चमाने महन्तमहन्ता बुब्बुळा उट्ट-
 हित्वा दक्खिणावत्ता हुत्वा सञ्चरन्ति, एकफुसितम्पि वहि न
 पतति; उद्धनतो अप्पमत्तको'पि धूमो न उट्टहति । तस्मि
 समये चत्तारो लोकपाला आगन्त्वा उद्धने आरक्खं गण्हिसु,
 महाब्रम्हा छत्तं धारेसि; सक्को अलातानि समानेन्तो अग्गि
 जालेसि; देवता द्विसहस्सदीपपरिवारेसु चतूसु महादीपेसु देवानञ्च
 मनुस्सानञ्च उपकप्पनओजं अत्तनो देवानुभावेन दण्डकबन्धं
 मधुपटलं पीळेत्वा मधुं गण्हमाना विय संहरित्वा तत्थ पक्खिपिंसु ।
 अञ्जेसु हि कालेसु देवता कबळे कबळे ओजं पक्खिपन्ति,
 सम्बोधिदिवसे च पन परिनिव्वानदिवसे च ओजं उक्खलियं
 येव पक्खिपन्ति । सुजाता एकदिवसेनेव तत्थ अत्तनो पाकटानि
 अनेकानि अच्छरियानि दिस्वा पुण्णं दासि आमन्तेसि । 'अम्म
 पुण्णे, अज्ज अम्हाकं देवता अतिविय पसन्ना, मया एत्तके
 काले एवरुपं अच्छरियं नाम न दिट्ठपुब्बं, वेगेन गन्त्वा
 देवद्वानं पटिजग्गाही'ति । सा 'साधु अय्ये'ति तस्सा वचनं
 सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रुक्खमूलं अगमासि ।

११४. बोधिसत्तो'पि खो तस्मि रत्तिभागे पञ्चमहासुपिने
 दिस्वा परिगण्हन्तो-निस्संसयेना'हं अज्ज बुद्धो भविस्सामी'ति
 कतसन्निट्ठानो तस्सा रत्तिया अच्चयेन कतसरीरपटिजग्गानो
 भिक्खाचारकालं आगमयमानो पातो'व आगन्त्वा तस्मि रुक्खमूले
 निसीदि अत्तनो पभाय सकलं रुक्खमूलं ओभासयमानो । अथ

१ दण्डकवद्धं.

खो सा पुण्णा आगत्वा अद्दस बोधिसत्तं रुक्खमूले पाचीनलोका-
धातुं ओलोकयमानं निसिन्नं । सरीरतो च'स्स निक्खन्ताहि
पभाहि सकलरुक्खं सुवण्णवण्णं दिस्वा तस्सा एतद'होसि-अज्ज
अम्हाकं देवता रुक्खतो ओरुह सहत्थेने'व बलिकम्मं पटिच्छित्तुं
निसिन्ना मञ्जे'ति उब्बेगप्पत्ता हुत्वा वेगेन गन्त्वा सुजाताय
एतम'त्थं आरोचेसि ।

११५. सुजाता तस्सा वचनं सुत्वा'-अज्ज दानि पट्टाय मम
जेट्ठधीतुट्ठाने तिट्ठाही'ति धीतु अनुच्छविकं सब्बालङ्कारं अदासि ।
यस्मा पन बुद्धभावं पापुणनदिवसे सतसहस्सगघनिकं सुवण्णपातिं
लद्धुं वट्टति, तस्मा सा 'सुवण्णपातियं पायासं पक्खपिस्सामी'ति
चित्तं उप्पादेत्वा सतहस्सगघनिकं' नीहरापेत्वा तत्थ पायासं
पक्खपितुकामा पक्कभाजनं आवज्जेसि । सब्बो पायासो पदुमपत्ता
उदकं विय विनिवट्टेत्वा' पातियं पतिट्ठासि : एकपाति पूरमत्तो'व
अहोसि । सा तं पातिं अञ्जाय सुवण्णपातिया पटिकुज्जेत्वा
वसनेन' वेठेत्वा सब्बालङ्कारेहि अत्तभावं अलङ्कित्वा तं पातिं
अत्तनो सीसे ठपेत्वा महन्तेन आनुभावेन निग्रोधमूलं गन्त्वा
बोधिसत्तं ओलोकेत्वा 'वलवसोमनस्सजाता रुक्खदेवता'ति सञ्जाय
दिट्ठट्ठानतो पट्टाय ओनतो'नता गन्त्वा सीसतो पातिं ओतारेत्वा
विवरित्वा सुवण्णभिङ्गारेन गन्धपुप्फवासितं उदकं गहेत्वा बोधि-
सत्तं उपगन्त्वा अट्ठासि । घटीकारमहाब्रम्हुना दिन्नमत्तिकापत्तो
एत्तकं अद्धानं बोधिसत्तं अविजहित्वा तस्मिं खणे अदस्सनं गतो ।
बोधिसत्तो पत्तं अपस्सन्तो दक्खिणहत्थं पसारेत्वा उदकं सम्प-
टिच्छि । सुजाता सहेव पातिया पायासं महापुरिसस्स हत्थे
ठपेसि । महापुरिसो सुजातं ओलोकेसि । सा आकारं सल्ल-
खेत्वा-अय्य मया तुम्हाकं परिच्चत्तं गण्हित्वा यथारुचि गच्छ-
था'ति वन्दित्वा यथा मय्हं मनोरथो निफण्णो एवं तुम्हाकञ्च

१ Add : तुट्ठमानसा हुत्वा. २ Add: सुवण्णपातिं. ३ निवत्तित्वा.

४ ओदातवत्थेन.

निष्फज्जतू'ति वत्वा सतसहस्सग्घनिकाय सुवण्णपातिया पुराणपत्ते विय अनपक्खा हुत्वा पक्कामि ।

११६. बोधिसत्तो'पि खो निसिन्नट्टाना उट्ठाय रुक्खं पद-
क्खिणं कत्वा पाति आदाय नेरञ्जराय तीरं गत्वा अनेकेसं
बोधिसत्तसहस्सानं अभिसम्बुज्जनदिवसे ओतरित्वा नहानट्टानं
सुप्पतिदिठतित्थं नाम अत्थि, तस्स तीरे पाति ठपेत्वा ओतरि-
त्वा नहात्वा अनेकबुद्धसतसहस्सानं निवासनं अरहद्धजं निवासेत्वा
पुरत्था'भिमुखो निसीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एकूनपञ्जास
पिण्डे कत्वा सब्बं अप्पोदकं मधुपायासं परिभुज्जि । सो एव
हि'स्स बुद्धभूतस्स सत्तसत्ताहं बोधिमण्डे वसन्तस्स एकूनपञ्जा-
सदिवसानि आहारो अहोसि । एत्तकं कालो ने'व अञ्जो आहा-
रो अत्थि, न नहानं न मुखधोवनं, न सरीरवलञ्जो, ज्ञान-
सुखेन मग्गसुखेन फलसुखेने'व वीतिनामेसि । तं पन पायासं
परिभुज्जित्वा सुवण्णपाति गहेत्वा-सचा'हं अज्ज बुद्धो भवितुं
सक्खिस्सामि, अयं पाति पटिसोतं गच्छतु, नो चे सक्खिस्सामि
अनुसोतं गच्छतू'ति वत्वा पक्खिपि । सा सोतं छिन्दमाना नदीमज्झं
गत्वा मज्झमज्झट्टानेने'व जवसम्पन्नो अस्सो विय असीतिहत्थमत्तट्टानं
पटिसोतं गत्वा एकस्मि आवट्टे निम्मुज्जित्वा काळनागराजभवनं
गत्वा तिण्णं बुद्धानं परिभोगपातियो किळिकिळी'ति रवं कारयमाना
पहरित्वा तासं सब्बहेट्ठिमा हुत्वा अट्ठासि । काळो नागराजा
तं सद्दं सुत्वा—हिय्यो एको बुद्धो निब्बत्ति, पुन अज्ज एको
निब्बत्तो'ति अनेकेहि पदसतेहि थुतियो वदमानो अट्ठासि । तस्स
किर महापठविया एकयोजनतिगावुत्पप्पमाणं नभं पूरेत्वा आरो-
हनकालो अज्ज वा हिय्यो वा'ति सदिसो अहोसि ।

११७. बोधिसत्तो'पि नदीतीरम्हि सुपुप्फितसालवने दिवाविहारं
कत्वा सायण्हसमये पुप्फानं वण्टतो मुञ्चनकाले देवताहि अलङ्क-
तेन अट्ठसभवित्थारेन मग्गेन सीहो विय विजम्भमानो

बोधिरुक्खाभिमुखो पायासि । नागयक्खसुपण्णादयो दिव्वेहि
गन्धपुप्फादीहि पूजयिंसु । दिव्वसङ्गीतादीनि पवत्तयिंसु । दस-
सहस्सीलोकधातु एकगन्धा एकमाला एकसाधुकारा अहोसि ।
तस्मिं समये सौत्थियो' नाम तिणहारको तिणं आदाय पटिपथे
आगच्छन्तो महापुरिसस्स आकारं जत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो
अदासि ।

११८. बोधिसत्तो तिणं गहेत्वा बोधिमण्डं आरुह्य दक्खिण-
दिसाभागे उत्तराभिमुखो अट्ठासि । तस्मिं खणे दक्खिणचक्क-
वाळं ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्तं विय अहोसि; उत्तर-
चक्कवाळं उल्लङ्घित्वा उपरि भवगपत्तं विय अहोसि ।
बोधिसत्तो—इदं सम्बोधिपापुणनट्टानं न भविस्सति मञ्जे'ति
पदक्खिणं करोन्तो पच्छिमदिसाभागं गत्वा पुरत्था'भिमुखो
अट्ठासि । ततो पच्छिमचक्कवाळं ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचि-
सम्पत्तं विय अहोसि; पुरत्थिमचक्कवाळं उल्लङ्घित्वा उपरि
भवगपत्तं विय अहोसि । ठितठितट्टाने किर'स्स नेमिवट्ठि-
परियन्ते अक्कन्ते नाभिया पतिट्ठितमहासकटचक्कं विय
महापठवी ओनतु'न्नता अहोसि । बोधिसत्तो 'इमम्पि सम्बोधि-
पापुणनट्टानं न भविस्सति मञ्जे'ति पदक्खिणं करोन्तो उत्तर-
दिसाभागं गत्वा दक्खिणाभिमुखो अट्ठासि । ततो उत्तरचक्क-
वाळं ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्तं विय अहोसि, दक्खिण-
चक्कवाळं उल्लङ्घित्वा उपरि भवगपत्तं विय अहोसि । बोधिसत्तो
'इदम्पि सम्बोधिपापुणनट्टानं न भविस्सति मञ्जे'ति पदक्खिणं
करोन्तो पुरत्थिमदिसाभागं गत्वा पच्छिमा'भिमुखो अट्ठासि ।
पुरत्थिमदिसाभागे पन सब्बबुद्धानं पल्लङ्कट्टानं, तं ने'व छम्भति
न कम्पति । महासत्तो 'इदं सब्बबुद्धानं अविजहितं अचलट्टानं
किलेसपञ्जरविद्धंसनट्टानं'ति जत्वा तानि तिणानि अग्रे गहेत्वा

१ सुद्धियो.

चालेसि । तावदेव चुद्दसहत्थो पल्लङ्को अहोसि । तानि'पि खो
तिणानि तथारूपेण सण्ठानेण सण्ठहिंसु, यथारूपं सुकुसलो'पि
चित्तकारो वा पोत्थकारो वा आलिखितुम्पि समत्थो नत्थि ।
बोधिसत्तो बोधिक्खन्धं पिट्ठितो कत्वा पुरत्था'भिमुखो दळह-
मानसो हुत्वा—कामं तच्च च न्हारू च अट्ठी च अवसिस्सतु;
उपसुस्सतु सरीरे मंसलोहितं', 'न'त्वे'व सम्मासम्बोधि अप्पत्वा
इमं पल्लङ्कं भिन्दिस्सामी'ति असनिसतसन्निपातेना'पि अभेज्ज-
रूपं अपराजितपल्लङ्कं आभुजित्वा निसीदि ।

११९. तस्मिं समये मारो देवपुत्तो—सिद्धत्थकुमारो मय्हं
वसं अतिक्कमितुकामो, न दानि'स्स अतिक्कमितुं दस्सामी'ति
मारवलस्स सन्तिकं गत्वा एतम'त्थं आरोचेत्वा मारघोसनं नाम
घोसापेत्वा मारवलं आदाय निक्खमि । सा मारसेना मारस्स
पुरतो द्वादस योजनानि होति, दक्खिणतो च वामतो च द्वादस-
योजनानि, पच्छतो याव चक्कवाळपरियन्तं कत्वा ठिता, उद्धं
नवयोजनु'ब्बेधा, यस्सा उन्नदन्तिया उन्नादसद्दो योजनसहस्सतो
पट्ठाय पठवीउद्वियनसद्दो विय सुय्यति । अथ मारो देवपुत्तो
दियड्ढयोजनसतिकं गिरिमेखलं नाम हत्थि अभिरूहित्वा बाहुसहस्सं
मापेत्वा नानावुधानि अगगहेसि । अवसेसाय'पि मारपरिसाय द्वे जना
एकसदिसं आयुधं न गण्हिंसु, नानप्पकारवण्णा नानप्पकारमुखा हुत्वा
महासत्तं अज्झोत्थरमाना आगमिंसु । दससहस्सचक्कवाळे देवता
पन महासत्तस्स थुतियो वदमाना अट्ठंसु । सक्को देवराजा
विजयुत्तरसङ्गं धममानो अट्ठासि । सो किर सङ्गो वीसहत्थसतिको
होति, सकिं वातं गाहापेत्वा धमन्तो चत्तारो मासे सद्दं करित्वा
होति । महाकाळनागराजा अतिरेकपदसतेन वण्णं

१ The Burmese edition reads thus :—

कामं तच्चो च न्हारू च अट्ठी च अवसिस्सतु ।
उपसुस्सतु निस्सेसं सरीरे मंसलोहितं ॥

वदन्तो अट्टासि । महाब्रम्हा सेतच्छतं धारयमानो अट्टासि ।
मारबले पन बोधिमण्डं उपसङ्क्रमन्ते उपसङ्क्रमन्ते तेसं एको'पि
ठातुं ना'सक्खि । सम्मुखसम्मुखट्टानेने'व पलायिसु । काळो नाग-
राजा पठवियं निमुज्जित्वा पञ्चयोजनसतिकं मज्जेरिकं नागभवनं
गत्वा उभोहि हत्थेहि मुखं पिदहित्वा निपन्नो । सक्को विज-
युत्तरसङ्घं पिट्ठियं कत्वा चक्कवाळमुखवट्ठियं अट्टासि । महाब्रम्हा
सेतच्छतं चक्कवाळकोटियं ठपेत्वा ब्रम्हलोकमेव अगमासि ।
एकदेवता'पि ठातुं समत्था ना'होसि । महापुरिसो एको'व
निसीदि ।

१२०. मारो'पि अत्तनो परिसं आह—ताता सुद्धोदनपुत्तेन
सिद्धत्थेन सदिसो अज्जो पुरिसो नाम न'त्थि । मयं सम्मुखा
युद्धं दातुं न सक्खिस्साम पच्छाभागेन दस्सामा'ति । महा-
पुरिसो'पि तीणि पस्सानि ओलोकेत्वा सब्बदेवतानं पलायितत्ता
सुज्जानि अट्टस । पुन उत्तरपस्सेन मारबलं अज्झोत्थरमानं
दिस्वा—अयं एत्तको जनो मं एककं सन्धाय महन्तं वायामं
परक्कमं करोति; इमस्मि ठाने मय्हं माता वा पिता वा भाता
वा अज्जो वा को'चि जातको नत्थि; इमा पन दसपारमियो'व
मय्हं दीघरत्तं पुत्तपरिजनसदिसा'; तस्मा पारमियो'व फलकं
कत्वा पारमिसत्थेने'व पहुरित्वा अयं बलकायो मया विद्धंसेतुं
वट्ठती'ति दसपारमियो आवज्जमानो निसीदि ।

१२१. अथ मारो देवपुत्तो—एतेने'व सिद्धत्थं पलापेस्सामी'ति
वातमण्डलं समुट्ठापेसि । तं खणं येव पुरत्थिमादिभेदा वाता समुट्ठ-
हित्वा अड्डयोजनद्वियोजनतियोजनप्पमाणानि पब्बतकूटानि पदा-
ळ्ळेत्वा वनगच्छरुक्खादीनि उम्मूलेत्वा समन्ता गामनिगमे चुण्ण-
विचुण्णं कातुं समत्था'पि महापुरिसस्स पुज्जतेजेन विहतानुभावा
बोधिसत्तं पत्वा चीवरकण्णमत्तम्पि चालेतुं ना'सक्खिसु । ततो—

१ पुट for पुत्त.

उदकेन नं अज्ज्ञोत्थरित्वा मारेस्सामी'ति महावस्सं समुट्ठापेसि । तस्सा'नुभावेन उपरू'परि सतपटलसहस्सपटलादिभेदा वलाहका उट्ठित्वा वस्सिसु; वुट्ठिधारावेगेन पठवी छिद्दा अहोसि । वन-रुक्खादीनं उपरिभागेन महाओघो आगन्त्वा महासत्तस्स चीवरे उत्सावबिन्दुट्ठानमत्तम्पि तेमेतुं ना'सक्खि । ततो पासाणवस्सं समुट्ठापेसि । महन्तानि पव्वतकूटानि धूपायन्तानि पज्जलन्तानि आकासेना'गन्त्वा बोधिसत्तं पत्वा दिव्वमालागुळभावं आपज्जिसु । ततो पहरणवस्सं समुट्ठापेसि, एकतोधारा उभतोधारा असिसत्ति-खुरप्पादयो धूमायन्ता पज्जलन्ता आकासेना'गन्त्वा बोधिसत्तं पत्वा दिव्वपुष्फानि अहेसुं । ततो अङ्गारवस्सं समुट्ठापेसि । किंसुक-वण्णा अङ्गारा आकासेना'गन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले दिव्व-पुष्फानि हुत्वा विकिरिसु । ततो कुक्कुळवस्सं समुट्ठापेसि । अच्चुण्हो अग्गिवण्णो कुक्कुळो आकासेना'गन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले चन्दनचुण्णं हुत्वा निपति । ततो वालुकावस्सं समुट्ठापेसि । अत्ति-सुखुमवालुका धूपायन्ता पज्जलन्ता आकासेना'गन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले दिव्वपुष्फानि हुत्वा निपतिसु । ततो कललकस्सं समुट्ठापेसि । कललं धूपायन्तं पज्जलन्तं आकासेना'गत्वा बोधिसत्तस्स पादमूले तं दिव्वविलेपनं हुत्वा निपति । ततो-इमिना भिसेत्वा सिद्धत्थं पलापेस्सामी'ति अन्धकारं समुट्ठापेसि । तं चतुरङ्गसमन्नागतं अन्धकारं विय महातमं हुत्वा बोधिसत्तं पत्वा सुरियप्पभा विहतं विय अन्धकारं अन्तरघायि ।

१२२. एवं मारो इमाहि नवहि वातवस्सपासाणप्पहरणङ्गार-कुक्कुलवालिकाकलल'न्धकारवुट्ठीहि बोधिसत्तं पलापेतुं असक्कोन्तो -किं भणे तिट्ठथ, इमं कुमारं गण्हथ, हनथ, पलापेथा'ति परिसं आणापेत्वा सयम्पि गिरिमेखलस्स हत्थिनो खन्धे निसिन्नो चक्कायुधं आदाय बोधिसत्तं उपसङ्कमित्वा-सिद्धत्थ उट्ठाहि एतस्मा पल्लङ्का; ना'यं तुय्हं पापुणाति, मय्हं एसो पापुणाती'ति आह । महासत्तो तस्स वचनं सुत्वा अवोच-मार, नैव तया

दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो, न परमत्थपारमियो, ना'पि पञ्चमहापरिच्चागा परिच्चत्ता, न ज्ञाणत्थचरिया न लोकत्थ-चरिया न बुद्धत्थचरिया पूरिता, ना'यं पल्लङ्को तुय्हं पापुणाति मय्हे'वे'सो पापुणाती'ति । मारो कुद्धो कोधवेगं असहन्तो महापुरिसस्स चक्कायुधं विस्सज्जेसि । तं तस्स दसपारमियो आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हुत्वा अट्ठासि । तं किर खुरधारं चक्कायुधं अञ्जदा तेन कुद्धेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे थम्भे वंसकळीरे विय छिन्दन्तं गच्छति । इदानि पन तस्मिं मालावितानं हुत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा-इदानि पल्लङ्कतो वुट्ठाय पलायिस्सती'ति महन्तमहन्तानि सेलकूटानि विस्सज्जेसुं । तानि'पि महापुरिसस्स दसपारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुळभावं आपज्जित्वा भूमियं पतिसु । देवता चक्कवाळमुखवट्टियं ठिता गीवं पसारेत्वा सीसं उक्खिपित्वा-नट्ठो वत भो सिद्धत्थकुमारस्स रूपगपत्तो अत्तभावो, किन्नु खो करिस्सती'ति ओलोकेन्ति ।

१२३. ततो महापुरिसो-पूरितपारमीनं बोधिसत्तानं अभिसम्बु-ज्जनदिवसे पत्तपल्लङ्को मय्हं पापुणाती'ति वत्वा ठितं मारं आह-मार, तुय्हं दानस्स दिन्नभावे को सक्खी'ति । मारो 'इमे एत्तका सक्खि-नो'ति मारबलाभिमुखं हत्थं पसारेसि । तस्मिं खणे मारपरिसाय 'अहं सक्खी अहं सक्खी'ति पवत्तसद्दो पठवीउद्रीयनसद्दसदिसो अहोसि । अथ मारो महापुरिसं आह-सिद्धत्थ, तुय्हं दानस्स दिन्नभावे को सक्खी'ति । महापुरिसो-तुय्हं ताव दानस्स दिन्नभावे सचेतना सक्खिनो; मय्हं पन इमस्मिं ठाने सचेतनो कोचि सक्खी नाम नत्थि । तिट्ठतु ताव मे अवसेसअत्तभावेसु दिन्नदानं । वेस्सन्तरत्त-भावे पन ठत्वा मय्हं सत्तसत्तकमहादानस्स ताव दिन्नभावे अयं अचेतना'पि घनमहापठवी सक्खी'ति चीवरगम्भन्तरतो दक्खिण-हत्थं अभिनीहरित्वा-वेस्सन्तरत्तभावे ठत्वा मया सत्तसत्तकमहा-दानस्स दिन्नभावे त्वं सक्खी न सक्खी'ति महापठविया अभिमुखं

१ Add : सब्बा ता मया एव पूरिता, तस्मा.

हृत्थं पसारेसि । महापठवी 'अहं ते तदा सक्खी'ति विरवसतेन
 विरवसहस्सेन विरवसतसहस्सेन मारबलं अवत्थरमाना विय
 उन्नदि । ततो महापुरिसे 'दिन्नं ते सिद्धत्थ महादानं उत्तमदानं'
 ति वेस्सन्तरदानं सम्मसन्ते सम्मसन्ते दियड्डुयोजनसतिको गिरि-
 मेखलहत्थी जण्णुकेहि पतिट्ठासि । मारपरिसा दिसा विदिसा
 पलायि । द्वे एकमग्गेन गता नाम नत्थि । सीसाभरणानि चे'व
 निवत्थवत्थानि च पहाय सम्मुखसम्मुखदिसाहि येव पलायिसु ।

१२४. ततो देवसङ्घा पलायमानं मारबलं दिस्वा-मारस्स
 पराजयो जातो, सिद्धत्थकुमारस्स जयो, जयपूजं करिस्सामा'ति
 नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णानं, देवता देवतानं, ब्रम्हा ब्रम्हानं
 घोसेत्वा गन्धमालादिहत्था महापुरिसस्स सन्तिके बोधिपल्लङ्कं
 अगमंसु । एधं गतेसु च पन तेसु-

जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
 मारस्स च पापिमतो पराजयो ।

उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
 जयं तदा नागगणा महेसिनो ॥ २७९ ॥

जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
 मारस्स च पापिमतो पराजयो ।

उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
 सुपण्णसङ्घा'पि जयं महेसिनो ॥ २८० ॥

जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
 मारस्स च पापिमतो पराजयो ।

उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
 जयं तदा देवगणा महेसिनो ॥ २८१ ॥

जयोहि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
 मारस्स च पापिमतो पराजयो ।

उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
 जयं तदा ब्रम्हगणा'पि तादिनो'ति ॥ २८२ ॥

अवसेसा दससु चक्कवाळसहस्सेसु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना नानप्पकारा थुतियो वदमाना अटुंसु ।

॥ बोधि.

१२५. एवं धरमाने येव सुरिये' महापुरिसो मारबलं विधमेत्वा चीवरु'परि पतमानेहि बोधिरुक्खञ्जकुरेहि रत्तपवाळदलेहि विय पूजयमानो पठमे यामे पुब्बेनिवासजाणं अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे दिव्वचक्खुं विसोधेत्वा पच्छिमयामे पटिच्चसमुप्पादे जाणं ओतारेसि । अथ'स्स द्वादसपदिकं पच्चयाकारं वट्टविवट्टवसेन अनुलोमपटिलोमतो सम्मसन्तस्स सम्मसन्तस्स दससहस्सी लोकधातु उदकपरियन्तं कत्वा द्वादसक्खत्तुं सङ्कपि । महापुरिसे पन दससहस्सी-लोकधातुं उन्नादेत्वा अरुणु'ग्गमनवेलाय सब्बजुत्तजाणं पटिविज्जन्ते सकलदससहस्सी लोकधातु अलङ्कतपटियत्ता अहोसि । पाचीनचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं धजानं पटाका पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं पहरन्ति; तथा पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं पाचीनचक्कवाळमुखवट्टियं; उत्तरचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टियं; दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टियं उस्सापितानं उत्तरचक्कवाळमुखवट्टियं पहरन्ति । पठवीतले उस्सापितानं पन धजानं पटाका ब्रम्हलोकं आहच्च अटुंसु, ब्रम्हलोके बद्धानं धजानं पटाका पठवीतले पटिट्ठहिंसु । दससहस्सचक्कवाळे पुप्फपगरुक्खा पुप्फं गण्हिसु । फलपगरुक्खा फलपिण्डभारभरिता अहेसुं । खन्धेसु खन्धपदुमानि पुप्फिसु । साखासु साखापदुमानि, लतासु लतापदुमानि, आकासे ओलम्बकपदुमानि, सिलातलानि भिन्दित्वा उपरू'परि सतपत्ता हुत्वा दण्डकपदुमानि उट्ठहिंसु । दससहस्सी लोकधातु वट्टेत्वा विस्सट्ठमालागुळा विय सुसन्थतपुप्फसन्थरो विय च अहोसि । चक्कवाळन्तरेसु अट्टयोजनसहस्सलोकन्तरिका सत्तसुरियप्पभाय'पि अनोभासितपुब्बा एको'भासा अहेसुं । चतुरासीतियोजनसहस्स-

१ अनत्थगते येव सुरिये.

गम्भीरो महासमुद्रो मधुरोदको अहोसि । नदियो न'प्पवत्तिसु ।
जच्चन्धा रूपानि पस्सिसु । जातिबधिरा सद्दं सुणिसु । जातिपीठ-
सप्पिनो पदसा गच्छिसु । अन्दुबन्धनादीनि छिन्दित्वा पत्तिसु ।

१२६. एवं अपरिमाणेन सिरिविभवेन पूजियमाने अनेकप्प-
कारेसु अच्छरियधम्मेसु पातुभूतेसु सब्बञ्जुतञ्जाणं पट्ठिविज्झित्वा
सब्बबुद्धानं अविजहितं उदानं उदानेसि-

अनेकजातिसंसारं सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।

गहकारकं गवेसन्तो दुक्खा जाति पुनप्पुन ॥ २८३ ॥

गहकारक ! दिट्ठो'सि पुन गेहं न काहसि ।

सब्बा ते फासुका भग्गा गहकूटं विसङ्खतं ।

विसङ्खारगतं चित्तं तण्हानं खयमज्झगा'ति ॥ २८४ ॥

इति तुसितपुरतो पट्टाय याव अयं बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति
एत्तकं ठानं अविदूरे निदानं नामा'ति वेदितब्बं ।

१२७. सन्तिकेनिदानं पन ' भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे; ' 'वेसालियं विहरति महावने कूटागार-
सालाय'ति एवं तेसु तेसु ठानेसु विहरन्तो तस्मि तस्मि ठाने
येव लब्भती'ति वुत्तं, किञ्चा'पि एवं वुत्तं, अथ खो पन तम्पि
आदितो पट्टाय एवं वेदितब्बं । उदानं उदानेत्वा (एकपल्लङ्केन)
निसिन्नस्स हि भगवतो एतद'होसि-अहं कप्पसतसहस्साधिकानि
चत्तारि असङ्खेय्यानि इमस्स पल्लङ्कस्स कारणा सन्धाविं । एत्तकं
कालं इमस्से'व पल्लङ्कस्स कारणा अलङ्कतसीसं गीवाय छिन्द-
त्वा दिशं, सुअज्जितानि अक्खीनि हृदयमंसञ्च उब्बत्तेत्वा दिशं,
जालियकुमारसदिसा पुत्ता, कण्हाजिनकुमारीसदिसा धीतरो, मदी-
देवीसदिसा भरियायो च परेसं दासत्थाय दिन्ना । अयं मे पल्लङ्को
जयपल्लङ्को वरपल्लङ्को'व । एत्थ मे निसिन्नस्स सङ्कप्पा परिपुण्णा,
न ताव इतो वुट्ठहिस्सामी'ति अनेककोटिसतसहस्सा समापत्तियो

समापज्जन्तो सत्ताहं तत्थे'व निसीदि । यं सन्धाय वृत्तं—अथ
खो भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसीदि विमुत्तिसुखं पटिसंवेदी'ति ।

*The author's
own view*

१२८. अथे'कच्चानं देवतानं—अज्जापि नून सिद्धत्थस्स कत्तब्ब-
किच्चं अत्थि, पलङ्कस्मिं हि आलयं न विजहती'ति परि-
वितक्को उदपादि । सत्था देवतानं वितक्कं जत्वा तासं वितक्कं
वूपसमनत्थं वेहासं अब्भुगन्त्वा यमकपाटिहारियं दस्सेसि । महा-
बोधिमण्डस्मिं हि कतपाटिहारियञ्च जातिसमागमे कतपाटिहारि-
यञ्च, पाठिकपुत्तसमागमे कतपाटिहारियञ्च, सब्बं गण्डम्बरुक्खमूले
यमकपाटिहारियसदिसं अहोसि । एवं सत्था इमिना पाटिहारियेन
देवतानं वितक्कं वूपसमेत्वा पल्लङ्कतो ईसकं पाचीननिस्सिते उत्तर-
दिसाभागे ठत्वा—इमस्मिं वत मे पल्लङ्के सब्बञ्जुतञ्जाणं पटिविद्धं'ति
चत्तारि असङ्खेय्यानि कप्पसत्तसहस्सञ्च पुरितानं पारमीनं फलाधिग-
मट्टानं पल्लङ्कं अनिमिसेहि अक्खीहि ओलोकयमानो सत्ताहं वीति-
नामेसि । तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जातं । अथ पल्लङ्कस्स च
ठितट्टानस्स च अन्तरा चङ्कमं मापेत्वा पुरत्थिमपच्छिमतो आयते
रतनचङ्कमे चङ्कमन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि । तं ठानं रतनचङ्कम-
चेतियं नाम जातं । चतुत्थे पन सत्ताहे बोधितो पच्छिमूत्तर-
दिसाभागे देवता रतनघरं मापयिसु; तत्थ पल्लङ्केन निसीदित्वा
अभिधम्मपिटकं विसेसतो चे'त्थ अनन्तनयं समन्तपट्टानं विचिनन्तो
सत्ताहं वीतिनामेसि । अभिधम्मिका पनाहु—रतनघरं नाम न
रतनमयं गेहं; सत्तन्नं पन पकरणानं सम्मसितट्टानं रतनघरं'ति ।
यस्मा पने'त्थ उभो'पे'ते परियाया युज्जन्ति, तस्मा उभयम्पे'तं
गहेतब्बमेव । ततो पट्टाय पन तं ठानं रतनघरचेतियं नाम जातं ।
एवं बोधिसमीपे चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चमे
सत्ताहे बोधिखूखमूला येन अजपालनिग्रोधो तेनु'पसङ्गमि । तत्रापि
धम्मं विचिनन्तो येव विमुत्तिसुखं पटिसंवेदेन्तो निसीदि ।

१२९. तस्मिं समये मारो देवपुत्तो एत्तकं कालं अनुपब-
न्धन्तो ओतारापेक्खो'पि इमस्स किञ्चि खलितं ना'हसं,

‘अतिक्कन्तो’ दानि एस मम वसंति दोमनस्सप्पत्तो महामग्गे
 निसीदित्वा सोळस कारणानि चिन्तेन्तो भूमियं सोळसलेखा
 आकड्ढि । ‘अहं एसो विय दानपारमि न पूरेसि तेन’म्हि
 इमिना सदिसो न जातो’ति एकं लेखं कड्ढि; ‘तथा अहं एसो
 विय सीलपारमि, नेक्खम्मपारमि, पञ्ञापारमि, विरियपारमि
 खन्तिपारमि, सच्चपारमि, अधिट्ठानपारमि, मेत्तापारमि, उपेक्खा-
 पारमि न पूरेसि, तेन’म्हि इमिना सदिसो न जातो’ति
 दसमं लेखं कड्ढि; ‘अहं एसो विय असाधारणस्स इन्द्रिय-
 परोपरियञ्ञाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दसपारमियो न
 पूरेसि, तेन’म्हि इमिना सदिसो न जातो’ति एकादसमं लेखं
 कड्ढि; तथा ‘अहं एसो विय असाधारणस्स आसयानुसयञ्ञाणस्स,
 महाकरुणासमापत्तिञ्ञाणस्स, यमकपाटिहीरञ्ञाणस्स, अनावरण-
 ञ्ञाणस्स, सब्बञ्ञुतञ्ञाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दस-
 पारमियो न पूरेसि, तेन’म्हि इमिना सदिसो न जातो’ति
 सोळसमं लेखं कड्ढि; एवं इमेहि कारणेहि महामग्गे सोळसलेखा
 आकड्ढमानो निसीदि ।

१३०. तस्मिं समये तण्हा, अरती, रागा’ति तिस्सो मारधी-
 तरोपिता नो न पञ्ञायति, कहं नु खो एतरंही’ति ओलोकयमाना
 तं दोमनस्सप्पत्तं भूमिं विलिखमानं दिस्वा पितुसन्तिकं गत्वा
 कस्मा’सि तात दुक्खी दुम्मनो’ति पुच्छिंसु । ‘अम्मा अयं
 महासमणो मय्हं वसं अतिक्कन्तो, एत्तकं कालं ओलोकेन्तो
 ओतारमस्स दट्ठुं ना’सक्खि, तेन’म्हि दुक्खी दुम्मनो’ति । ‘यदि
 एवं, मा चिन्तयित्थ, मयमेतं अत्तनो वसे कत्वा आदाय आग-
 मिस्सामा’ति । ‘न सक्का अम्मा एसो केनचि वसे कातुं अचलाय
 सदाय पतिट्ठितो एसो पुरिसो’ति । ‘तात मयं इत्थियो नाम,
 इदानेव तं रागपासादीहि बन्धित्वा आनेस्साम, तुम्हे मा चिन्त-
 यित्था’ति भगवन्तं उपसङ्कमित्वा ‘पादे ते समण परिचारेमा’ति
 आहंसु । भगवा ने’व तासं वचनं मनसि अकासि, न अक्खीनि

उम्मीलेत्वा ओलोकेसि, अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तमानसो विवेकसुखञ्जे'व अनुभवन्तो निसीदि ।

*In author's
own view*

१३१. पुन मारधीतरो-उच्चावचा खो पुरिसानं अधिष्पाया, केसञ्चि कुमारिकासु पेमं होति, केसञ्चि पठमवये ठितासु, केसञ्चि पञ्चिमवये' ठितासु, यन्नून मयं नानप्पकारेहि पलो-भेय्यामा'ति १ एकमेका कुमारिवण्णादिवसेन सतं सतं अत्तभावे अभिनिम्मिनित्वा कुमारियो, अविजाता, सकिंविजाता, दुविजाता, मज्झिमित्थियो, महित्थियो च हुत्वा छक्खत्तुं भगवन्तं उप-सङ्कमित्वा 'पादे ते समण परिचारेमा'ति अहंसु । तम्पि भगवा न मनसा'कासि यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो । केचि पना'चरिया वदन्ति-ता महित्थिभावेन उपगता दिस्वा भगवा एवमे'व एता-खण्डदन्ता पलितकेसा होन्तु'ति अधिष्ठासी'ति । तं न गहेतब्बं । न हि सत्था एवरूपं अधिष्ठानं करोति । भगवा पन-अपेथ तुम्हे किं दिस्वा एवं वायमथ, न एवरूपं नाम अवीतरागादीनं पुरतो कातुं वट्टति; तथागतस्स पन रागो पहीनो दोसो पहीनो मोहो पहीनो'ति अत्तनो किलेसप्पहानं आरब्ध-

यस्स जितं ना'वजीयति जितम'स्स नो याति कोचि लोके ।
तं बुद्धम'नन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेस्सत्थ ॥ २८५ ॥

यस्स जालिनी विसत्तिका तण्हा न'त्थि कुहिञ्चि नेतवे ।
तं बुद्धम'नन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेस्सत्था'ति ॥ २८६ ॥

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे गाथा वदन्तो धम्मं कथेसि । ता 'सच्चं किर नो पिता अवोच, 'अरहं सुगतो लोके न रागेन सुवानयो'ति' आदीनि वत्वा पितुसन्तिकं अगमंसु ।

१ मज्झिमवये. २ पलोभेत्वा गण्हेय्यामा'ति.

१३२. भगवा'पि तत्थ सत्ताहं वीतिनामेत्वा मुचलिन्दमूलं
 अगमासि । तत्थ सत्ताहं वीतिनामेत्वा सत्ताहं वहलिकाय उपप-
 न्नाय सीतादिपटिवाहनत्थं मुचलिन्देन नागराजेन सत्तक्खत्तुं भोगेहि
 परिक्खित्तो असम्बाधं गन्धकुटियं विहरन्तो विय विमुत्तिसुखं
 पटिसंवेदियमानो सत्ताहं वीतिनामेवा राजायतनं उपसङ्कमि ।
 तत्था'पि विमुत्तिसुखं पटिसंवेदियमानो येव निसीदि । एत्तावता
 सत्त सत्ताहानि परिपुण्णानि । एत्थन्तरे ने'व मुखधोवनं न
 सरीरपटिजगनं न आहारकिच्चं अहोसि, ज्ञानसुखेन मग्गसुखेन
 फलसुखेने'व वीतिनामेसि । अथ'स्स तस्मिं सत्तसत्ताहमत्थके
 एकूनपञ्जासतिमे दिवसे तत्थ निसिन्नस्स मुखं धोविस्सामी'ति
 चित्तं उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटकं आहरित्वा
 अदासि । सत्था तं परिभुज्जि । तेन'स्स सरीरवलज्जं अहोसि ।
 अथ'स्स सक्को येव नागलतादन्तकटुं चेव मुखधोवनउदकञ्च
 अदासि । सत्था तं दन्तकटुं खादित्वा अनोत्तदहे उदकेन मुखं
 धोवित्वा तत्थे'व राजायतनमूले निसीदि ।

conversion of the two merchants Tapussa & Bhallika:

१३३. तस्मिं ससुये तपुस्सभल्लिका नाम द्वे वाणिजा पञ्चहि
 सकटसतेहि उक्कला जनपदा मज्झिमदेसे गच्छन्ता अत्तनो जाति-
 सालोहिताय देवताय सकटानि सन्निरुम्भित्वा' सत्थु आहार-
 सम्पादने उस्साहिता मन्थञ्च मधुपिण्डकञ्च आदाय-पटिगण्हातु
 नो भन्ते भगवा इमं आहारं अनुकम्पं उपादाया'ति सत्थारं
 उपसङ्कमित्वा अटुंसु । भगवा पायासपटिगहणदिवसे येव पत्तस्स
 अन्तरहितत्ता-न खो तथागता हत्थेसु पटिगण्हन्ति, किम्हि नु
 खो अहं पटिगण्हेय्य'ति चिन्तेसि । अथ'स्स चित्तं जत्वा चतुहि
 दिसाहि चत्तारो महाराजानो इन्दनीलमणिमये पत्ते उपनामेसुं ।
 भगवा ते पटिक्खपि । पुन मुग्गवण्णसेलमये चत्तारो पत्ते उपना-
 मेसुं । भगवा चतुन्नमि देवपुत्तानं अनुकम्पाय चत्तारो'पि पत्ते

१ सन्निरुज्झित्वा.

पटिगोहत्वा उपरू'परि ठपेत्वा 'एको होतू'ति अधिष्ठासि ।
 चत्वारो'पि मुखवट्टियं पञ्जायमानलेखा हुत्वा मज्झिमेन पमाणेन
 एकत्तं उपगमिसु । भगवा तस्मिं पञ्चधे सेलमये पत्ते आहारं
 पटिगण्हित्वा परिभुज्जित्वा अनुमोदनं अकासि । द्वे भातरो
 वाणिजा बुद्धञ्च धम्मञ्च सरणं गन्त्वा द्वेवाचसिकउपासका
 अहेसुं । अथ तेसं—एकं नो भन्ते परिचरितव्वट्टानं देथा'ति'
 वदन्तानं दक्खिणेन हत्थेन अत्तनो सीसं परामसित्वा केसधातुयो
 अदासि । ते अत्तनो नगरे ता धातुयो सुवण्णसमुगस्स अन्तो
 पक्खपित्वा चेतियं पतिट्ठापेसुं ।

१३४. सम्मासम्बुद्धो'पि खो ततो उट्ठाय पुन अजपाल-
 निग्रोधमेव गन्त्वा निग्रोधमूले निसीदि । अथ'स्स तत्थ निसिन्न-
 मत्तस्सेव अत्तना अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरत्तं पञ्चवेक्खन्तस्स
 सब्बबुद्धानं आचिण्णो 'अधिगगतो खो म्या'यं धम्मो'ति परेसं
 धम्मं अदेसेतुकम्यताकारप्पत्तो वितक्को उदपादि । अथ ब्रम्हा
 सहम्पति—नस्सति वत भो लोको, विनस्सति वत भो लोको'ति
 दसहि चक्कवाळसहस्सेहि 'सक्कसुयामसन्तुसितसुनिम्मितवसवत्ति-
 महाब्रम्हानो आदाय सत्थु सन्तिकं गन्त्वा—देसेतु भन्ते भगवा
 धम्मं, देसेतु भन्ते सुगतो धम्मं'ति आदिना नयेन धम्मदेसनं
 आयाचि । सत्था तस्स पटिञ्जं दत्त्वा—कस्स नु खो अहं पठमं
 धम्मं देसेय्यं'ति चिन्तेन्तो 'आळारो पण्डितो, सो इमं धम्मं
 खिप्पं आजानिस्सती'ति चित्तं उप्पादेत्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स
 सत्ताहकालङ्कृतभावं जत्वा उद्दकं आवज्जेसि । तस्सा'पि अभि-
 दोसकालङ्कृतभावं जत्वा—बहूपकारा खो पञ्चवगिया भिक्खू'ति
 पञ्चवगिये आरब्भ मनसिकारं कत्वा—कहन्नु खो ते एतरहि
 विहरन्ती'ति आवज्जेन्तो 'बाराणसियं इसिपतने मिगदाये'ति
 जत्वा तत्थ गन्त्वा 'धम्मचक्कं पवत्तेस्सामी'ति कतिपा'हं
 बोधिमण्डसामन्ता येव पिण्डाय चरन्तो विहरित्वा 'आसाळिह-
 पुण्णमासियं बाराणसि गमिस्सामी'ति चातुद्दसियं पञ्चूससमय

पभाताय रत्तिया कालस्से'व पत्तचीवरमादाय अट्टारसयोजनमगं
पटिपन्नो अन्तरामगो उपकं नाम आजीवकं दिस्वा तस्स अत्तनो
बुद्धभावं आचिक्खित्वा तं दिवसं येव सायण्हसमये इसिपतनं
अगमासि ।

IV. धम्मचक्रपवत्तनम्.

१३५. पञ्चवगिया थेरा तथागतं दूरतो'व आगच्छन्तं दिस्वा
—अयं आवुसो समणो गोतमो पच्चयबाहुल्लाय आवत्तित्वा
परिपुण्णकायो पीनिन्द्रियो सुवण्णवण्णो हुत्वा आगच्छति । इमस्स
अभिवादनादीनि न करिस्साम; महाकुलप्पसूतो खो पने'स
आसना'भिहारं अरहति, तेन'स्स आसनमत्तं पञ्जापेस्सामा'ति
कतिकं अकंसु । भगवा सदेवकस्स लोकस्स चित्ताचारं जानन-
समत्थेन जाणेन—किन्तु खो इमे चिन्तयिंसु'ति आवज्जित्वा
चित्तं अञ्जासि । अथ ते सब्बदेवमनुस्सेसु अनोदिस्सक-
वसेन फरणसमत्थं मेत्तचित्तं सङ्घिपित्वा ओदिस्सकवसेन मेत्त-
चित्तेन फरि । ते भगवता मेत्तचित्तेन फुट्ठा तथागते उपसङ्कमन्ते
सकाय कतिकाय सण्ठातुं असक्कोन्ता पच्चुगन्त्वा अभिवादन-
पच्चुपट्टानादीनि सब्बकिच्चाणि अकंसु; सम्मासम्बुद्धभावं पन'स्स
अजानमाना केवलं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति ।
अथ ते भगवा—मा नो भिक्खवे, तथागतं नामेन च आवुसोवादेन
च समुदाचरथ, अहं भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो'ति अत्तनो
बुद्धभावं सञ्जापेत्वा पञ्जात्ते वरबुद्धासने निसिन्नो उत्तरासाळह-
नक्खत्तयोगे वत्तमाने अट्टारसहि ब्रम्हकोटीहि परिवुतो पञ्चवगिये
थेरे आमन्तेत्वा धम्मचक्रपवत्तनमुत्तं देसेसि । तेसु अञ्जा-
कोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेण जाणं पेसेन्तो सुत्तपरियोसाने
अट्टारसहि ब्रम्हकोटीहि सिद्धिं सोत्तापत्तिफले पतिट्ठासि । सत्था
तत्थे'व वस्सं उपगन्त्वा पुन दिवसे वप्पत्थेरं ओवदन्तो विहारे
येव निसीदि । सेसा चत्तारो पिण्डाय चरिंसु । वप्पत्थेरो

१ Add: द्वादसाकारं तिपरिवट्टं छात्राणविजम्भनं अनुत्तरं ।

पुब्बहे येव सोतापत्तिफलं पापुणि । एतेने'व उपायेन पुन दिवसे
 भदियत्थेरं पुन दिवसे महानामत्थेरं, पुन दिवसे अस्सजित्थेरं'ति
 सब्बे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा, पञ्चमियं पक्खस्स पञ्चपि
 जने सन्निपातेत्वा अनत्तलक्खणसुत्तन्तं देसेसि, देसनापरियोसाने
 पञ्च'पि थेरा अरहत्तफले पतिट्ठाहिं सु । 'अथ सत्था यस्स कुल-
 पुत्तस्स उपनिस्सयं दिस्वा रत्तिभागे निव्विज्जित्वा गेहं पहाय
 निक्कन्तं 'एहि यसा'ति पक्कोसित्वा तस्मिं येव रत्तिभागे
 सोतापत्तिफले पुनदिवसे अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा 'अपरे'पि तस्स
 सहायके चतुपण्णासजने एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा अरहत्तं
 पापेसि ।

१३६. एवं लोके एकसट्ठिया अरहन्तेसु जातेसु सत्था वुत्थ-
 वस्सो पवारेत्वा 'चरथ भिक्खवे चारिकं'ति सट्ठि भिक्खू
 दिसासु पेसेत्वा सयं उरुवेलं गच्छन्तो अन्तरामगे कप्पासियवन-
 सण्डे तिस जने भद्वगियकुमारे विनेसि । तेसु सब्बपच्छिमको
 सोतापन्नो सब्बुत्तमो अनागामी अहोसि । तेपि सब्बे'एहि भिक्खु-
 भावेने'व पब्बाजेत्वा दिसासु पेसेत्वा उरुवेलं गत्वा अड्ढुड्ढानि
 पाटिहारियसहस्सानि दस्सेत्वा उरुवेलकस्सपादयो सहस्सजटिल-
 परिवारे ते भातिकजटिले विनेत्वा 'एहिभिक्षुभावेने'व पब्बाजेत्वा
 गयासीसे निसीदापेत्वा आदिच्चपरियाय देसनाय अरहत्ते पतिट्ठा-
 पेत्वा तेन अरहन्तसहस्सेन परिवुतो-विम्बिसाररञ्जो दिन्नं पटिञ्जं
 मोचेस्सामी'ति राजगहनगरूपचारे लट्ठिवनुय्यानं अगमासि ।

१३७. राजा उय्यानपालस्स सन्तिका 'सत्था आगतो'ति
 सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राम्हणगहपतिकेहि परिवुतो सत्थारं उप-
 सङ्कमित्वा चक्कविचित्ततलेसु सुवण्णपट्टवितानं विय पभासमुदयं
 विस्सज्जेन्तेसु तथागतस्स पादेसु सिरसा निपतित्वा एकम'न्तं
 निसीदि सट्ठि परिसाय । अथ खो तेसं ब्राम्हणगहपतिकानं
 एतदहोसि-किन्नु खो महासमणो उरुवेलकस्सपे ब्रम्हचरियं चरति

उदाहु उरुवेलकस्सपो महासमणे'ति । भगवा तेसं चेतसा चेतो
परिवितक्कम'ञ्जाय थेरं गाथाय अञ्जभासि-

किमे'व दिस्वा उरुवेलवासी
पहासि अग्गि किसको वदानो ।

पुच्छामि तं कस्सप एतम'त्थं
कथं पहीनं तव अग्गिहुत्तं'ति ॥ २८७ ॥

थेरो'पि भगवतो अधिप्पायं विदित्वा-

रूपे च सद्दे च अथो रसे च
कामि'त्थियो चा'भिवदन्ति यञ्जा ।

एतं मल'ति उपधीसु ञ्त्वा
तस्मा न यिट्ठे न हुते अर'ञ्ज'ति ॥ २८८ ॥

इमं गाथं वत्वा अत्तनो सावकभावप्पकासनत्थं तथागतस्स
पादपिट्ठे सीसं ठपेत्वा, 'सत्था मे भन्ते भगवा, सावको'हमस्मी'
ति वत्वा एकतालं द्वितालं तिताल'ति सत्ततालप्पमाणं सत्तक्खत्तुं
वेहासं अब्भुगन्त्वा ओरुय्ह तथागतं वन्दित्वा एकम'न्तं निसीदि ।
तं पाटिहारियं दिस्वा महाजनो-अहो महानुभावा बुद्धा, एवं
थामगतदिट्ठिको नाम अरहा'ति मञ्जमानो उरुवेलकस्सपो'पि
दिट्ठिजालं भिन्दित्वा तथागतेन दमितो'ति सत्थु गुणकथं येव
कथेसि । भगवा-ना'हं इदानि येव उरुवेलकस्सपं दमेमि, अतीते'
पि एस मया दमितो एवा'ति वत्वा इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महा-
नारदकस्सपजातकं कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मगध-
राजा एकादसहि नहुतेहि सद्धि सोतापत्तिफले पतिट्ठासि; एकं
नहुतं उपासकत्तं पटिवेदेसि । राजा सत्थुसन्तिके निसिन्नो येव
पञ्च अस्सासके पवेदेत्वा सरणं गन्त्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा
आसना बुट्ठाय भगवन्तं पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

१३८. पुन दिवसे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च अदिट्ठो, सब्बे'पि राजगहवासिनो अट्टारसकोटिसङ्घा मनुस्सा तथागतं दट्ठुकामा पातो'व राजगहतो लट्ठिवनं अगमंसु । तिगावुतमग्गो न'प्पहोसि । सकललट्ठिवनु'य्यानं निरन्तरं फुटं अहोसि । महाजनो दसबलस्स रूपगपत्तं अत्तभावं पस्सन्तो तित्ति कातुं ना'सक्खि । वण्णभूमि नामे'सा, एवरूपेसु हि ठानेसु तथागतस्स लक्खणानुब्यञ्जनादिप्पभेदा सब्बा'पि रूपकायसिरी वण्णेत्तव्वा । एवं रूपगपत्तं' दसबलस्स सरीरं पस्समानेन महाजनेन निरन्तरं फुटे उय्याने च मग्गे च एकभिक्खुस्सा'पि निक्खमनो'कासो ना'होसि । तं दिवसं किर भगवा छिन्नभत्तो भवेय्य । तं मा अहोसी'ति सक्कस्स निसिन्ना'सनं उण्हाकारं दस्सेसि । सो आवज्जमानो तं कारणं जत्वा माणवकवण्णं अभिनिम्मिनित्वा बुद्धधम्मसङ्घपटि-संयुत्तथुतियो वदमानो दसबलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओकासं कत्वा—

दन्तो दन्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तो विप्पमुत्तेहि ।
सिङ्गीनिक्खसवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥ २८९ ॥

मुत्तो मुत्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तो विप्पमुत्तेहि ।
सिङ्गीनिक्खसवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥ २९० ॥

तिण्णो तिण्णेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।
सिङ्गीनिक्खसवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥ २९१ ॥

दसवासो दसबलो दसधम्मविदू दसहि चुपेतो ।
सो दससत्परिवारो राजगहं पाविसि भगवा'ति ॥ २९२ ॥

इमाहि गाथाहि सत्थुवण्णं वदमानो पुरतो पायासि । महाजो माणवकस्स रूपसिरिं दिस्वा—अतिविय अभिरूपो अयं माणवको'

न खो पन'म्हेहि दिट्ठपुब्बो'ति चिन्तेत्वा 'कुतो अयं माणवको
कस्स वा अयं'ति आह । तं सुत्वा माणवो—

यो धीरो सब्वधि दन्तो (सुद्धो) बुद्धो अप्पटिपुग्गलो ।

अरहं सुगतो लोके तस्साहं परिचारको'ति ॥ २९३ ॥

गाथं आह । सत्था सक्केन कतोकासं मग्गं पटिपज्जित्वा भिक्खु-
सहस्सपरिवुतो राजगहं पाविसि ।

१३९. राजा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स महादानं दत्त्वा—अहं भन्ते,
तीणि रतनानि विना वत्तितुं न सक्खिस्सामि, वेलाय वा
अवेलाय वा भगवतो सन्तिकं आगमिस्सामि । लट्ठिवनुय्यानञ्च
नाम अतिदूरे, इदं पन'म्हाकं वेळुवनं नाम उय्यानं ना'तिदूरं
ना'च्चासन्नं गमनागमनसम्पन्नं बुद्धारहं सेनासनं इदं मे भगवा
पटिगण्हातू'ति सुवण्णभिङ्कारेनेव पुप्फगन्धवासितं मणिवण्णं
उदकं आदाय वेळुवनुय्यानं परिच्चजन्तो दसवलस्स हत्थे उदकं
पातेसि । तस्मिं आरामपटिग्गहणे—बुद्धसासनस्स मूलानि ओति-
ण्णानी'ति महापठवी कम्पि । जम्बुदीपस्मिं हि ठपेत्वा वेळुवनं
अञ्जं पठविं कम्पेत्वा गहितसेनासनं नाम नत्थि । तस्मिन्पणिदीपे'
पि ठपेत्वा महाविहारं अञ्जं पठविं कम्पेत्वा गहितसेनासनं नाम
नत्थि । सत्था वेळुवनारामं पटिग्गहेत्वा रञ्जो अनुमोदनं कत्वा
उठ्ठाया'सना भिक्खुसङ्घपरिवुतो वेळुवनं अगमासि ।

१४०. तस्मिं खो पन समये सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो चा'ति
द्वे परिव्वाजका राजगहं उपनिस्साय विहरन्ति अमर्तं परिये-
समाना । तेसु सारिपुत्तो अस्सजित्थेरं पिण्डाय पविट्ठ दिस्वा
पसन्नचित्तो पयिरुपासित्वा 'ये धम्मा हेतुप्पभावा'ति' गाथं सुत्वा

१ The full verse runs thus :—

ये धम्मा हेतुप्पभावा तेसं हेतुं तथागतो आह ।

तेसञ्च यो निरोधो एव'वादी महासमणो'ति ॥

सोत्तापत्तिफले पतिट्टाय अत्तनो सहायकस्स मोग्गल्लानपरिब्बाज-
कस्सा'पि तमेव गाथं अभासि । सो'पि सोत्तापत्तिफले पतिट्टहि ।
ते उभो'पि सञ्जयं ओलोकेत्वा अत्तनो परिसाय सद्धिं सत्थुसन्तिके
पब्बजिसु । तेसु महामोग्गल्लानो सत्ताहेने'व अरहत्तं पापुणि,
सारिपुत्तत्थेरो अङ्गमासेन । उभो'पि च ते सत्था अगगसावकट्टाने
ठपेसि ; सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तप्पत्तदिवसे येव सावकसन्निपातं
अकासि ।

१४१. तथागते पन तस्मिञ्जोव वेळुवनुय्याने विरहन्ते
सुद्धोदनमहाराजा-पुत्तो किर मे छब्बस्सानि दुक्करकारिकं चरित्वा
परमाभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को राजगहं निस्साय
वेळुवने विहरती'ति सुत्वा अञ्जतरं अमच्चं आमन्तेसि-एहि
भणे त्वं पुरिससहस्सपरिवारो राजगहं गत्वा मम वचनेन-पिता
वो सुद्धोदनमहाराजा दट्ठुकामो'ति वत्वा पुत्तं मे गण्हित्वा एहि'ति
आह । सो 'एवं देवा'ति रञ्जो वचनं सिरसा सम्पटिच्छित्वा
पुरिससहस्सपरिवारो खिप्पमेव सट्ठियोजनमगं गत्वा दसबलस्स
चतुपरिसमज्जे निसीदित्वा धम्मदेसनावेलाय विहारं पाविसि ।
सो 'तिट्ठतु ताव रञ्जो पहितसासनं'ति परियन्ते' ठितो सत्थु
धम्मदेसनं सुत्वा यथा ठितो'व सद्धिं पुरिससहस्सेन अरहत्तं पत्वा
पब्बज्जं याचि । भगवा 'एथ भिक्खवो'ति हत्थं पसारेसि ।
सब्बे तं खणं येव इद्धिमयपत्तचीवरधरा सट्ठिवस्सत्थेरा' विय
अहेसुं । अरहत्तं पत्तकालतो पट्टाय पन 'अरिया नाम मज्झत्ता'
व होन्ती'ति रञ्जो पहितसासनं दसबलस्स न कथेसि' । राजा
'नेव भगवा न गतको आगच्छति न सासनं सूयती'ति 'एहि
भणे त्वं गच्छा'ति तेने'व नियामेन अञ्जं अमच्चं पेसेसि ।
सो'पि गत्वा पुरिमनयेने'व सद्धिं परिसाय अरहत्तं पत्वा तुण्ही

१ परिसन्ते. २ वस्ससत्तिकत्थेरा. ३ The Burmese edition
adds the following :—तुण्हीभावेन निसीदि ।

अहोसि । राजा एतेने'व नियामेन पुरिससहस्सपरिवारेने'व
अमच्च पेसेसि । सब्बे अत्तनो किच्चं निट्ठपेत्वा तुण्हीभूता तत्थे'व
विहरिसु ।

१४२. राजा सासनमत्तम्पि आहरित्वा आचिक्खन्तं अलभित्वा
चिन्तेसि—एत्तका जना मयि सिनेहभावेन सासनमत्तम्पि न पच्चा-
हरिसु, को नु खो मम वचनं करिस्सती'ति सब्बराजवलं ओलो-
केत्तो काळुदायिं अदस । सो किर रञ्जो सब्बत्थसाधको
अमच्चो अब्भन्तरिको अतिविस्सासिको बोधिसत्तेन सद्धिं एकदिवसे
जातो सहपंसुकीळितो सहायो । अथ नं राजा आमन्तेसि—तात
काळुदायि, अहं मम पुत्तं पस्सितुकामो नव पुरिससहस्सानि
पेसेसि; एकपुरिसो'पि आगन्त्वा सासनमत्तं आरोचेन्तो'पि नत्थि ।
दुज्जानो खो पन जीवितन्तरायो, अहं जीवमानो'व पुत्तं दट्ठुं
इच्छामि, सविक्खस्ससि नु खो मे पुत्तं दस्सेतु'ति । 'सविक्खस्सामि
देव, सचे पब्बजितुं लभिस्सामी'ति । 'तात त्वं पब्बजित्वा वा
अपब्बजित्वा वा मय्हं पुत्तं दस्सेही'ति । 'सो साधु देवा'ति
रञ्जो सासनं आदाय राजगहं गन्त्वा सत्थुधम्मदेसनावेलाय
परिसपरियन्ते ठितो धम्मं सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफलं पत्वा
एहिभिक्षुभावे पतिट्ठासि ।

१४३. सत्था बुद्धो हुत्वा पठमं अन्तोवस्सं इसिपतने वसित्वा
वुत्थवस्सो पवारत्वा, उरुवेलं गन्त्वा तत्थ तयो मासे वसन्तो
तेभातिकजटिले विनेत्वा, भिक्षुसहस्सपरिवारो फुस्समासपुण्णमांय
राजगहं गन्त्वा द्वे मासे वसि । एत्तावता बाराणसितो निक्ख-
न्तस्स पञ्च मासा जाता, सकलो हेमन्तो अतिक्कन्तो, काळु-
दायित्थेरस्स आगतदिवसतो' सत्तट्ठदिवसा वीतिवत्ता । सो
फग्गुणिपुण्णमासियं चिन्तेसि—अतिक्कन्तो हेमन्तो वसन्तसमयो

१ Add पट्ठाय सत्तमे दिवसे वीतिवत्ते.

अनुप्पत्तो, मनुस्सेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुखसम्मुखद्वाने
मग्गा दिन्ना हरिततिणसञ्छन्ना पठवी । सुपुप्फिता वनसण्डा,
पटिपज्जनक्खमा मग्गा, कालो दसवलस्स जातिसङ्गहं कातुं'ति ।
अथ भगवन्तं उपसङ्कमित्वा—

अङ्गारिनो दानि दुमा भदन्ते
फलेसिनो छदनं विप्पहाय ।

ते अच्चिमन्तो'व पभासयन्ति
समयो महावीर भगी रसानं' ॥ २९४ ॥

ना'तिसीतं ना'तिउण्हं ना'तिदुम्भिक्खच्छातकं ।
सद्दला हरिता भूमि एस कालो महामुनी'ति ॥ २९५ ॥

सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसवलस्स कुलनगरं गमनत्थाय गमन-
वण्णं वण्णेसि । अथ नं सत्था 'किन्नु खो उदायि मधुरस्सरेन
गमनवण्णं वण्णेसी'ति आह । 'भन्ते तुम्हाकं पिता सुद्धोदनमहा-
राजा तुम्हे पस्सितुकामो, करोथ जातकानं सङ्गहं'ति । 'साधु
उदायि, करिस्सामि जातकानं सङ्गहं । भिक्खुसङ्घस्स आरो-
चेहि, गमिकवत्तं पूरेस्सन्ती'ति । 'साधु भन्ते'ति थेरो आरोचेसि ।
भगवा अङ्गमगधवासीनं कुलपुत्तानं दसहि सहस्सेहि कपिलवत्थु-
वासीनं दसहि सहस्सेही'ति सञ्चेहे'व वीसतिसहस्सेहि खीणासव-
भिक्खूहि परिवुतो राजगहा निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजनं
गच्छति । 'राजगहतो सट्ठियोजनं कपिलवत्थुं द्वीहि मासेहि
पापुणिस्सामी'ति अतुरितचारिकं पक्कामि ।

१४४. थेरो'पि 'भगवतो निक्खन्तभावं रज्जो आरोचेस्सामी'ति
वैहासं अब्भुगन्त्वा रज्जो निवेसने पातुरहोसि । राजा थेरं दिस्वा
तुट्ठचित्तो महारहे पल्लङ्के निसीदापेत्वा अत्तनो पटियादितस्स'

१ समयो महावीर अङ्गीरसानं. २ सम्पादितस्स.

नानगरसभोजनस्स पत्तं पूरेत्वा अदासि । थेरो उट्ठाय गमना-
 कारं दस्सेसि । 'निसीदित्वा भुञ्जथा'ति । सत्थु सन्तिकं गन्त्वा
 'भुञ्जिस्सामि महाराजा'ति 'कहं पन सत्था'ति वीसतिभिक्षु-
 सहस्सपरिवारो तुम्हाकं दस्सनत्थाय चारिकं निक्खन्तो महाराजा-
 'ति । राजा तुट्ठमानसो आह-तुम्हे इमं परिभुञ्जित्वा याव
 मम पुत्तो इमं नगरं पापुणाति ताव'स्स इतो'व पिण्डपातं
 पटिहरथा'ति । थेरो अधिवासेसि । राजा थेरं परिविसित्वा पत्तं
 गन्धचुण्णेन उब्बट्टेत्वा उत्तमभोजनस्स पूरेत्वा 'तथागतस्स देथा'ति
 थेरस्स हत्थे पतिट्ठापेसि । थेरो सब्बेसं पस्सन्तानं येव पत्तं
 आकासे खिपित्वा सयम्पि वेहासं अब्भुगन्त्वा पिण्डपातं आह-
 रित्वा सत्थुहत्थे ठपेसि । सत्था तं परिभुञ्जि । एतेनु'पायेन थेरो
 दिवसे दिवसे आहरि । सत्था'पि अन्तरामग्गे रञ्जो येव पिण्डपातं
 परिभुञ्जि । थेरो'पि भत्तकिच्चावसाने दिवसे दिवसे 'अज्ज
 एत्तकं भगवा आगतो, अज्ज एत्तकं'ति बुद्धगुणपटिसंयुत्ताय च
 कथाय सकलराजकुलं सत्थुदस्सनं विना येव सत्थरि सञ्जात-
 प्पसादं अकासि । तेने'व तं भगवा-एतदग्गं भिक्षवे, मम साव-
 कानं भिक्षूनं कुलप्पसादकानं यदिदं काळुदायी'ति एतदग्गे
 ठपेसि ।

१४५. साकियापि खो अनुप्पत्ते भगवति-अम्हाकं जाति-
 सेट्ठं पस्सिस्सामा'ति सन्निपतित्वा-भगवतो वसनट्ठानं वीमंसमाना
 निग्रोधसक्कस्स आरामो रमणीयो'ति सल्लक्खेत्वा तत्थ सब्बं
 पटिजगनविधिं कारेत्वा गन्धपुप्फहत्था पच्चुग्गमनं करोन्ता
 सब्बालङ्कारपटिमण्डिते दहरदहरे नगरदारके च दारिकायो च
 पठमं पर्हिणिसु, ततो राजकुमारे च तेसं अनन्तरा सामं गन्ध-
 पुप्फचुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्तं गहेत्वा निग्रोधारामे'व
 अगमंसु । तत्र भगवा वीसतिसहस्सखीणासवपरिवृतो पञ्चात्तवर-
 बुद्धासने निसीदि ।

सत्त्वः

१४६. साकिया नाम मानजातिका मानत्थद्धा । ते-सिद्धत्थ-कुमारो अम्हेहि दहरतरो अम्हाकं कनिट्ठो, भागिनेय्यो, पुत्तो, नत्ता'ति चिन्तेत्वा दहरदहरे राजकुमारे आहंसु-तुम्हे वन्दथ, मयं तुम्हाकं पिट्ठितो निसीदिस्सामा'ति । तेसु एवं (अवन्दित्वा) निसिन्नेसु भगवा तेसं अज्झासयं ओलोकेत्वा-न मं ज्ञातयो वन्दन्ति; हन्द दानि ते वन्दापेस्सामी'ति अभिञ्जापादक-
(चतुत्थ) ज्ञानं समापज्जित्वा ततो उट्ठाया आकासं अब्भुगन्त्वा तेसं सीसे पादपंसुं ओकिरमानो विय गण्डम्बरुक्खमूले यमक-पाटिहारियसदिसं पाटिहारियं अकासि । राजा तं अच्छरियं दिस्वा आह-भगवा, तुम्हाकं जातदिवसे काळदेवलस्स वन्दनत्थं उपनीतानं पादे वो परिवत्तित्वा ब्राम्हणस्स मत्थके पतिट्ठिते दिस्वा'पि अहं तुम्हे वन्दि, अयं मे पठमवन्दना । वप्पमङ्गल-दिवसे जम्बुच्छायाय सिरिसयने निसिन्नानं वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तनं दिस्वा'पि पादे वन्दि, अयं मे दुतियवन्दना । इदानी इमं अदिट्ठपुब्बं पाटिहारियं दिस्वा'पि तुम्हाकं पादे वन्दामि, अयं मे ततियवन्दना'ति । रज्जो पन वन्दिते भगवन्तं अवन्दित्वा ठातुं समत्थो नाम एको साकियो'पि ना'होसि; सब्बे वन्दिसु येव । इति भगवा ज्ञातके वन्दापेत्वा आकासतो ओतरित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि ।

१४७. निसिन्ने भगवति सिखाप्पत्तो जातिसमागमो अहोसि । सब्बे एकगचित्ता हुत्वा निसीदिसु । ततो महामेघो पोक्खरवस्सं वस्सि, तम्बवण्णं उदकं हेट्ठा विरवन्तं गच्छति, तेमितुकामो'व तेमेति, अतेमितुकामस्स सरीरे बिन्दुमत्तो'पि न पतति । तं दिस्वा सब्बे अच्छरियब्भुतचित्ता जाता 'अहो अच्छरियं, अहो अब्भुतं'ति कथं समुट्ठापेसुं । सत्था-न इदाने'व मय्हं जातिसमागमे पोक्खर-वस्सं वस्सति, अतीते'पि वस्सी'ति इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया वेस्सन्तरजातकं कथेसि । धम्मदेसनं सुत्वा सब्बे उट्ठाया वन्दित्वा

पक्कमिसु । एको'पि राजा वा राजमहामत्तो वा—स्वे अम्हाकं भिक्खं गण्हा'ति वत्वा गतो नाम नत्थि ।

१४८. सत्था पुनदिवसे वीसतिभिक्खुसहस्सपरिवुतो कपिल-
वत्थुं पिण्डाय पाविसि । तं न कोचि गत्त्वा निमन्तेसि वा पत्तं
वा अगगहेसि । भगवा इन्दस्खीले ठितो'व आवज्जेसि—कथं नु खो
पुब्बबुद्धा कुलनगरे पिण्डाय चरिसु, किं उप्पटिपाटिया इस्सर-
जनानं घरानि अगमंसु, उदाहु सपदानचारिकञ्चरिसू'ति । ततो
एकबुद्धस्सा'पि उप्पटिपाटिया गमनं अदिस्वा 'मया'पि दानि
अयमे'व वंसो अयं मे पवेणी पगगहेतव्वा, आयतिञ्च मे सावका'-
पि ममञ्जो'व अनुसिक्खन्ता पिण्डचारिकवत्तं परिपूरेस्सन्ती'ति
कोटियं निविट्ठगेहतो पट्टाय सपदानं पिण्डाय चरि । 'अय्यो किर
सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरती'ति द्विभूमकतिभूमकादिसु पासादेसु
सीहपञ्जरं विवरित्वा महाजनो दस्सनव्यावटो अहोसि ।

१४९. राहुलमाता'पि देवी 'अय्यपुत्तो किर इमस्मिं येव नगरे
महन्तेन राजानुभावेन सुवण्णसिविकादीहि विचरित्वा इदानि
केसमस्सु ओहारेत्वा कासायवत्थवसनो' पिण्डाय चरति, सोभति
नु खो'ति सीहपञ्जरं विवरित्वा ओलोकयमाना भगवन्तं नाना-
विरागसमुज्जलाय सरीरप्पभाय नगरवीथियो ओभासेत्वा
व्यामप्पभापरिक्खेपसमुपगूळहाय' असीतिअनुव्यञ्जनावभासिताय
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणपटिमण्डिताय अनोपमाय बुद्धसिरिया
विरोचमानं दिस्वा उण्हीसतो पट्टाय यावपादतला—

सिनिद्धनीलमुदुकुञ्चितकेसो सुरियनिम्मलतलाभिललाटो ।
युत्ततुङ्गमुदुकायतनासो रंसिजालविततो नरसीहो ॥ २९६ ॥

१ The Burmese edition adds कपालहत्थो. २ समङ्गीभूताय
for समुपगूहाय.

चक्रवरङ्कितरत्तसुपादो^१ लक्षणमण्डितआयतपण्डि ।
 चामरिहृत्थविभूसितपण्डो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ २९७ ॥
 सक्यकुमारो वरदो सुखुमालो लक्षणविचित्तपसन्नसरीरो ।
 लोकहिताय आगतो नरवीरो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ २९८ ॥
 आयतयुत्तसुसण्ठितसोतो गोपखुमो अभिनीलनेत्तो ।
 इन्दधनुअभिनीलभमुको एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ २९९ ॥
 पुण्णचन्दनिको मुखवण्णो देवनरानं पियो नरनागो ।
 मत्तगजिन्दविलासितगामी एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ ३०० ॥
 सिनिद्धसुगम्भीरमञ्जुघोसो हिङ्गुलवण्णरत्तसुजिह्वो ।
 वीसतिवीसतिसेतसुदन्तो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ ३०१ ॥
 खत्तियसम्भवअगकुलिन्दो देवमनुस्सनमस्सितपादो ।
 सीलसमाधिपतिट्टितचित्तो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ ३०२ ॥
 वट्टसुवट्टसुसण्ठितगीवो सीहहनु मिगराजसरीरो ।
 कञ्चनसुच्छविउत्तमवण्णो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ ३०३ ॥
 अञ्जनसमवण्णसुनीलकेसो कञ्चनपट्टविसुद्धनलाटो ।
 ओसधिपण्डरसुद्धसुउण्णो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो ॥ ३०४ ॥
 गच्छन्तो नीलपथे विय चन्दो तारागणपरिवट्टितरूपो ।
 सावकमज्झगतो समणिन्दो एस हि तुय्हं पिता नरसीहो^२ति ॥ ३०५ ॥
 एवमादिकाहि दसहि नरसीहगाथाहि नाम अभित्थवित्वा-अय्य
 तुम्हाकं पुत्तो पिण्डाय चरती^३ति रञ्जो आरोचेसि ।

१५०. राजा संविग्गहृदयो हृथ्येन साटकं सण्ठपेन्तो तुरित-
 तुरितं निक्खमित्वा वेगेन गन्त्वा भगवतो पुरतो ठत्वा आह-किं

१ We have embodied these verses (297—305) in our text as has been done in the Burmese Text.

भन्ते अम्हे लज्जापेथ, किमत्थं पिण्डाय चरथ, किं एत्तकानं भिक्खूनं न सक्का भत्तं लद्ध'ति सञ्जं करित्था'ति । 'वंस-
चारित्तमेतं महाराज, अम्हाकं'ति । ननु भन्ते अम्हाकं महासम्मत्त-
खत्तियवंसो नाम वंसो, तत्थ च एकखत्तियो'पि भिक्खाचारो
नाम न'त्थी'ति । 'अयं पन महाराज, राजवंसो नाम तव वंसो;
अम्हाकं पन दीपङ्करो कोण्डञ्जो...पे०...कस्सपो'ति अयं बुद्ध-
वंसो नाम; एते च अञ्जे च अनेकसहस्ससङ्खा बुद्धा भिक्खाचारा
भिक्खाचारेने'व जीविकं कप्पेसु'ति अन्तरवीथियं ठितो'व—

उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्मं सुचरितं चरे ।

धम्मचारी सुखं सेति अस्मि लोके परमिह चा'ति ॥ ३०६ ॥

इमं गाथमाह । गाथापरियोसाने राजा सोतापत्तिफले पतिट्ठासि ।

धम्मं चरे सुचरितं न तं दुच्चरितं चरे ।

धम्मचारी सुखं सेति अस्मि लोके परमिह चा'ति ॥ ३०७ ॥

इमं पन गाथं सुत्वा सकदागामिफले पतिट्ठासि । महाधम्मपाल-
जातकं सुत्वा अनागामिफले पतिट्ठासि । मरणसमये सेतच्छत्तस्स
हेट्ठा सिरिसयने निपन्नो येव अरहत्तं पापुणि । अरञ्जवासेन पन
पधानानुयोगकिच्चं रञ्जो ना'होसि । सोतापत्तिफलं सच्छिक्ख्वा
येव पन भगवतो पत्तं गहेत्वा सपरिसं भगवन्तं महापासादं
आरोपेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिविसि ।

१५१. भत्तकिच्चपरियोसाने सब्बं इत्थागारं आगत्त्वा भगवन्तं
वन्दि, ठपेत्वा राहुलमातरं । सा पन—गच्छ अय्यपुत्तं वन्दाही'ति
परिजनेन वुच्चमाना'पि—सचे मय्हं गुणो अत्थि सयमेव मे सन्तिकं
अय्यपुत्तो आगमिस्सति आगतमेव तं वन्दिस्सामी'ति वत्वा न
अगमासि । भगवा राजानं पत्तं गाहापेत्वा द्वीहि अग्गसावकेहि
सद्धिं राजधीताय सिरिगब्भं गत्त्वा राजधीता यथारुचि वन्दमाना
किञ्चि न वत्तव्वा'ति वत्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । सा

वेगेना'गन्त्वा गोप्फकेसु गहेत्वा पादपिट्टियं सीसं परिवत्तेत्वा यथाज्झासयं वन्दि । राजा राजधीताय भगवति सिनेहबहुमाना-दिगुणसम्पत्तियो कथेसि—भन्ते मम धीता तुम्हेहि कासायानि निवत्थानी'ति सुत्वा ततो पट्टाय कासायवत्था जाता ; तुम्हाकं एकभक्तिकभावं सुत्वा एकभक्तिका'व जाता ; तुम्हेहि महासयनस्स छड्डितभावं जत्वा पट्टिकामञ्चके' येव निपन्ना ; तुम्हाकं माला-गन्धादीहि विरतभावं जत्वा विरतमालागन्धा'व जाता ; अत्तनो जातकेहि 'मयं पटिजग्गिस्सामा'ति सासने पेसिते एकजातकम्पि न ओलोकेसि । एवं गुणसम्पन्ना मे भगवा धीता'ति । 'अनच्छ-रियं महाराज, यं इदानीं तया रक्खियमाना राजधीता परिपक्के जाणे अत्तानं रक्खेय्य, एसा पुब्बे अनारक्खा पब्बतपादे विचर-माना अपरिपक्के जाणे अत्तानं रक्खी'ति वत्वा चन्दकिन्नर-जातकं कथेत्वा उट्टाया'सना पक्कामि ।

१५२. दुतियदिवसे नन्दस्स राजकुमारस्स अभिसेकगेहप्प-वेसनविवाहमङ्गलेसु वत्तमानेसु तस्स गेहं गन्त्वा कुमारं पत्तं गाहापेत्वा पब्बाजेतुकामो मङ्गलं वत्वा उट्टाया'सना पक्कामि । जनपदकल्याणी गच्छन्तं दिस्वा 'तुवटं खो अय्यपुत्त आगच्छेय्यासी'ति वत्वा गीवं पसारेत्वा ओलोकेसि । सो'पि भगवन्तं 'पत्तं गण्ठथा'ति वत्तुं अविसहमानो विहारं येव अग-मासि । तं अनिच्छमानं येव भगवा पब्बाजेसि । इति भगवा कपिलवत्थुं गन्त्वा ततियदिवसे नन्दं पब्बाजेसि । सत्तमदिवसे राहुलमाता कुमारं अलङ्कुरित्वा भगवतो सन्तिकं पेसेसि—पस्स तात एतं वीसतिसहस्ससमणपरिवुतं सुवण्णवण्णं ब्रम्हरूपवण्णं समणं, अयं ते पिता, एतस्स महन्ता निधयो अहेसुं, त्या'स्स निक्खमनतो पट्टाय न पस्साम, गच्छ नं दायज्जं याच—अहं तात कुमारो 'अभिसेकं पत्वा चक्कवत्ती भविस्सामि, धनेन मे

१ मट्टिका in the Burmese edition.

अथो, धनं मे देहि, सामिको हि पुत्रो पितु सन्तकस्सा'ति । कुमारो भगवतो सन्तिकं गन्त्वा पितुसिनेहं पटिलभित्वा हट्टुद्वो 'सुखा ते समण छाया'ति वत्वा अञ्जम्पि बहुं अत्तनो अनुरूपं वदन्तो अट्टासि । भगवा कतभत्तकिच्चो अनुमोदनं कत्वा उट्टाया'सना पक्कामि । कुमारो'पि-दायज्जं मे समण देही'ति भगवन्तं अनुबन्धि । भगवा कुमारं न निवत्तापेसि । परिजनो'पि भगवतो सद्धि गच्छन्तं कुमारं निवत्तेतुं ना'सक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव अगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि-यं अयं पितुसन्तिकं धनं इच्छति, तं वट्टानुगतं सविघातं, हन्द'स्स बोधिमण्डं पटिलद्वं सत्ताविधं अरियधनं देमि, लोक्कुत्तरदायज्जस्स तं सामिकं करोमी'ति आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि-तेन हि त्वं सारिपुत्त राहुलकुमारं पब्बाजेही'ति । थेरो तं पब्बाजेसि ।

१५३. पब्बजिते पन कुमारे रज्जो अधिमत्तं दुक्खं उप्पज्जि । तं अधिवासेतुं असक्कोन्तो भगवतो निवेदेत्वा-साधु भन्ते अय्या मातापितूहि अननुज्जातं पुत्तं न पब्बाजेय्युं'ति वरं याचि । भगवा तस्स तं वरं दत्वा पुनद्विसे राजनिवेसने कतभत्त-किच्चो एकम'न्तं निसिन्नेन रज्जा-भन्ते तुम्हाकं दुक्करकारिककाले एका देवता मं उपसङ्कमित्वा पुत्तो ते कालङ्कतो'ति आह । तस्सा वचनं असद्दहन्तो 'न मय्हं पुत्तो बोधिं अप्पत्वा कालं करोती'ति 'तं पटिक्खिपि'ति वुत्ते 'इदानीं किं सद्दहिस्सथ ये तुम्हे पुब्बे'पि अट्टिकानि दस्सेत्वा 'पुत्तो ते मतो'ति वुत्ते न सद्दहित्था'ति । इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महाधम्मपालजातकं कथेसि । कथापरियो-साने राजा अनागामिफले पतिट्ठहि । इति भगवा पितरं तीसु फलेसु पतिट्ठापेत्वा भिक्खुसङ्घपरिवृतो पुनदेव राजगहं गन्त्वा सीतवने विहासि ।

१५४. तस्मिं समये अनाथपिण्डिको गहपति पञ्चहि सकट-सतेहि भण्डं आदाय राजगहे अत्तनो पियसहायस्स सेट्ठिनो गेहं

गन्त्वा तत्थ बुद्धस्स भगवतो उप्पन्नभावं सुत्वा बलवपच्चूससमये देवतानुभावेन विवटेन द्वारेण सत्थारं उपसङ्कमित्वा धम्मं सुत्वा सोतापत्तिफले पत्तिट्ठाय दुतियदिवसे बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स महादानं दत्त्वा, सार्वत्थि आगमनत्थाय सत्थुपटिञ्जं गहेत्वा अन्तरामगे पञ्चचत्ताळीसयोजनट्टाने सतसहस्सं सतसहस्सं दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारेत्वा जेतवनं कोटिसन्थरेण अट्टारसहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्मं पट्टपेसि । सो मज्जे दसबलस्स गन्धकुटि कारेसि । तं परिवारेत्वा 'असीतिमहाथेरानं पाटिएक्कसन्निवेसेन' आवासे एककुडुकट्टिकुडुकहंसवट्टकदीघसाल-मण्डपादिवसेन सेससेनासनानि पोक्खरणियो च चङ्क्रमनरत्तिट्टान-दिवाट्टानानि चा'ति अट्टारसकोटिपरिच्चागेण रमणीये भूमिभागे मनोरमं विहारं कारापेत्वा दसबलस्स आगमनत्थाय दूतं पेसेसि । सत्था दूतस्स वचनं सुत्वा महाभिक्खुसङ्घपरिवारो राजगहा निक्खमित्वा अनुपुब्बेन सावत्थिनगरं पापुणि ।

१५५. महासेट्ठि'पि खो विहारमहं सज्जेत्वा तथागतस्स जेतवनपविसनदिवसे पुत्तं सब्बालङ्कारपटिमण्डितं कत्वा अलङ्कत-पटियत्तेहे'व पञ्चहि कुमारसत्तेहि सट्ठि पेसेसि । सो सपरिवारो पञ्चवण्णवत्थसमुज्जलानि पञ्चधजसतानि गहेत्वा दसबलस्स पुरतो अहोसि । तेसं पच्छतो पच्छतो महासुमदा चूलसुमदा'ति द्वे सेट्ठिधीतरो पञ्चहि कुमारीसत्तेहि सट्ठि पुण्णघटे गहेत्वा निक्खमिस्सु । तासं पच्छतो सेट्ठिभरिया सब्बालङ्कारपटिमण्डिता पञ्चहि मातुगामसत्तेहि सट्ठि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । सब्बेसं पच्छतो सयं महासेट्ठि अहतवत्थनिवत्थो अहतवत्थेहे'व पञ्चहि सेट्ठिसत्तेहि सट्ठि भगवन्तं अब्भुगञ्छि ।

1 The Burmese edition gives the following variant :—
असीतिया महाथेरानं पटिपाटिया एकसन्निवेसे आवासे एककूटागारद्विकूटागार-हंसवट्टकदीघसालामण्डपादिसेनासनपोक्खरणी.

१५६. भगवा इमं उपासकपरिसं पुरतो कत्वा महाभिक्षु-
सङ्घपरिवृतो अत्तनो सरीरप्पभाय सुवण्णरससेकपिञ्जरानि विय
वनन्तरानि कुरुमानो अनन्ताय बुद्धलीळहाय अप्पटिसमाय'
बुद्धसिरिया जेतवनविहारं पाविसि । अथ तं अनाथपिण्डको
पुच्छि-कथा'हं भन्ते इमस्मि विहारे पटिपज्जामी'ति । 'तेन हि
गहपति इमं विहारं आगता'नागतस्स चातुद्दिसस्स भिक्षुसङ्घस्स
देही'ति । 'साधु भन्ते'ति महासेट्ठि सुवण्णभिङ्गारं आदाय
दसबलस्स हत्थे उदकं पातेत्वा 'इमं जेतवनविहारं आगता'ना-
गतस्स चातुद्दिसस्स बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स देमी'ति अदासि ।
सत्था विहारं पटिग्गहेत्वा अनुमोदनं करोन्तो—

सीतं उण्हं पटिहन्ति ततो वाळमिगानि च ।
सिरिसपे च मकसे सिसिरे चा'पि बुद्धियो ॥ ३०८ ॥

ततो वातातपे घोरे सञ्जाते पटिहञ्जाति ।
लेणत्थञ्च सुखत्थञ्च ज्ञायितुं च विपस्सितुं ।
विहारदानं सङ्घस्स अगं बुद्धेन वण्णितं ॥ ३०९ ॥

तस्मा हि पण्डितो पोसो सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
विहारे कारये रम्मे वासयेत्थ बहुस्सुते ॥ ३१० ॥

तेसं अन्नञ्च पानञ्च वत्थसेनासनानि च ।
ददेय्य उजुभूतेसु विप्पसन्नेन चेतसा ॥ ३११ ॥

तं तस्स घम्मं देसेन्ति सब्बदुक्खापनूदनं ।
यं सो घम्मं इध'ञ्जाय परिनिब्बाति अनासवो'ति ॥ ३१२ ॥

१ The Burmese edition reads अपरिमाणाय.

विहारानिसंसं कथेसि । अनाथपिण्डको दुतियदिवसतो पट्टाय
विहारमहं आरभि । विसाखाय पासादमहो चतूहि मासेहि निट्ठितो,
अनाथपिण्डकस्स पन विहारमहो नवहि मासेहि निट्ठसि ।
विहारमहे'पि अट्टारसे'व कोटियो परिच्चागं अगमंसु । इति इमस्मि
येव विहारे चतुपण्णासकोटिसङ्खं धनं परिच्चजि । १८४३ : ५४

१५७. अतीते पन विपस्सिस्स भगवतो काले पुनब्बसुमित्तो
नाम सेट्ठि सुवण्णिट्ठिकसन्थरेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने योजन-
प्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । सिखिस्स भगवतो काले सिखिड्ढनो
नाम सेट्ठि सुवण्णफालकसन्थरेन किणित्वा तस्मिं येव ठाने तिगा-
वुतप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । वेस्सभुस्स भगवतो काले
सोत्थियो' नाम सेट्ठि सुवण्णहत्थिपदसन्थरेन किणित्वा तस्मिं येव
ठाने अड्डयोजनप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । ककुसन्धस्स भगवतो
काले अच्चुतो नाम सेट्ठि सुवण्णिट्ठिकसन्थरेने'व किणित्वा तस्मिं
येव ठाने गावुतप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । कोणागमनस्स भगवतो
काले उग्गो नाम सेट्ठि सुवण्णकच्छपसन्थरेने'व किणित्वा तस्मिं
येव ठाने अड्डगावुतप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । १५८ कस्सपस्स
भगवतो काले सुमङ्गलो नाम सेट्ठि सुवण्णिट्ठिकसन्थरेने'व किणित्वा
तस्मिं येव ठाने सोळसकरीसप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि । १५९ अम्हाकं
पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठि कहापणकोटिसन्थरेन
किणित्वा तस्मिं येव ठाने अट्टकरीसप्पमाणं सङ्घारामं कारेसि ।
इदं किर ठानं सब्बबुद्धानं अविजहितट्ठानमेव ।

१ The Burmese edition gives सोत्थिजो.

१५८. इति महाबोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्तितो याव महापरि-
निब्बानमञ्चा यस्मिं यस्मिं ठाने भगवा विहासि-इदं सन्तिके-
निदानं नाम; तस्स वसेन सब्बजातकानि वण्णयिस्सामा'ति । *

निदानकथा निदिठता

* The Burmese edition gives this in the Parenthesis although in the body of the text:—

सा पना'यं जातकस्स अत्थवण्णना दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्तिके-
निदानं'ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयमाना वित्थारतो वण्णिता
नाम होति । तत्थ दीपङ्कुरपादमूले कताभिनीहारस्स महासत्तस्स याव
वेस्सन्तरत्तभावतो चवित्वा तुसितपुरे निव्वत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरे-
निदानं नाम । तुसितभवनतो चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति ताव
पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदानं नाम । सन्तिकेनिदानं पन जेतवनादीसु
तेसु तेसु ठानेसु विरहन्तो तस्मिं तस्मिं येव ठाने लब्भति । तेसं तिण्णम्पि
वित्थारकथा वचनमग्गतो अवित्थारेत्वा सब्बत्थगाथाय कथिता'व; इध पन
वचनमग्गो वित्थारितो'ति अतिवित्थारपरिहारत्थं सन्तिकेनिदानवसेने'व
सब्बजातकानि वण्णयिस्सामा'ति ।

INDEX

PROF. R. D. VADEKAR, M.A., Fergusson College, Poona.

[Numbers refer to the paragraphs of the Text]

- अकत्ति (चरिय) ७२
 अक्खणवेधी ९०
 अक्खरानि १२
 अगलदानं १२
 अगसावक १४०
 अग्गिहुत्त १३७
 अंगारकपल्ल १२
 अंगारवस्स १२१
 अंगारिनो १४३
 अंजस १८, १९
 अञ्जाकोण्डञ्ज १३५
 अच्चुतो (सेदिठ) १५७
 अजपालक्खमूल १२८
 अट्ठकथा ७१
 अट्ठघम्म २१, ७२
 अट्ठसमापत्ति २१
 अट्ठतिय ११२
 अतिदेव (ब्राह्मण) ५१
 अतिप्पपंच १०३
 अनुलो (नागराजा) ५०
 अत्तभाव (रूपगपत्त) १९, ११५,
 १२२
 अत्तमना ७९
 अत्थदस्सी १, ५९, ६०
 अट्ठेज्झमनसो ३०
 अट्ठेज्झवचना २४
 अधिट्ठान १३१—पारमि ३२, ७२
 अधिप्पायं १३१, १३७
 अधिवासेसि ४५
 अनत्थलक्खणसुत्तन्त १३५
 अनागामि १५०
 अनाथपिण्डिको १२७, १५४, १५६,
 १५७
 अनिमिसचेतिय १२८
 अनुव्यंजन १९, १४९
 अनुलोमपटिलोम ३५
 अनुसोतं ११६
 अनूपियं १०६
 अनीजपुप्फ १४
 अनोत्तत्तदहो ७५
 अनोदिस्सक-वस १३५
 अनोमदस्सि ५३
 अनोमा १०३, १०४
 अंतानि १०७
 अन्दुघर २७
 अन्दुबन्धन ७७, १२५
 अपण्णक १
 अपराजितपल्लंक ११८
 अप्पाणक ज्ञान ११०
 अप्फोटन्ति २३
 अभिदोस (कालकत) १३४
 अभिञ्जा (पंच) १६, (छ) ३९,
 (अट्ठगुण) ९
 अभिञ्जापादक (ज्ञान) १४६
 अभिञ्जापारमी २३
 अभिघम्मपिटकं १२८

अभिघम्मिका १२८	आनापान ८९
अभिनीहार २०, २१	आनुभाव ४२
अभिरूप १३८	आपानमण्डल ७९
अभिसमय ३९, ७४	आभुजति २३
अब्भोकास १५	आमकसुसान ९७
अमत्तं १४०	आयति १४८
अमतमहानिब्बाण (def.) ५	आयपोत्थकं ३
अमरं (नगरं) ४	आरक्खा ७८
अमरवती ३, ४	आलंबनफलक १२, ४३
अम्मणमत्त ९८	आवुसोवाद १३५
अम्हाकं भगवा ६८, १५७	आवेळावेळभूता १९
अयोधरपण्डित ७२	आसभीवाचा ८०
अरकपण्डित ७२	आसाळहीनक्खत्त ७५
अरती (मारधीता) १३०	आसाळहीपुण्णिमा १०२
अरहद्दज १०५, ११६	आहारुपच्छेद ११०
अरियघन (सत्तविघ) १५२	आळारकालाम १०९, १३४
अलातानि ११३	इन्द्रखील १४८
अवकुज्जो १९	इद्धि १९
अविदुरेनिदानं ७३-१२६	इरियापथ १०८
अवीचि ७२, ११८	इसिपतनं १११, १४३
असनि ३१	इसिपव्वज्जा ५५
असुचि ८०	उक्कल (जनपद) १३३
असोका (साविका) ४९	उक्का १०२
अस्सजित्थेर १३५, १४०	उक्कारभूमि ८
अस्सत्थरुक्खमूल २२	उक्खलि ११३
अस्समण्डक १७	उच्छुयंतं ३५
आकप्प ४१	उण्हाकार १३८
आचरियभाग ९५	उण्हीस १४९
आजानियो ८२	उतुं गाहापेति १४, ८०
आजीवक १३४	उत्तरं (नगरं) ४९
आदित्तगेह ९७	उत्तरासाळहनक्खत्त ७५
आदित्तपरियाय १३६	उदक (उपमा) ३३
आनन्तरिक ७२	उदकुंभ (उपमा) २५
आनंदत्थेर (८२) २२	उदानं १२६

उदेनो (उपदृष्टको) ५०
 उद्दक रामपुत्त १०९, १३४
 उद्धन ११३
 उद्वियन ११९, १२३
 उपक (आजीवक) १३४
 उपकप्पन ओज ११३
 उपतिस्सो २२
 उपधारेन्तो २१
 उपधि (संख्य) १३०, १३१
 उपदुत्त ९७
 उपधी १३७
 उपपत्ती २३
 उपपारमियो ३५
 उपसोणा (साविका) ५०
 उपस्सट्ठं ९७
 उपेक्खा ७३
 उपेक्खापारमि ३४, ७२
 उपोसथंगानि ७५
 उप्पलवण्णा २२
 उव्वट्टेत्वा १४४
 उव्वेग (पीति) पत्तां ११४
 उम्मार ९८
 उभतोव्यंजनक २१, ७२
 उरुवेला ८७, ११२, (कस्सप) १३६,
 १३७
 उसीरद्धजो (पव्वतो) ७४
 उमुमं ४४
 उस्साव १२१
 उस्सीसक २२
 ऊका १४
 एकभक्तिकभाव १५१
 एकराजजातक ७२
 एतदग्गे १४४
 एहिभिक्षुपव्वज्जा १३५

ओजं ११०
 ओदिस्सवस १३५
 ओभग्गसरीर ९१
 ओसधदारक ८१
 ओसधितारका ३१
 ओळारिक (आहार) १११
 ककुसंध ६८, १५७
 कंचनपव्वत ५०
 कजंगल (निगम) ७४
 कण्हाजिनकुमारी १२७
 कतिका १३५
 कत्तरदण्ड १४
 कन्थक ८२, ९७, ९९, १०२, १०५
 कपिलवत्थु २२, ७४, १४२, १४३
 कप्पक ९३
 कप्पना ९७
 कप्पहळाहळ ७३
 कप्पासियवनसण्ड १३६
 कप्पियपरिक्खारा १२
 कम्मजवाता ७९
 करजकायो ८
 करुणा ७३
 कलल १९
 कललवस्स १२१
 कल्याणपाप ६
 कवळ ११३
 कवाट २३
 कसिणपरिकम्म ११
 कसिणमण्डल ४६
 कसिमान ११०
 कस्सप (बुद्ध) ६८, ७०, १५७
 कहापण ४७
 काकच्छन्तियो ९७
 काज १४

कालकिरिया ११०
 कालकत ९२
 काळदेवल ८३, ११०, १४६
 काळ नागराजभवन ११६
 काळुदायी ८२, १४१
 किंजक्खगवच्छित ९३
 किलेस ७
 किलेसकाम ९, १०८
 किलेसपंजरविद्धंसनट्ठान ११८
 किसानोतमी ९५
 किळिकिळि ११६
 कीळापसुत ९०
 कुक्कुळवस्स १२१
 कुड्डा २३
 कुण्डिका १२, १४
 कुतुम्बक ९३
 कुदालपंडित ७२
 कुय्यकपुप्फ ९३
 कूटागारसाला १२७
 केसघातु १३३
 कोञ्चनाद ७५
 कोणागमन (बुद्ध) ६८, ६९, १५७
 कोण्डञ्जो (सत्या) ४०, ८६, ८७,
 १०९
 कोलंव ४७
 कोलितो २२
 खणो १९
 खण्डदन्त ९१
 खंतिपारमी ७२
 खंतिवाद (जातक) ७२
 खरदाठिको (यक्खो) ४३
 खार्यिसु ९७
 खारिकाज १४
 खारिभार १४

खीणासव १८
 खीरपरिवत्तन ११२
 खुज्ज ७७
 खेमं ५०
 खेमा २२
 खेळपिण्ड ४८, १०२
 गण्डम्बरक्ख-पाटिहारिय १२८, १४६
 गन्धकुटी १३२, १५४
 गन्धसालि १०७
 गम्भबुट्ठानं ७९
 गमिकवत्त १४३
 गयासीस १३६
 गवपानं ४७
 गहकारक १२६
 गहकूटं १२६
 गहणिका ३
 गामण्डला ७२
 गावुत ८२, ८८
 गिरिमेखल (हत्थि) ११९
 गिहिलिंग २१
 गुणो (विसेसो) १५१
 गृथरासि ७
 गोतमो २२, ४८
 गोप्फक १५१
 घटीकारमहान्नहा १०५, ११५
 घरगोलिका १४
 चक्करतनं १००
 चक्कवत्ती ७६, (हळाहळ) ७३
 चक्कवाळगम्भ २१
 चंकम ९, (पंचदोस) ११
 चंगोट १०४
 चन्दकिन्नर (जातक) १५१
 चंदकुमार ७२

१२७

चमरीमिग (उपमा) २६
 चंपेय्यनागराजा ७२
 चरथ भिक्खवे चारिकं १३६
 चरियापिटक ७२
 चाटियो ४६
 चातुद्दिस (संघ) १५६
 चीवरवंस १४
 चुती २३
 चुवटक ८०
 चूळसुतसोम (जातक) ७२
 चूळसुभद्दा १५५
 चूळा १०४
 चूळामणिचेतिय १०४
 चेतिय ४४
 चेतियगिरि ११
 चेलुक्खेप ८३
 छद्दन्तनागराजा ७२
 छन्द २१
 छन्न ८२, ९७
 छळङ्गमन्त ८६
 छळभिञ्जा १९
 छंभित्त ३८
 छवट्ठ ७२
 छातक १४३
 जगनता १५
 जटिलो ५६, १३६, १३८
 जनपदकल्याणी १५२
 जयद्दिसराजा ७२
 जयपूजा १२४
 जराजिण्ण ८८, ९१
 जातकट्ठकथा ९८
 जातकानि १
 जाति १
 जालियकुमार १२७

जेतवन १२७, १५४, १५६
 ज्ञापये २०
 आतिसंगह १४३
 तण्हा (भारधीता) १३०
 तपुस्सभल्लिका १३३
 तम्बपण्णी १३९
 तळाक (simile) ७
 तापसपब्बज्जा ३
 तावदे १८, १९, २३
 तित्थ २३
 तिदण्ड १२
 तिलक्खण ७४
 तिविघग्गि ६
 तिस्सो (सावक) ३९, ६३
 तुन्नं १२
 तुलाभूत ३०, ३१
 तुवटं १५२
 तुसितपुर २, ७२
 तेलयन्तचक्क ३५
 थविका ८१
 थूण (ब्राह्मणगाम) ७४
 दक्खिणावत्ता ११३
 दन्तकट्ठं १३२
 दरथ ९५
 दसधम्मविदू १३८
 दसधम्म (=दसपारमियो) ३८
 दसपारमियो १२०
 दसवल १८, १३८, १४१
 दसवासो १३८
 दससद्दा ४
 दससील ३९
 दानपारमि २५, ७२
 दायज्ज १५२
 दिट्ठिजाल १३७

- दिव्यचक्र १२५
 दिव्यतुरिय ५०
 दिवाविहार ८३, ११७
 दीघभाणका ९२
 दीपंकर २, १७, ३९, ७१
 दीपप्पसादक ११
 दीपा (चत्तारो) ७४
 दुकूलचुंवटक ८०
 दुक्करकारिका ११०, १११, १४१
 दूरेनिदानं १-७२
 देवट्ठानं ११३
 देवदहनगर ७९
 दोमनस्स ४३
 दोसग्गि ९५
 द्वेवाचिका (उपासका) १३३
 धजपताका १८, १२५
 धञ्ज (वापित, रोपित) ९, १६
 धनञ्जय ७२
 धम्म १ (glorified) ४४
 धम्मकथिक ८०
 धम्मचक्र १८, ३८, ८३, १४१
 धम्मचक्रप्पवत्तनसुत्तं १३५
 धम्मता ७८, ११२
 धम्मदस्सी ५९, ६१
 धम्मदेसना १३४
 धम्मनावा २०
 धम्मपद १३१
 धम्मसंगाहक १
 धम्मसेनो ४९
 धम्मिक (पब्बत) ९
 धातियो ८८
 धुरगाम १२
 नक्खत्तकीळा ७५
 नंगलसहस्स ८९
 नच्चगीतवादित ९६
 नन्द (राजकुमार) १५२
 नन्दनवन ७४
 नंदा (साविका) ३९
 नपुंसक २१
 नय १२८
 नरमरू १९, २३
 नरसीहगाथा (२९६-३०५) १४९
 नवच्छिद् ८
 नववुट्ठि १२१, १२२
 नागस्खो (बोधि) ४९, ५०, ५१
 नागावट्ठो ३६
 नाटकानि ९१
 नाटकित्थियो ९०
 नारदो ५३, ५५
 नारदकूट ३९
 नाविका ८
 नाळकदारक ८५
 नाळकपटिपदा ८५
 निग्रोध ११५
 निग्रोधाराम १४५
 निज्झामतण्हा ७२
 निट्ठुभन ७२
 निदानं २, दूरे—१-७२, अविदूरे—
 ७३-१२६, सन्तिके—१२७-१५८
 निधिकुंभियो ८२
 निप्पुरिसतुरिय ९०
 निव्वाण ३९, ८५
 निव्वुता नून सा माता ९५
 निमि महाराज ७२
 निमित्त १७
 निहंभित्वा ९७
 निरोधसमापत्ति ५४

निवत्थपारुतं १२	पदुम ५३, ५४
निवासनपारुपन १३	पदुमुत्तर ५६
निस्सन्द ४४	पधान ९, ८७
निस्सेणी ८०	पधानविब्वन्त १११
नीहार ४३	पपञ्च १३
नेक्खम्म ९, १४, पारमी २७, ७२	पव्वजित ८८, ९२
नेमिवट्ठि १०३, ११८	पव्वज्जलिग २१
नेरञ्जरा २२, ११६	पव्वज्जासुत्त (सुत्तनिपात) १०८
पंसुकूलिक १०७	पव्वत (उपमा) ३२
पकरण १२८	पमादचार १४
पग्घरितखेला ९७	पयिरुदाहंसु ३८
पंगुला ७७	परमत्थपारमियो ३५
पच्चन्तदेस १८	परिक्खार १२
पच्चन्तिम जनपद ७४	परिभण्ड १४
पञ्चपतिट्ठित (वन्दना) ८५	परिमण्डला ८९
पञ्चवगिया थेरा ८७, १११, १३४	परिभोग १२
पञ्चसील ३९, ७४	परिवितक्क १३७
पञ्चाभिञ्ज २१	परिविस ४७
पञ्चापारमि २७, ७२	परिवेण १०९
पटिच्चसमुप्पाद १२५	परिस्सावन १०५
पटिञ्जा ७४, १०९, १३४	पलुग ८
पटिसंघि ५, ७५	पल्लङ्क ८९
पटिसंभिदा ३९	पवत्तफलभोजन ९
पटिसोत ११६	पविवेक १२
पट्टिकामंचक १५१	पवेणी १४८
पट्ठानं १२८	पसाद १४४
पठवी (उपमा) ३०, ३४	पहरणवस्स १२१
पण्डक २१, ७२	पळिवोधे १४
पण्डवपव्वत १०७	पाकार १००
पण्डुकम्बलसिलासन ४५	पाचीनलोकधातु ११४
पण्डुसुत्त ७८	पाटिहारिय ८९, १२८, १३७
पण्णासाला १, १४	पाठिकपुत्तसमागम १२८
पण्णाकार ९५	पानीयघट १२
पदवलंज १२	पानियसंख १२

पापुणाति १२२
 पायास २२, ७६, ११५
 पारमियो २३, २५, ३५, १२०;
 (उपपारमियो) १२१, (परमत्य-
 पारमियो) १२१
 पारिच्छत्तक १९, १०२
 पालितो (उपट्टाको) ४९
 पासाणवस्स १२१
 पासादा (तयो) ९०
 पिटकानि (तीणि) ४०
 पिण्डचारिको भिक्खु (उपमा) २८
 पिप्फली ३९
 पियदस्सी ५९
 पीठसप्पि १२५
 पीति १९—पञ्चवण्णा ४६
 पीतिसोमवस्स ४३
 पुण्णघटपंति १८
 पुण्णा (दासी) ११३
 पुत्तभलीनसत्तुकुमार ७२
 पुनव्वसुमित्तो १५७
 पुत्तागपुप्फ १४
 पुव्वनिमित्तानि (द्वित्तिस) १७, २३,
 ७७, (चत्तारि) ८८
 पुव्वेनिवासवाण १२५
 पत्तिविसय ७७
 फग्गुणीपुण्णमासी १४३
 फरणसमत्थ १३५
 फरित्वा ४२
 फलितकेस ९१
 फासुकट्ठान १२
 फासुका १२६
 फुस्स ६३, ६४
 फुस्सपुण्णमा १४३
 वधनं ९४

वंघनागार (उपमा) २७
 बाहिरकदान ४७
 बाहुलिको १११
 विदलमंच १४
 विम्बिसार १०६, १३६
 बुद्धकारका घम्मा २१, २५, २६,
 २७, २८, २९, ३०, = पारमियो
 ७२
 बुद्धरस्मियो (छव्वण्ण) १९
 बुद्धलीळहा १९, ८३, १५६
 बुद्धवंस १, ४, ३९, १५०
 बुद्धवग्ग (घम्मपद) १३१
 बुद्धहळाहळं ७३
 बुद्धा (enumerated) ७१,
 चतुवीसति ७२
 बुद्धानुभाव ४२
 बुद्धालोक (—सुरियालोक) ४२
 बुद्धारमण्णा पीति ५४
 वध्दुप्पाद १९
 बुध्दमित्त १
 बुव्वुळा ११३
 वेलुवपक्क १४
 बोधिपरिव्वाजक ७२
 बोधिपाचना घम्मा २५-३५
 बोधिमण्ड २, २२, ११९, १२४
 बोधिसंभार १
 व्याकरण ४८
 ब्रम्हदेव (सावक) ५१
 ब्रम्हविहारा (चत्तारो) ७३
 भद्दवगियकुमारा १३६
 भद्दा (साविका) ५१
 भद्दियत्थेर १३५
 भव (तयो) २०, ९७
 भवगा ११८

भवविभव ६	महावस्स १२१
भावित्त (सावक) ५०	महाविहार १, १३९
भिकार (सुवण्ण) १२९, १५६	महाविलोकनानि (पंच) ७४
भुसवात ३२	महावेदना ११०
भूरिदत्त नागराज ७२	महासंपत्ति ८९
भैरि चरापेथ ९०	महासमण (गोतम) १३७
भेसज्जानि १८, ४७	महासाल ७४
मगधराजा १३७ sec विम्बिसार	महासाला ३६
मंकुण १४	महासुतसोम (जातक) ७२
मंगल (बुध्द) ४१	महासुदस्सन ७२
मज्झत्त १४१	महासुपिन (पंच) ११४
मज्झिमदेस ७४	महासुभद्दा १५५
मज्जेरीक (नागभवन) ११९	महाहसित ९७
मत ८८, ९२	महिंसासक १
मद्दीदेवी १२७	महिद ११
मनोसिला १९	महेसक्खो ७९
मन्दारव १९	महोसधपंडित ७२
मरु १९	महोसघ ८१
मस्सु १०४	मानत्थध्द १४६
महाकाळ (नागराजा) ११९	माया २२
महागोविंद ७२	मार (देवपुत्त) ११८
महागोविन्दपण्डित ७२	मार १०१
महाजनकजातक ७२	मार (घोसना) ११९
महाधम्मपालजातक १५०, १५३	मारधीतरो १३०
महानामत्येर १३५	मारसेना ११९
महानारदकस्सप १३७	मालागुल्लभाव १२२
महापदान ९१	मिस्सकभत्त १०७
महापधान १०९ see also पधान	मुखधोवन ११६
महापरिज्वाण (पंच) १२२	मुग १३३
महापुरिसलक्खण (द्वित्तिस) ११०, १४९	मुगवण्णसिला १२
महाबोधिसक्ख ८२	मुर्चालिद १३२
महाभिनिक्खमनं २२, ८७, ९३, ९७	मुत्ताहार ९५
महामाया ७४	मुदिता ७३
	मुसावाद ३१

मृगपक्वजातक ७२
 मेत्ता ७३
 मेत्तापारमि ३३, ७२
 मोगल्लान १३९
 मोहगि ९५
 यञ्ज १३७
 यन्ततेलं ३५
 यमकपाटिहारिय १२८, १४६
 यस (कुलपुत्त) १३५
 यापन १०७
 युगन्तवात ३६
 ये धम्मा हेतुप्पभवा १४०
 रतनचंकमचेतियं १२८
 रतनत्तय १
 रतिदिवपरिच्छेद ४२
 रम्म (नगर) १८
 रम्मवती ३९
 रस्मिपतोय ८९
 रागगि ९५
 रागा (मारधीता) १३०
 राजगह १०६, १२८, १३८
 राजायतन १३२
 राहु ३८
 राहुल ९४
 राहुलमाता ८२, ९०, ९८, १४९,
 १५२
 रुक्खमूल (दसगुण) ९, १५
 रेवत (बुद्ध) ४१, ५१
 लक्खण ४
 लक्खपटिगाहका ८६
 लट्ठवन १३८
 लट्ठवनुय्यान १३६
 लम्भा १०४
 लाजा ७६

लाजानि १८
 लुम्बिनीवन ७९
 लेख (सोळस) १२९
 लोकधातु १७
 लोकनाथ १
 लोकव्यूह ७३
 लोकुत्तरदायक १५२
 लोमहंसजातक ७२
 वंसकळीर १२२
 वंसचारित्त १५०
 वंकपव्वत ४३
 वटुमायन १८, १९
 वट्टियो ४४
 वड्डकी ४६
 वण्ठ ११७
 वण्णभूमि १३८
 वत्थुकाम ९, १०८
 वहल्लिका १३२
 वंदन (पंचपतिट्ठित) ८५
 वप्पत्थेर १३५
 वप्पमंगल ८९, १४६
 वरुण (सावका) ५१
 वलज्ज १२
 वस्स १४३
 वाकचीर १३
 वाकचीवर ९
 वातमण्डल १२१
 वालधि १००
 वालवेधी ९०
 वालुकावस्स १२१
 वासिफरसु ४६
 विजयुत्तर (संख) ११९
 विजितावी ४०
 विज्जा (तिस्सो) ९

वितान ८९
 विधुरपण्डित ७२
 विनय (पिटक) ७४
 विनायक ७
 विपस्सना ११
 विपसी (बुद्ध) ६५, १५७
 विपुल (खत्तिय) ५१
 विपुला (माता) ५१
 विप्पकार ९७
 विरियपारमी २९, ७२
 विवट्छद ७६, ८६
 विवेकसुख १३०
 विसत्तिका १३१
 विसय्हसेट्ठि ७२
 विसाखा १५६
 विसाखापुण्णमा ११२
 विस्सकम्म १०, ९३
 विहार ११०
 विहार (monastery) १५४
 विहारदान १५६
 विहिसावितक्क १०१
 वीतच्चिकंगार २१
 वीतिनामेन्त १७
 बुद्धि ८७
 वैञ्जोपमा ७
 वेदजात १८
 वेभारपब्बत ५६
 वेय्यावच्च १९
 वेसालि १२७
 वेस्सन्तर २, ४३, ७२, ८१, १२३,
 १४७
 वेस्सभू ६६, ६७, १५७
 वेळुवन १३९
 व्याकरण ७१

व्याधित ८८, ९२
 व्यापादवितक्क १०१
 व्यामप्पभा १९
 व्यावट १४८
 संसारस्रोत २०
 सकदागामि १२०
 सक्क १०
 संखपाल (जातक) ७२
 संखब्राह्मण ७२
 संघ १
 सच्चपारमि ३१, ७२
 सच्चानि (चत्तारि) १३७
 संजय (Teacher) १४०
 सण्ठान ११८
 सत्तरतन ४, ५८
 सत्तुभस्त (जातक) ७२
 सद्दा (दस) ४
 संतकं ३
 संतिके निदानं १२७-१५८
 संथमेति १५
 सपदानं १०६, १४८
 समणसुखानि (अट्ठ) ११
 समणपरिक्खारा (अट्ठ) १०५
 समापत्ती (अट्ठ) ९, ३९, १०९
 संपजानमुसावाद ३१
 संवाघट्ठान ९७
 संबोधिपापुणनट्ठान ११८
 संभव (उपट्ठाक) ५१
 सम्म ४
 संमुखा-पच्छाभागेन १२०
 सरण (सावक) ५०
 सरभंग (जातक) ९०
 सरीरवलंजा ११६
 सललवती ७४

ससपण्डित (जातक) ७२
 सहजाता (सत्त) ८२
 सहम्पति (ब्रह्मा) १३४
 साकिया १४५, १४६
 साटक (नवदोससमन्नागत) ९
 साटक (नवदोसा) १२
 साणि ७९, (पाकार) ८९
 साधुकार १९, २३
 सारसूचि १४
 सारयमान ७५
 सारिपुत्त १४०, १५२
 सावत्थि १२७, १५४
 सिक्का १४
 सिखी (बुद्ध) ६६, १५७
 सिगिनिक्ख १३८
 सिद्धत्थ (बुद्ध) ६२
 सिद्धत्थ (गोतम) ८६
 सिनेरु (पञ्चतराज) ७३
 सिप्प ९०, (द्वादसविध) ९०
 सिबि ७२
 सिब्वितव्व १३
 सिरिसप १५६
 सिरिगम्भ ७५
 सिरिमादेवी ५०
 सिरिवङ्गुन १५७
 सिरिसयन ७५
 सिवमंजस ७
 सिविका ७९, १४९
 सिविजातक ४७
 सीलपारमी २६, ७२
 सीलवनागराज ७२
 सीवलि ४९
 सीहोपमा २९
 सुगत १३८

सुजात (बुद्ध) ५७, ५८
 सुजाता ११२, ११५
 सुदत्त (राजा) ५०
 सुदस्सन (महाविहार) १८
 सुदेव (खत्तिय) ३९
 सुदेव ४९
 सुद्धावास ७२
 सुद्धोदन २२, ७४, १४१
 सुधन्ववती ५१
 सुनन्दा (साविका) ३९
 सुपण्ण १०६
 मुप्पतिट्ठित (तित्थ) ११६
 मुभद्दा (साविका) ५१
 मुमंगल (सावक) ३९
 मुमंगल (सेट्ठी) १५७
 मुमन (बुद्ध) ४१, ५०
 मुमेघ ३, ४, ९, १२, १७, १८, ३६
 मुमेघकथा ४-३८
 मुमेघ (बुद्ध) ५७
 सुराधुत्त ७४
 सुरचि ४५
 सुवण्णपटिमा १४
 सुवण्णपाती ११५
 सुवण्णभिकार ११५
 सुसान ७२
 सूचि १०५
 सेतकण्णिक ७४
 सेतच्छत्त ८०
 सेतवारण ७५
 सेनकपण्डित ७२
 सेनासन १४
 सोणा (साविका) ५०
 सोतापत्ति १३५
 सोत्थिय (तिणहारक) ११७

१३५

सोत्थियसेट्ठी १५७
सोभित (उपट्ठाक) ३९
सोभित (बुद्ध) ४१
सोभित ५२
सोमनस्सकुमार ७२
सोळसलेखा १२९
स्वातन १८

हत्थिपालकुमार ७२
हरीटक १३२
हळाहळानि (तीणि) ७३
हिमवन्त ३८
हीरहीर १३
हेतुये ५

